

Co-funded by the
Justice Programme
of the European Union

proFem

A Nők elleni erőszakkal összefüggő bűncselekményekkel kapcsolatos anyagi kompenzáció gyakorlata Bulgáriában, Csehországban és Magyarországon

Magyarország
PATENT Egyesület
2022. november

Co-funded by the
Justice Programme
of the European Union

profem

KIADVÁNY

Magyarország
PATENT Egyesület
2022. november

JOGI NYILATKOZAT

Ezt a Kiadványt a PATENT Egyesület, a Profem és a BGRF dolgozta ki a „Nők elleni erőszak bűncselekmények áldozatainak anyagi kárpótlása” (“Compensations for victims of GBV related crimes”) – VICO projekt (Call: JUST-JACC-AG-2020) megvalósítása keretében.

A szerzők elvégezték az adatok ellenőrzését a Kiadványban szereplő adatok pontosságának biztosítása érdekében. Az ennek ellenére fennálló esetleges adathibákért elnézést kérünk.

A Kiadvány az Európai Unió pénzügyi támogatásával készült.

A Kiadvány tartalma kizárólag a szerzők véleményét képviseli, és az ő kizárólagos felelősségük. Az Európai Bizottság nem vállal felelősséget a benne található információk esetleges felhasználásáért.

Tartalomjegyzék

Bevezetés	1
I. Miért szükséges kártérítés az áldozatok számára, és miért kell erről beszélnünk?	2
A kártérítés célja	2
A kártérítés igénylésének nehézségei	3
II. Nemzeti kutatási adatok	4
Magyarország	4
Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció	6
Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció	17
Az áldozatok jogai	19
Csehország	22
Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció	24
Személyi akadályok	24
Rendszerkorlátok	25
Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció	30
Bulgária	31
Jogesetelemzés	31
Interjúk/fókuszcsoport az érintettekkel	34
III. Jogi háttér	36
Nemzetközi és európai kontextus	37
Magyarország	38
Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció	38
Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció	43
Áldozati jogok	45
Az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz és jogi segítségnyújtáshoz való jog	45
Az áldozatok védelemhez való joga a bírósági tárgyaláson	46
Csehország	46
Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció	49
Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció	53
Áldozati jogok	55
Bulgária	56
Anyagi jogi szabályozás	56

Eljárásjogi szabályozás	59
IV. Kompenzáció közép-európai összehasonlításban	65
V. Jó és rossz gyakorlatok	67
Magyarország	67
Csehország	68
Bulgária	70
VI. Ajánlások	74
Magyarország	74
Csehország	76
Bulgária	77
VII. Konklúzió	78

Rövidítések jegyzéke

Be.	A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
Btk.	Büntető Törvénykönyv (Bulgária, Csehország, Magyarország)
EB	Európai Bizottság
ET	Európa Tanács
EU	Európai Unió
CC	Polgári Törvénykönyv (Bulgária, Csehország)
CCP	Törvény a polgári perrendtartásról (Bulgária)
CPC	Büntetőeljárásról szóló törvény (Bulgária, Csehország)
LAFCVC	Törvény a bűncselekmény áldozatainak nyújtott segítségről és pénzügyi kompenzációról (Bulgária)
LOC	Szerződésekről és kötelezettségekről szóló törvény (Bulgária)
Pp.	2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról
Ptk.	2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről
régi Ptk.	1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről
VoCA	Az áldozatok jogairól szóló 145/2013. sz. törvény (Act No. 145/2013 Sb., on Victims of Crime, Csehország)
Itv.	Az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény
régi Be.	A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
NAE	Nemi alapú erőszak
NEE	Nők elleni erőszak
CSBE	Családon belüli erőszak
IPAB	Nyomozó, vádemelő és ítélkező szervek (Csehország)

Fogalmak

Ebben a kiadványban a nők elleni erőszak (NEE), nőkkel szembeni nemi alapú erőszak (NAE) és a családon belüli erőszak (CSBE) kifejezéseket az Isztambuli Egyezmény 3. cikkével összhangban, az alábbi meghatározások szerint alkalmazzuk:

- *A Nők elleni erőszak (NEE) az emberi jogok megsértésének és a nőkkel szembeni diszkrimináció egy formájának tekintendő, és minden olyan nemi alapú erőszakos cselekményt magába foglal, amely a nők testi, szexuális, lelki vagy gazdasági sérelmét okozza vagy okozhatja, beleértve az ilyen cselekményekkel való fenyegetést, a kényszerítést, a személyes szabadság önkényes megvonását, akár nyilvánosan, akár a magánéletben történik;*
- *A nemi alapú erőszak (NAE) mindazon erőszakos cselekményeket foglalja magába, melyek elkövetése az áldozat biológiai nemére és az ahhoz kapcsolt társadalmi szerepekre vezethető vissza. Az érintettek és hatásait elszenvedők aránytalanul nagy mértékben nők. A kiadvány a továbbiakban a 'nemi alapú erőszak' megnevezés alatt a nők elleni nemi alapú erőszakot érti;*
- *A családon belüli erőszak (CSBE) mindazon fizikai, szexuális, lelki és gazdasági erőszakot jelöli, amelyet a családon vagy más háztartási egységen belül követnek el, illetve a jelenlegi vagy volt házastárs, élettárs vagy partner követ el, függetlenül attól, hogy egy háztartásban él vagy élt-e az áldozat az elkövetővel.*

Bevezetés

"A nők elleni erőszak¹ áldozatai Magyarországon nem kapnak megfelelő kártérítést², így az nem tölti be jogszabályi célját." Ez a feltevés, amely a nők elleni erőszak áldozataival való közvetlen munka sokéves tapasztalatán alapul, arra készítetett minket, hogy megvizsgáljuk a nemi alapú erőszak áldozatai számára elérhető kártérítések kérdését. Ezért 2021-ben és 2022-ben az Európai Bizottság VICO - *Kompenzációk a nemi alapú erőszak áldozatai számára* című nemzetközi projektjének részeként cseh (proFem - A családon belüli és szexuális erőszak áldozatainak központja, o.p.s.) és bolgár (Bolgár Társadalmi Nemek Kutató Alapítvány) partnerszervezeteink munkatársaival együtt végeztünk kutatást ebben a témában.³

A főbb eredmények közé tartoznak a kártérítés bírósági megítélésére vonatkozó részletes kutatási adatok, amelyek közel 600 büntetőügyben hozott ítélet tanulmányozásán alapulnak.

Ez a kiadvány a szélesebb körben tájékozott személyeknek és szakértőknek készült, különösen azoknak, akik bűncselekmények áldozataival foglalkoznak, valamint akiket érdekel a nők elleni erőszakkal összefüggő kártérítés témája. Célja, hogy új, objektív adatokat tegyen közzé a nemi alapú erőszak áldozatainak nyújtott kártérítésről, bemutassa ezt a témát magyar és közép-európai kontextusban, ismertesse a vonatkozó magyar jogszabályokat - egyszerűen és átfogóan megközelítve a szóban forgó kérdéskört, valamint inspiráló külföldi példákat mutasson be és javaslatokat adjon a helyzet megoldására és javítására. A nők elleni erőszak áldozataira való összpontosítás ellenére a kutatási következtetések alkalmazhatók a bűncselekmények más áldozati csoportjaira is, mivel az áldozatok egyéb kategóriái is hasonló strukturális akadályokkal szembesülhetnek a kártérítés igénylése kapcsán, mint amilyeneket tanulmányunkban leírtunk.

Kutatásunk okai között szerepelt az a motiváció is, hogy javítsuk a nők elleni erőszak áldozatainak helyzetét, segítsünk betölteni az adatok hiánya okozta űrt, és megnyissuk az áldozatok kártérítéséről és jogaik gyakorlásáról általánosságban folytatott, nagyon szükséges vitát. Mindez továbbra is e kiadvány legalapvetőbb törekvése.

---

¹ Az egyszerűsítés és az áttekinthetőség érdekében ebben a jelentésben a „nőkkel szembeni nemi alapú erőszak” és „nők elleni erőszak” kifejezések szinonimaként használatosak.

² Az egyszerűsítés és az áttekinthetőség érdekében ez a kiadvány a „kártérítés” kifejezést használja a kártérítés (büntető- és polgári ügyekben) és az áldozatoknak nyújtott pénzügyi segítség (azaz pénzbeli segítség) intézményének összefoglalásaként és tömör fogalmaként.

³ A VICO projektet a proFem - A családon belüli és szexuális erőszak áldozatainak központja, o.p.s. (Csehország) szervezet koordinálta, a PATENT Egyesület (Magyarország) és a Bolgár Társadalmi Nemek Kutató Alapítvány, BGRF (Bulgária) partnerségében. A magyar nyelvű kutatást koordinálta: Debreczy Eszter. A kutatásban közreműködtek még: dr. Gelencsér Dóra, dr. Gyórfy Judit, dr. Péterfi Vera, Rózsás Zsuzsanna és dr. Spronz Júlia.

I. Miért szükséges kártérítés az áldozatok számára, és miért kell erről beszélnünk?

Első körben fontos áttekinteni, hogy miért van szükség a bűncselekmények, valamint a nők elleni erőszak áldozatainak kártérítésére, mi a szerepe és jelentősége, illetve miért kulcsfontosságú ezzel a témakörrel foglalkozni.

Ha figyelembe vesszük, milyen megpróbáltatásokkal kell szembenéznie egy áldozatnak egy sérelmére elkövetett bűncselekményt követően, nehéz elképzelni azt az összeget, amely képes lenne orvosolni a félelmet, a traumát, valamint a mentális és fizikai következményeket. Az erőszakos bűncselekmények jelentős mértékben csökkentik az áldozat életminőségét több évre vagy akár egész életére kihatóan. Az áldozatok a sérelmükre elkövetett bűncselekmény hatásaképp hosszan tartó lelki és fizikai problémákkal néznek szembe, amelyek a mindennapi életük számos területén visszatükröződnek. Ilyen helyzetben a pénzügyi kártérítés jelenti az abszolút minimális elégtételt. Az áldozatok azonban gyakran még ezt sem kapják meg (amint azt az alább bemutatott kutatásunk is mutatja).

A kártérítés célja

Ebben az összefüggésben hangsúlyozni kell a kártérítés célját. A cél csak ritkán kerül kiemelésre, mégis létfontosságú szerepet játszik a kérdés jelentőségének feltárásában. A bűncselekmények áldozatainak szemszögéből nézve a kártérítés értelme az, hogy az elszennvedett bűncselekménnyel összefüggésben keletkezett valamennyi kár és sérelem kompenzálásra kerüljön. Ezek a sérülések magukban foglalják mind a bűncselekmény közvetlen következményeit és hatásait, mind pedig a bűncselekmény tényleges elkövetését, vagyis az emberi jogok megsértését.

Ráadásul - ha valaki bűncselekmény áldozatává válik, az jelentősen sérti mind az egyén, mind a társadalom érdekeit. Ahhoz, hogy egy konzekvens állam és annak rendszerei megfelelően működjenek, kötelező erejű és átfogó szabályokra van szükség. Eme szabályok megsértése esetén szükséges, hogy a jogsérelmet szenvedő egyén részére jogorvoslatot biztosítsanak. Ez egyben kártérítést is jelent a bűncselekmények áldozatai számára. Természetesen nem minden normasértés jelenti ugyanazt a mértékű hátrányokozást a társadalom számára. A büntetőjogban a bűncselekmény jellegét és súlyosságát vehetjük alapul, amit a büntető törvénykönyv egyes fejezetei is tükröznek. Mindazonáltal maga a nők elleni erőszak lényege kétségtelenül a nagyon súlyos bűncselekmények egy csoportját képezi.

A kártérítést ugyanolyan fontosnak kell tekinteni, mint az elkövető megbüntetését.⁴ Meg kell jegyezni, hogy az elkövető felelősségre vonásához és az áldozatok

---

⁴ ASHWORTH, A. PUNISHMENT AND COMPENSATION: VICTIMS, OFFENDERS AND THE STATE. *Oxford journal of legal studies* [online]. Oxford University Press, 1986, 6(1), 86-122 [cit. 2022-09-09]. ISSN 0143-6503. Available from: doi:10.1093/ojls/6.1.86.

kártérítéséhez fűződő közérdek aligha hasonlítható össze, mégis megállapíthatunk a kettő között néhány közös nevezőt. A teljes társadalomnak érdeke fűződik ahhoz, hogy az állam aktív résztvevője legyen annak a folyamatnak, amely során mindkét fél sikeresen visszatérhet a mindennapi életbe. Így a büntetés és (főképp) a nem vagyoni kár megtérítésének célját összehasonlítva arra a következtetésre juthatunk, hogy ezek egyformán jelentős szerepet képviselnek a büntetőeljárás folyamatában. Mindkét intézményt jogorvoslatként és a társadalom védelmében alkalmazzák, míg különbségek az e szempontokból eredő jogok érvényesítésének tárgyában és különösen módjában mutatkoznak.

A kártérítés igénylésének nehézségei

Azok az elkövetők, akik szándékosan okozták a bűncselekményt, elítélésük esetén szinte azonnali büntetésre számíthatnak. Ezzel szemben az állam hagyja, hogy az áldozat - aki önhibáján kívül bekövetkezett nehéz helyzettel szembesül - saját maga érvényesítse jogait. Más szóval a büntetés az állam jogát jelenti, amelyet automatikusan érvényesít, míg az áldozat sérelmeinek enyhítésében kevésbé vállal aktív szerepet.

Ezen túlmenően a szakértők számára is többnyire problematikus a nem vagyoni kár megfelelő leírása, kiszámítása és bizonyítása, nemhogy a traumatikus eseményt, például a nők elleni erőszakot átélt személy számára. Ezért biztosítani kell és nyilvánvalóvá kell tenni, hogy az ilyen súlyos bűncselekmények áldozatává válásának pusztán ténye az elsődleges és egyetlen feltétele annak, hogy az áldozat kártérítésben részesülhessen.⁵

Mindemellett az áldozatoknak pontos információkkal kell rendelkezniük az őket megillető jogok érvényesítésének lehetőségeiről. Tapasztalatunk szerint az érintettek ismeretei ezeket illetően meglehetősen hiányosak. Így a gyakorlatban gyakran előfordulhat a következő forgatókönyv: Valaki bűncselekmény áldozatává válik, amely több éven keresztül jelentősen rontja az életminőségét, valamint fizikai és mentális problémákat, valószínűleg traumát is okoz. Az áldozat a büntetőeljárást az igazságszolgáltatáshoz vezető út szinonimájaként fogja fel, amelyben az elkövető felelősségre vonása mellett szükségszerűen jelen kell lennie az áldozat megpróbáltatásainak enyhítését célzó törekvéseknek is. Önmagában az elkövető szankcionálása ugyanis nem képes a bűncselekmény áldozatait érintő közvetlen következményeket kezelni. Az okozott károk helyreállítására vonatkozó igénnyel azonban a sértett gyakran magára marad a büntetőeljárás során. Egy számára mindezidáig valószínűleg ismeretlen területen kell fellépnie: hirtelen tudnia kell, hogy pontosan mikor kell kártérítést követelnie, részletesen le kell írnia lelki gyötrelmeit vagy egyéb nem vagyoni kárát, ki kell számolnia és bizonyítania kell a neki okozott gazdasági veszteség értékét. Ez a folyamat rendkívül megterhelő egy jogi ismeretekkel nem rendelkező áldozat számára. Amennyiben az áldozatnak nincs jogi

---

⁵ FULLER, L. L. Morálka práva. Praha: Oikoymenh, 1998.

segítsége, a bíróság gyakran polgári eljárásra utalja a kérelmet annak hiányosságai miatt.

Ilyen esetben (ami egyáltalán nem atipikus) az áldozat sem segítséget, sem kártérítést nem kap, ami erősen aláássa az igazságszolgáltatási rendszerbe vetett bizalmát. Ez azt jelenti, hogy a jelenlegi jogi környezetben az áldozatoknak óriási bizonytalansággal kell szembenéznük és nagyobb valószínűséggel találkoznak másodlagos viktimizációval, így felerősödnek negatív élményeik. A társadalomnak a közjó helyreállítása érdekében és a szolidaritás kifejezésekképpen kezeskednie kell az elkövető felelősségre vonása mellett az áldozatok minél szélesebb körű támogatásáról is.

Gyakorlatunk azt mutatja, hogy a nők elleni erőszak áldozatainak kártérítése fontos kérdés, amely sok szempontból okoz bizonytalanságot mind a laikusok, mind a szakértők számára. A téma szenzitív jellege, a nők elleni erőszakos bűncselekmények sajátosságaival párosulva sok esetben a kérdés mellőzését eredményezi, noha a vele való foglalkozás rendkívül aktuális és sürgős lenne. Társadalmi szempontból a kár megtérítése és a pénzügyi segítségnyújtás szimbolikus és a legcsekélyebb elégtételt jelenti, amelyet az állam az áldozatnak nyújtani tud. A kártérítés intézményének javítása és hatékonyabbá tétele érdekében feltétlenül szükséges a jelenlegi rendszer működéséről szóló vita megnyitása, a valóság feltérképezése és a vonatkozó adatok szisztematikus összegyűjtése. Ilyen információkkal e kiadvány következő fejezete szolgál.

II. Nemzeti kutatási adatok

A következő fejezetekben az egyes országok által feldolgozott, kiterjedt kutatások konkrét eredményeit ismertetjük – a fejezet mind az elkövetők által nyújtott kártérítést, mind az állam pénzügyi támogatását tartalmazza.

Magyarország

A kutatás során áttekintettük a rendelkezésre álló nemzetközi joganyagot és a vonatkozó magyar jogszabályi hátteret, statisztikai adatokat gyűjtöttünk közérdekű adatigénylés keretében, megvizsgáltuk a bírói gyakorlatot, valamint mélyinterjúkat folytattunk érintettekkel és szakemberekkel egyaránt. A kutatási időszak a 2015-2020 közötti intervallumot fedte le; az anyagi kompenzáció bírói gyakorlatát vizsgáló aktakutatást az ezen időtartam alatt hozott jogerős ítéletekre folytattuk. Azokat az ügyelőkeményeket is bevontuk a kutatásba, ahol az első- vagy másodfokú ítéletek 2015 előtt váltak jogerőssé, a harmadfokú ítélet meghozatala azonban már a kutatási periódus ideje alá esett. Az aktakutatás során komoly kihívást jelentett, hogy a büntetőbíróságok és a polgári bíróságok nem tartják nyilván a peres felek nemét.

A bíróságoktól nem kaptunk kifejezetten nőket érő erőszakkal érintett kártérítési/sérelemdíjas ügyaktákat, valószínűsíthetően már csak amiatt sem, mert ilyen jellegű adatgyűjtést nem végeznek, kérésünk teljesítésére sem szándékuk, sem

kapacitásuk nem volt. Ennek folytán magunk láttunk neki az anonimizált, nyilvánosan elérhető akták célzott szelektálásának, és a bírósági akták kutatását a Bírósági Határozatok Gyűjteményében⁶ folytattuk, amely két kérdéskörben zajlott: 1) a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos bűncselekmények körében a büntetőeljárásban érvényesített polgári jogi igények gyakoriságát és az ügyek jellemzőit, valamint 2) a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos cselekményeket követően érvényesített nem vagyoni kár, valamint sérelemdíj iránti polgári perek jellemzőit vizsgáltuk.

A kutatás során 106 büntetőügyet⁷ és 10 polgári ügyet azonosítottunk be, mely összesen 236 akta részletes áttekintését jelentette.⁸ További 2 ügyet tevékenységünk során ismertünk, így a polgári eljárások tekintetében összesen 12 pert vontuk részletes elemzés alá. Hozzáteesszük, ezek közül 2 per ugyanazt a cselekménysort tárgyalta, egyikben alperesként a bántalmazó, másokban a kórház, illetve az ellátást közvetlenül nyújtó orvosok jelentek meg. Ezek csak azok az ügyek voltak, ahol minden kétséget kizáróan megállapítható volt, hogy a felperes nő. Bár a bírósági együttműködési hajlandóság hiánya, illetve a bírósági adatgyűjtés alkalmatlansága miatt az aktakutatás kényszermegoldása folytán a kapott eredmények nem 100%-osan reprezentatívak, azonban az egyéb kutatási tevékenységünk és nem mellesleg több évtizedes áldozatsegítő terepmunkánk tapasztalata azt támasztja alá, hogy a kapott arány reálisan mutatja a nők elleni erőszak sértettjeinek kártérítési perelési aktivitását. Mélyinterjúkat folytattunk továbbá 1 áldozatsegítő szakügyintézővel, 6 ügyvéddel, 1 igazságügyi orvosszakértővel, 1 igazságügyi pszichiáter szakértővel és 2 igazságügyi pszichológus szakértővel, valamint 10 érintettel, akik a nők elleni bűncselekmények valamely formájában érintettek voltak.⁹ Közös pont volt a megkérdezett nők körében, hogy a bűncselekményeket jelenlegi vagy volt partnerük követte el. Az anyagi kompenzációt érvényesített nők feltűnően alacsony száma miatt kiszélesítettük az interjúalanyok körét azon nőkre is, akik anyagi kompenzációs igényt nem érvényesítettek, hogy az ezen lehetőség kihasználatlansága mögött meghúzódó okokat is feltárjuk.

---

⁶ Bírósági Határozatok Gyűjteménye [online]. Magyarország Bíróságai, Elérhető: <<https://birosag.hu/birosagi-hatarozatok-gyujtemenye>>

⁷ 4 ügy esetében mind a zaklatás, mind a szexuális erőszak bűncselekmény elkövetése fennállt, további 2 ügyben a zaklatás mellett a kapcsolati erőszak bűncselekménye is megállapításra került, mely ügyeket a statisztikai adatok vonatkozásában bűncselekményenként önálló ügyekként kezeltünk.

⁸ A Bírósági Határozatok Gyűjteményében való kutatómunka során szerzett tapasztalatok azt mutatják, hogy sem az elkövetett bűncselekményekre, sem a személyiségi jogi jogsértésekre pontosan szűrni nem lehet, így gyakori a keresés tárgyához nem kötődő találat, továbbá egy azonos keresési találaton belül ugyanazon akták ismétlődő jelleggel is megjelennek. Mivel valamennyi kártérítési eljárás kezelhetetlen mennyiségű irat áttanulmányozását jelentette volna, még a megadott időszak tekintetében is, mely természetesen nem lett volna reálisan teljesíthető, keresésünket a polgári akták tekintetében a „testi épséghez, egészséghez” fűződő személyiségi jogok megsértése miatt indított perekre fókuszáltuk. Azon aktákat, amelyek ezen keresési találatok között jelentek meg, de más személyiségi jogsértés miatt folytak, ugyanakkor megfelelek a kutatás tárgyát képező nők elleni erőszak cselekményeknek, bevontuk a kutatandó akták közé. A kutatás tárgyát képező nők elleni erőszakos cselekmény tartalmú akták azonosítása ezen körülmények mellett is nagyságrendileg 3700 akta megtekintését jelentette. Az anonimizált határozatok egy részében a felek nemét nem sikerült megállapítani, így ezek értelemszerűen nem képezték a kutatás részét.

⁹ Az alábbi bűncselekmények miatt vettek részt bírósági eljárásban: könnyű testi sértés, súlyos testi sértés három esetben, életveszélyt okozó testi sértés, kapcsolati erőszak, szexuális erőszak könnyű testi sértés, zaklatás három esetben, rágalmozás, közokirat-hamisítás, emberölés kísérlete, garázdaság és kifosztás bűncselekmények. Több esetben hosszú időn keresztül fennálló családon belüli erőszak is jelen volt az áldozatok életében, amely az esetek többségében nem képezte a büntetőeljárás részét.

Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció

A Büntető Törvénykönyv (2012. évi C. törvény, Btk.) alapján több olyan cselekmény is bűncselekmény alapját képezheti, amelyek elkövetésük nemi vonatkozásai és az elkövetés során megjelenő kontextus miatt a nők elleni erőszak keretében elkövetett bűncselekménynek is minősülnek. Jelen kutatás a vagyoni és nem vagyoni kártérítés gyakorlatát három bűncselekmény - kapcsolati erőszak, szexuális erőszak és zaklatás - viszonylatában vizsgálja.¹⁰ Az ügyek között összesen négy akta szerepel, ahol a polgári jogi igényt nem az intim partner által elkövetett bűncselekmény középpontjában álló nő, hanem nőnek a bűncselekményben szintén érintett rokona vagy segítője érvényesített, egy esetben pedig az állam képviselője érvényesített polgári jogi igényt. A kapcsolati erőszakkal összefüggésben vizsgált 9 ügy kapcsán mindössze 2 esetben történt konkrétan a kapcsolati erőszak tényállása keretében a vádemelés és az elítélés, a többi 7 ügyben más bűncselekményi tényállások merültek fel, azonban ezen utóbbi esetekben megfigyelhető volt, hogy mind megfeleltek a szociológiai értelemben vett párkapcsolati erőszaknak, 2 esetben pedig tisztán megállapítható lett volna a kapcsolati erőszak bűncselekménye is, hiszen a tényállás minden eleme megjelent.¹¹ A kapcsolati erőszakot megállapító mindkét ítéletben a zaklatás bűncselekménye is megállapításra került, melyből 1 esetben emberkereskedelem és kizártság elkövetését is megállapította a bíróság. A többi vizsgált esetben a testi sértés jelent meg legsűrűbben, azaz 4 esetben, továbbá a személyi szabadság megsértése és az emberölés 3 ügyben, valamint a lopás és a kifosztás is 2 esetben fennállt. Jellemzően több bűncselekmény elkövetésére is sor került ugyanazon elkövető által az érintett nő és/vagy rokona sérelmére. Az elkövető személyét tekintve az (volt) élettárs vagy házastárs 5 esetben, a leszármazó (volt) élettársa vagy házastársa 2 esetben merült fel, a többi ügyben pedig szerelmi kapcsolat állt fenn a sértett és az elkövető között. Egyetlen esetben volt érintett közvetlen sértettként kiskorú.

Összesen 7 ügyben jelent meg a polgári jogi igény. Ezek közül egy esetben a sértett nem vagyoni kárt kívánt érvényesíteni, 3 esetben a bűncselekmény elkövetése során keletkezett anyagi kár (2 esetben a nők elleni erőszakos bűncselekmény mellett elkövetett vagyoni bűncselekmények miatt, 1 esetben pedig a testi sértés kifejtése közben okozott vagyoni kár miatt)¹² és további 3 ügyben nem szerepelt adat az igény

---

¹⁰ Az egységes nyomozó hatósági és ügyészségi bűnügyi statisztika (ENyÜBS) kimutatása szerint 2018. II. félévétől kezdődően a sértettek száma kapcsolati erőszak bűncselekménye esetén 1652 nő és 180 férfi, szexuális erőszak esetén 750 nő és 220 férfi (ebből 195 áldozat gyerek), zaklatás esetén 9824 nő és 5756 férfi volt. Az ENyÜBS rendszerében nem mutatható ki, hogy egy adott sértett vonatkozásában a bűncselekményt milyen nemű elkövető követte el, azonban az adott bűncselekmények elkövetőinek száma önállóan rendelkezésre áll. Eszerint kapcsolati erőszak bűncselekmény elkövetéséért 2018. II. félévétől kezdődően 1216 férfi és 71 nő, szexuális erőszak esetében 838 férfi és 21 nő, zaklatás miatt pedig 7445 férfi tekintetében született jogerős ítélet. Utóbbi bűncselekmény tekintetében női elkövetőkre vonatkozó adatok nem voltak fellelhetőek a rendszerben. *Sértetté válások száma az elkövetés helye szerint* [online], BSR - Bűnügyi Statisztikai Rendszer, Belügyminisztérium, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető: <<https://bsr.bm.hu/Document>>

¹¹ A gyakorlatban megfigyelhető a kapcsolati erőszak bűncselekményi tényállásának ritka alkalmazása. Ezen túlmenően a Bírósági Határozatok Gyűjteménye sem tette lehetővé az akták részletes kutatását a kapcsolati erőszak bűncselekménye körében, így a polgári jogi igény érvényesítésének gyakoriságáról következtetések nem voltak levonhatóak.

¹² Egy ügyben 400.000 forint, egy másik ügyben 90.000 forint értékű kár, egy további ügyben 15.600 forint értékű kár érvényesítésére került (utóbbi az elhunyt sértett testvére részére). Egyedül utóbbit bírálta el teljeskörűen a

jogalapjára vonatkozóan. A sértett vagy jogi képviselője 5 esetben nyújtotta be az igényt (1 ügyben a sértett jogi képviselője mellett nyújtotta be a sértett testvére is, 1 ügyben pedig a sértett mellett a sértett édesapja is).

Egyetlen esetben történt teljes elbírálás a bűncselekmény következtében elhunyt sértett testvére részére kártérítés jogcímén¹³, valamint egy másik ügyben a sértett a kártérítési igényét polgári peres úton kívánta érvényesíteni. Minden további ügyben a bíróság az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította. Az egyéb törvényes útra utasítás jogalapjául 3 esetben még a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (rég. Be.) 335. § (1) bekezdésének különböző fordulatái szolgáltak: a polgári jogi igény *„kimunkálatlansága és büntetőeljárásban nem érvényesíthető kárigény jellege”*, a sértett az igény *„jogcímét, illetőleg konkrét összegét nem jelölte meg”*, vagy a *„bíróság felé nem tudta sem a polgári jogi igény pontos összegét, sem az azt alátámasztó bizonyítékokat megjelölni”*, egy esetben amiatt, mert *„a sértett elhunyt, perbeli jogutódját pedig a bíróságnak nem jelentették be”*. A bíróság egy aktában az új Be. alapján és arra hivatkozva utasította a polgári jogi igényt egyéb törvényes útra, hogy annak elbírálása *„jelentősen késleltetné az eljárás befejezését.”*¹⁴ Ezen bírósági ítéletben már szerepelt utalás a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. számú törvényre. A különleges bánásmódról a bíróság egy ügyben rendelkezett.¹⁵

A szexuális erőszak bűncselekmények körében vizsgált ügyek több mint felében (23 esetben) az elkövető az apa vagy nevelőapa, 12 ügyben hozzátartozó, 7 esetben ismerős¹⁶, 2 esetben volt élettárs, valamint 1 esetben volt a sértett és az elkövető között élettársi minőséget el nem érő szerelmi kapcsolat. 39 ügyben volt érintett kiskorú, amelyből 29 esetben 12 éven aluli gyerek volt bűncselekmény áldozata. Az anya társtettesi minőségben 2 aktában szerepelt elkövetőként a nevelőapa mellett. A szexuális erőszak mellett szintén jellemző volt, hogy több esetben más bűncselekményt is elkövettek.¹⁷ Egyetlen esetben merült fel polgári jogi igény, amelyet a sértett jogi képviselője terjesztett elő sérelemdíj jogcímén, és amelyet a bíróság régi Be. 335.§ (1) bekezdése szerinti, az igény érdemi elbírálható voltának kizártsága alapján egyéb törvényes útra utasította, kiemelve, hogy *„polgári jogi igény keretében kizárólag olyan kár érvényesíthető alappal, amely közvetlenül a megállapított*

---

bíróság. Azonban a másodfokú bíróság az elkövetőt bizonyítottság hiányában felmentette, így ennek következtében az elsőfok által érdemben elbírált a polgári jogi igényt ez esetben is egyéb törvényes útra utasította [a régi Be. 335. § (1) bekezdése alapján].

¹³ Ugyanebben az ügyben a sértetti képviselő által előterjesztett polgári jogi igényt, mely szerint a bíróság kötelezze a vádlottat az elhalálozott sértett hozzátartozói által az áldozatsegítő szolgálat részéről kifizetett 509.975 forint megtérítésére, a bíróság egyéb törvényes útra utasította. A döntés indokolása szerint azért, mert ez az összeg nem minősül „a bűncselekmény elkövetése útján felmerült kárnak”.

¹⁴ A Be. 56.§. (1a) bekezdésére, az 556.§.(6) és 560.§. (1) bekezdés I) pontjára tekintettel.

¹⁵ Az elsőfokú ítéletek közül 7 ügyből összesen 5 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

¹⁶ Ismerősnek tekintettük az elkövetőt, ha bizalmi kapcsolat állt fenn az áldozat/az áldozat közvetlen környezete és az elkövető között, mint a családi barát, az osztálytárs szülője, az egyetemi hallgatótárs és a rendszeresen a háznál munkát végző társasházi takarító.

¹⁷ 6 esetben merült fel a kiskorú veszélyeztetése, 5 eljárás során a testi sértés, 4 esetben a zaklatás, a szexuális visszaélés, az emberölés és a szeméremsértés pedig 3 ügyben, kis számban (1-2 ügyben) merült fel többek között a szexuális kényszerítés, a személyes szabadság megsértése, a lopás, az állatkínzás, a lőfegyverrel vagy lőszerral visszaélés, a kifosztás, az emberkereskedelem és a személyes adattal visszaélés.

bűncselekmény következtében keletkezett". Egy érintett az interjú során az őt ért szexuális erőszak elkövetése miatti büntetőeljárás során tapasztalt bírói hozzáállásról pedig úgy számolt be, hogy mivel az elkövetőnek megbocsátott, az eljáró bíró kijelentette, hogy a büntetőeljárásban polgári jogi igénnyel nem élhet. A különleges bánásmódról a bíróság 3 ügyben rendelkezett.¹⁸

A zaklatás tényállása keretében vizsgált eljárások túlnyomó többségében, 78%-ban, tehát 42 ügyben (volt) házastárs vagy (volt) élettárs volt az elkövető,¹⁹ 8 esetben az elkövetőnek valamilyen egyéb szerelmi kapcsolata állt fenn a sértettel (ideértve az elutasított udvarló esetét is). A bűncselekményben érintett anya fia 2 esetben jelent meg elkövetőként. 1 esetben tánctanár zaklatta tanítványát és annak édesanyját, 1 további esetben pedig a lánya ellen szexuális erőszakot elkövető apa zaklatta a lánynak segítő személyt. 1 esetben volt a zaklatás sértettje a nő mellett az új partnere is,²⁰ valamint 4 ügyben volt érintett kiskorú (jellemzően az érintett nő gyermeke). Szintén megfigyelhető volt, hogy a zaklatás mellett túlnyomórészt több másik bűncselekmény elkövetésére is kor került.²¹

Az 54 eljárásból 6 esetben állapítható meg a polgári jogi igény érvényesítése, ezen ügyekből 4 esetben a sértett (melyek közül 1 esetben az egyik sértett az érintett nő testvére, 1 esetben a párkapcsolati erőszakban érintett nő segítője), 1 esetben a sértett jogi képviselője, 1 esetben egyéb érdekelt terjesztette elő igényét. Ezen utóbbi esetben az egyéb érdekelt egy gazdasági társaság volt, amely a Magyar Állam tulajdonát képező ingatlanban keletkezett rongálási kár tekintetében kívánt polgári jogi igényt érvényesíteni. Ebben a lakásban lakott a zaklatás áldozata, aki egy férfi ismerőse közeledését visszautasította, melyet követően az elutasított udvarló a nőt többször telefonon keresztül zaklatta, illetve több alkalommal bemászott a nő kertjébe; majd mindezek után, egy helyi benzinkúton vásárolt benzinnel a nő által lakott kérdéses lakást felgyújtotta.

Egy másik esetben a sértett szintén sértett testvére elmaradt munkabér mint vagyoni kár, valamint nem vagyoni kártérítés, továbbá havi járadék iránt terjesztett elő polgári jogi igényt a testvére volt élettársával szemben. A férfi a szakítást követően a nőt telefonon zaklatta, továbbá életveszélyes fenyegetéseket tartalmazó üzeneteket küldött neki, valamint személyesen is követte. Így a nőt a testvére kísérte ki egy alkalommal a buszmegállóba, amikor a volt élettárs késsel rátámadt, maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást eredményező súlyos testi sértést okozva.

---

¹⁸ Az elsőfokú ítéletek közül 28 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

¹⁹ Egy esetben a férj a zaklatást felesége édesanyjával és gyermekével szemben követett el, míg feleségével szemben életveszélyt okozó testi súlyos sértést állapított meg a bíróság. Ezt az esetet házastárs minőségben való elkövetésként kezeltük.

²⁰ További 5 esetben a volt partner a nő új partnerével szemben más, személy elleni erőszakos bűncselekményt követett el.

²¹ 54 ügyből 28 esetben, azaz 52%-ban jelent meg a zaklatás mellett a testi sértés tényállása is. A testi sértésen kívül igen gyakran, 14 ügyben jelent meg az emberölés (kísérlete vagy előkészülete), továbbá a magánlaksértés és a személyi szabadság megsértése 8 esetben, a kiskorú veszélyeztetése 7 ügyben, a garázdaság és a szexuális erőszak 4 eljárásban jelent meg. A korábban említett tényállásokon túlmenően csekély mértékben (1-3 ügyben) megjelent a hamis vád, a közveszély okozása, a kapcsolati erőszak, a becsületsértés, a rongálás, a magántitok megsértése, a rágalmozás, a vérfertőzés, a tartási kötelezettség elmulasztása, a hamis tanúzásra felhívás, a személyes adattal visszaélés, a lopás, a kifosztás, az emberkereskedelem, a kitarottság, a közúti veszélyeztetés, a kényszerítés, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés is.

Egy további esetben az elkövető volt felesége, mint az életveszélyt okozó testi sértés sértettje, e bűncselekménnyel kapcsolatban terjesztette elő a polgári jogi igényét vagyoni kár és két napi közmunka bérének megtérítésére; a zaklatást ezen esetben a volt férj a nő anyjával és fiával szemben követte el. Egy esetben sérelemdíj iránti igény került előterjesztésre ismeretlen összeg iránt.

Egyetlen esetben került elbírálásra a teljes igény, egy másik esetben részleges elbírálás történt, a többi ügyben pedig a bíróság az igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította. A bíróság azon ítéletében, amelyben a polgári jogi igényt teljes mértékben elbírálta, a zaklatás bűncselekménnyel együtt rongálás tekintetében is megállapította az elkövető bűnösségét, és a polgári jogi igény megítélésére 67.300 forint értékben ezen utóbbi bűncselekmény tekintetében került sor. A részleges elbírálásra hasonló körülmények között került sor egy másik ügyben, amelynek során a polgári jogi igény tulajdonképpeni előterjesztője az érintett nő segítője volt, akihez a nő - korábbi anyaatthonban történő tartózkodását követően - attól való félelmében, hogy a volt férje rövidesen szabadul a büntetés-végrehajtási intézetből - a gyermekeivel együtt a volt házastársa elől elmenekült. A férfi volt feleségét, két gyermekét és a nő segítőjét is zaklatta. A nő és egyik gyermeke tekintetében zaklatás miatt büntetőeljárás nem indult, mivel hiányzott a magánindítvány, az érintett nő egyik gyermeke tekintetében azonban a kormányhivatal a magánindítványt előterjesztette - így az egyik gyerek a nő segítője mellett sértettként szerepelt a marasztaló ítéletben. A segítőt a volt férj többedmagával a nő támogatása miatt fizikailag is súlyosan bántalmazta²². A részlegesen megítélt polgári jogi igény vagyonban okozott kár (26.450 forint) miatt került elbírálásra, a bíróság a bántalmazás következtében kialakult keresőképtelensége folytán elszenvedett jövedelemkiesésének megtérítését egyéb törvényes útra utasította.

A polgári jogi igényt a bíróság 3 esetben a régi Be. 335.§ (1) bekezdésére hivatkozással utasította egyéb törvényes útra. Ezen belül egy esetben arra hivatkozással, hogy az igény elbírálása a bizonyítás büntetőeljárás kereteit meghaladná, és annak „a büntetőjogi főkérdés szempontjából történő felesleges elhúzódsához” vezetne, egy ügyben annak okán, hogy „az indítványnak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja”. Két esetben az új Be. alapján történt az egyéb törvényes útra utasítás, a sérelemdíj vonatkozásában arra hivatkozással, hogy „a polgári jogi igény érdemi elbírálása – különösen a kereset hiányosságai folytán – jelentősen késleltetné az eljárás befejezését”,²³ 1 további esetben pedig azzal az indokkal, hogy a polgári jogi igényt nem a sértett terjesztette elő. Ezen utóbbi ítéletben szintén szerepelt utalás a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. számú törvény szerinti eljárásra. A különleges bánásmódról a bíróság ítéletében 1 esetben rendelkezett.²⁴

²² A bíróság ítéletében a Btk. 160. §. (1) bekezdése szerinti emberölés kísérletében állapította meg az elkövetők bűnösségét.

²³ Hivatkozva a Be. 56.§. (1a) bekezdésére, valamint az 556.§ (6) és 560.§ (1) bekezdés I) pontjára.

²⁴ Az elsőfokú ítéletek közül 25 ügyben már alkalmazható lett volna a különleges bánásmód jogintézménye.

Megállapítható, hogy a büntetőbíróságok látványos módon kizárólag a vagyoni kárigények körében hoztak teljesen, vagy részlegesen elbíráló ítéletet. Az elmaradt munkabér, mint vagyoni kár, továbbá a havi járadék elbírálására a büntetőbíróságok szintén nem vállalkoztak, még alacsonyabb összegek tekintetében sem.²⁵ A nem vagyoni kár, illetve sérelemdíj iránti igények elbírálására 2021. január 1-jét megelőzően a büntetőeljárás keretében nem volt mód, ennek ellenére több helyütt is előterjesztésre kerültek sérelemdíj iránti igények a jogi képviselővel eljáró sértettek esetében is.²⁶ Az áttekintett ítéletek nem voltak egységesek a polgári jogi igények összegszerűségének megjelölése tekintetében: konkrét összegek az akták kevesebb, mint felében szerepeltek. A 14 esetből 1 esetben bírálta felül a másodfokú bíróság az elsőfokú döntést a polgári jogi igény vonatkozásában, melynek során az érdemben elbírált polgári jogi igényt egyéb törvényes úra utasította.

A polgári jogi igények érdemi elbírálásának csekély arányát az interjúk során megkérdezett szakemberek közül többen is alátámasztották: úgy nyilatkoztak, hogy tapasztalatuk szerint a polgári jogi igény érvényesítése egyáltalán nem illeszkedik a büntetőeljárásba, és a büntetőbírók nem szeretnek vele foglalkozni, mert nem elégséges körülményben a jogintézmény hatékony alkalmazásához szükséges polgári jogi tudás - a kártérítéssel kapcsolatos igényekről való döntést inkább a polgári bíróságokra hárítják. Ugyanakkor azt tapasztalták, hogy a bűncselekmények sértettjei számára valóban hasznos és előremutató lenne, ha a büntetőeljárásban a bűncselekménnyel kapcsolatban felmerült vagyoni igényeiket érvényesíthetnék.

Azonban a polgári ügyek között sem szerepeltek sokkal nagyobb arányban a kapcsolati erőszakot, a szexuális erőszakot vagy a zaklatást követően indított kártérítési, illetve sérelemdíj iránti perek. Egy nyilatkozó ügyvéd ugyan nem kapcsolati erőszak miatt, de párkapcsolati kontextusban elkövetett súlyos testi sértés miatt látott el képviselőket kártérítés, illetve sérelemdíj iránti polgári ügyben. Más ügyvéd arról számolt be, hogy találkozott nagyságrendileg 20-30 ügygel, amely a kutatás fókuszát képező három bűncselekménnyel kapcsolatos, azonban polgári peres eljárás vagy egyéb igényérvényesítés ténylegesen összesen 5 ügyben indult.

Az eljárások hosszát az anonimizált polgári határozatok alapján nem tudtuk elemezni, mivel azok a keresetindítás idejét sajnálatos módon nem tartalmazták, azt azonban górcső alá tudtuk venni, hogy az első- és a másodfok között mennyi idő alatt futnak át a perek. Eszerint átlagosan 7,5-8 hónapba telt, míg a másodfokú bíróság érdemi döntést hozott a fellebbezés nyomán, de itt is megmutatkozik, hogy a fővárosban az ügykezelés lassabban megy, hozzáátve, hogy a mintában a leghosszabb ideig, 18 hónapig a Győri Ítéltáblának tartott, mire felülbírálta az elsőfokú döntést. Itt kell megjegyezni, hogy egyetlen olyan per sem volt, ahol az elsőfokú ítélet fellebbezés

---

²⁵ 1 esetben 1.029.000 forint elmaradt munkabér és 50.000 forint összegű havi járadék iránt nyújtott be igényt a zaklatásban érintett nő testvére az azzal összefüggésben elkövetett maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó súlyos testi sértés sértettjeként, és 1 esetben 50.000 forint és két napi közmunka bérének megtérítésére tartott igényt az elkövető volt felesége a zaklatás mellett elkövetett életveszélyt okozó súlyos testi sértéssel összefüggésben.

²⁶ 1 esetben 2 millió forint az egyik kapcsolati erőszak körében értékelt ügyben, 1 esetben 10 millió forint a zaklatással összefüggésben elkövetett maradandó fogyatékoságot és súlyos egészségromlást okozó súlyos testi sértés tekintetében és 1 esetben szexuális erőszak elkövetésével összefüggésben.

hiányában jogerőssé vált volna, minden vizsgált esetben valamelyik – olykor mindkét – fél élt a rendes jogorvoslat lehetőségével. Egyetlen határozatból derült ki a keresetindítás időpontja, itt tehát pontosan nyomon követhető volt, hogy elsőfokú ítélet a kereset benyújtását követően 4 év 7 hónap múlva született, míg az ügy jogerős lezárására a kereset előterjesztésétől számított 5 év 8 hónappal később került sor.

Az előzmények kapcsán érdemes jelezni, hogy a vizsgált esetekre jellemző volt, hogy a kártérítési per megindítását megelőzően az alperest jogerősen elmarasztalták a felperes sérelmére elkövetett bűncselekmény elkövetése vagy az egyenlő bánásmód megsértése miatt. A vizsgált esetek közül összesen 1 olyan volt, ahol nem folyt a személyiségi jogsértés alapját képező cselekmény miatt büntetőeljárás a kártérítési per előtt, további 2 olyan ügy volt, ahol a sérelemdíjas perrel párhuzamosan folyt a büntetőeljárás és 1 olyan eset, ahol a kártérítési per előzményeként az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtt zajlott eljárás szexuális zaklatás miatt.²⁷ Megjegyzendő, hogy abban az 1 esetben is, ahol a felperes nem kezdeményezte a büntetőeljárás lefolytatását, a bíróság ítélete indoklásában ezt felrótta neki, hátrányára értékelte. Levonható tehát az a következtetés, hogy az áldozatok szinte kizárólag akkor mernek sérelemdíjért, kártérítésért a bírósághoz folyamodni, ha korábban jogerős bírósági ítélet kimondta az elkövető felelősségét a cselekmény elkövetéséért. Önmagában ez a tény a nők elleni erőszak túlélőinek jelentős hányadát kizárja a személyiségi jogi jogsértés miatti perindításból, hiszen Magyarországon igen magas ennek az erőszakformának a látenciája, sokan eleve nem kérik a hatóságok segítségét, még többen pedig nem kapnak hatékony védelmet. A látenciához hozzájáruló tényező, így pedig további akadálya a kártérítés, illetve sérelemdíj iránti eljárások indításának a jogszabályi keretek bántalmazott nők valóságát figyelmen kívül hagyó volta, így például az igényérvényesítésre nyitva álló határidő tartama. Ilyennek tekinthető a szexuális erőszak egyik alapeseténél²⁸ például a magánindítvány, amely a bűncselekmény elkövetésétől számított mindössze 30 napot állít az áldozat rendelkezésére, hogy feljelentéssel éljen. A traumatizáltság mértéke a szexuális erőszak bűncselekmény áldozataiban különösen magasnak tekinthető,²⁹ mely igen gyakran az érdekérvényesítésnek is komoly gátat szab.³⁰ Ennek okán sok esetben még a bűncselekmény megtörténtének hatósági jelzésére, és így magára a büntetőeljárásra sem kerül sor. Ezzel a gyakorlatban a szexuális erőszak áldozatainak jelentős köre eleve elesik annak a lehetőségétől, hogy reális eséllyel kártérítésért, sérelemdíjért folyamodjon az őt ténylegesen ért bűncselekmény miatt - melynek

---

²⁷ Az Egyenlő Bánásmód Hatóság 2021. január 1-jei hatállyal megszűnt, feladatai az Alapvető Jogok Biztosának Hivatalába olvadtak. *Az alapvető jogok biztosa veszi át az Egyenlő Bánásmód Hatóság feladatait* [online], Az AJBH honlapja, [megtekintve: 2022.01.12.], Elérhető: <<https://www.ajbh.hu/-/az-alapveto-jogok-biztosa-veszi-at-az-egyenlo-banasmod-hatosag-feladatait>>

²⁸ Btk. 197. § (1) bekezdés a) pont

²⁹ A súlyos trauma tünetek a túlélő nők 94%-ban akár a bűncselekményt követő 2 héten keresztül fennállhat, míg 65%-nál ezek a tünetek a bűncselekményt követő 30 napon túl is jelen lehetnek. In: Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamara Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992, 463. oldal

³⁰ Judith Herman: *Trauma és gyógyulás - Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig*, Budapest, 2011, Háttér Kiadó, 65. oldal. Eredeti megjelenés: Judith Lewis Herman: *Trauma and Recovery. The Aftermath of violence - from Domestic Abuse to Political Terror*, New York, 1997, Basic Books.

hatásait és negatív következményeit a hatósági eljárás meg nem indulásától függetlenül magukon viselik, és jogosultak lennének ennek kompenzálására.

Tapasztalataink szerint a büntetőjogi felelősségre vonás vagy a legsúlyosabb vagy azokban az esetekben történik csak meg, ahol a sértett maga gondoskodik a bizonyítékok előállításáról, beszerzéséről. Ugyan nem tudjuk, hogy ez a gyakorlat azért alakult ki, mert a polgári perben eljáró bíróságok az előzményi büntetőeljárás lefolytatását elvárták vagy az érintettek nem akartak kockáztatni, hogy büntető ítélet hiányában kérjenek sérelemdíjat/kártérítést, jelenleg ez a bevett eljárás, melyet csak célzott próbaperek nyomán tudnánk tesztelni.

Ami az előzményi bűncselekményeket illeti, legtöbbször párkapcsolaton belül elkövetett könnyű, illetve súlyos/életveszélyt okozó testi sértés állt a háttérben, de a vizsgált esetekben talákoztunk még zaklatással, garázdasággal, rongálással, magánlaksértéssel, személyes adattal visszaéléssel, rágalmazással, becsületsértéssel, személyi szabadság megsértésével, lőfegyverrel visszaéléssel, emberölés kísérletével, kiskorú veszélyeztetésével, szexuális erőszakkal és gyermekpornográfiával. Itt hívjuk fel rá a figyelmet, hogy két eset (emberölési kísérlet és 12 éven aluli gyermek sérelmére folytatólagosan elkövetett szexuális erőszak) kivételével az elkövetők nem végrehajtandó szabadságvesztés büntetésben részesültek, hanem pénzbüntetésben, próbára bocsátásban, megrovásban. Ettől nyilvánvalóan nem függetlenül tetten érhető volt a büntetést követően is folytatódó bántalmazás. Az ügyek elemzéséből az is világosan kitűnik, hogy míg a próbára bocsátásnak érzékelhető visszatartó ereje volt a későbbi bűnelkövetésben, a megrovásnak és pénzbüntetésnek ellenben semmi.³¹ A kártérítések alapjául szolgáló erőszakformák közül 10 ügyben fellelhető volt a lelki abúzus megnyilvánulása. Ilyenek voltak a dehonesztáló fényképek nyilvánosságra hozatalával való fenyegetés, a Facebookon lejárató hangvétellű poszt megjelentetése, leköpés, a bántalmazott nő munkahelyére bejárás és ott rosszhírének keltése, a bántalmazott főnökeinek küldött levelek, melyben a nőt szidalmazza, SMS-ekkel zaklatás, kényszerítő kontroll³² és fenyegető zaklatás, a kapcsolattartás éveken keresztül történő akadályozása és az eljárási/jogi zaklatás. Összesen 8 ügyben találtuk nyomát testi sértésnek, mely a pofontól a csonttöréseken át az életveszélyt, illetve maradandó sérülést okozó, az áldozat nemi szervét lúggal leöntő elkövetési magatartásig terjedt. Szóbeli erőszakot egy perben rögzített a bíróság (vélelmezzük, hogy ennél jóval többször fordulhatott ez elő), ekkor is a felperes főleg azt sérelmezte, hogy őt az alperes „*mocskos cigány kurvának*” nevezte, pedig ő nem roma származású, szexuális erőszak pedig 2 perben szolgálta a kártérítés alapját: egyikben a vérszerinti anya és a mostoha apa részéről a kislány 8-17 éves kora között elszenvedett rendszeres nemi erőszak, míg a másik

---

³¹ Hivatkozunk az Európa Tanács nők elleni erőszak és a párkapcsolati és családon belüli erőszak megelőzéséről és felszámolásáról szóló, Isztambulban, 2011. május 11-én kelt Egyezménye (továbbiakban: Isztambuli Egyezmény) 45. Cikkében foglaltakra, melynek értelmében a nőket – nemük alapján - érintő bűncselekmények „hatékony, arányos és visszatartó erejű, a bűncselekmény súlyosságát figyelembe vevő szankciókkal legyenek büntethetők. E szankciók közé tartozhatnak adott esetben a szabadságvesztéssel járó büntetések is, amelyek kiadatáshoz vezethetnek.”

³² A bántalmazó eszköztár részeként olyan cselekményeket fed le, amelyek közvetlen erőszak kifejtése nélkül alkalmasak arra, hogy a bántalmazott a bántalmazó akaratának megfelelő magatartást tanúsítson.

ügyben 3 közfoglalkoztatott nőnek a szexuális zaklatása a település polgármestere részéről állt a kártérítési per háttérében.³³

A peres felek személye, illetve egymáshoz fűződő kapcsolata tekintetében azt tapasztaltuk, hogy egy híján mindegyik ügyben férfi volt az elkövető és nő az áldozat, 1 esetben egy szülőpár, tehát 1 férfi és 1 nő bántalmazta lánygyerekeket, 1 esetben pedig a nő mellett annak új házastársa is a támadások célpontjává vált. A 11 esetből 8 ügyben a volt partner, volt udvarló, volt házastárs, volt élettárs került alperesi pozícióba, mint a jogsértések elkövetője, 1 ügyben a mostohaapa, illetve anya, 2 ügyben a volt munkáltató ellen indult a peres eljárás, egyik perben pedig a II. rendű alperesként az elkövetővel együtt a személyes védelem elrendelését elmulasztó rendőrkapitányság is perbe vonásra került.

Az elkövetett cselekmények a személyiségi jogi perekben az emberi méltósághoz, becsülethez, a testi épséghez és egészséghez, a személyes szabadsághoz, a magán- és családi élet zavartalanságához, a magánszféra sérthetlenségéhez, a magántitok védelméhez, az egyenlő bánásmódhoz, a képmáshoz, hangfelvételhez és az önrendelkezés szabadságához fűződő jogok megsértéseként jelentek meg. A fizikai bántalmazás esetén a bíróság minden esetben kimondta a testi épséghez, egészséghez fűződő személyiségi jog megsértését, és jellemzően legalább két személyiségi jog megsértését is megállapíthatónak találta az egyes ügyekben. Így a munkahelyére monoklivál, sántikálva érkező jegyző foglalkozású felperes esetén a testi épséghez, egészséghez fűződő személyiségi jog megsértése mellett az emberi méltóság sérelme került megállapításra. A volt élettársának kocsijába GPS nyomkövetőt telepítő férfi, aki így hónapokig követte őt elhagyó élettársa minden lépését, a bíróság szerint megsértette a nő magánélethez fűződő személyiségi jogát, a kiskorúról pornográf felvételek készítését egy másik esetben a kislány emberi méltósága mellett a képmáshoz, hangfelvételhez való jogát is sértő tevékenységnek minősítette a bíróság. A Pécsi Ítéltábla Pf.20.148/2016/5. számú ítéletével megállapította, hogy az alperes megsértette a volt élettársa képmáshoz fűződő személyiségi jogát azzal a magatartásával, hogy saját Facebook oldalán elhelyezett „Szégyen albumom” jelöléssel a nőről alkoholos állapotban készült képfelvételeket tett hozzáférhetővé mások számára, továbbá megállapította, hogy a férfi megsértette a felperes magántitokhoz való jogát azzal a magatartásával, hogy a felperes egészségi állapotára, kóros szenvedélyére vonatkozó különleges adatokat a felperes volt férje részére átadta, aki ennek birtokában pert indított a közös gyerekek feletti szülői felügyeleti jog gyakorlásának megváltoztatására. Ezen kívül a bíróság ebben az esetben azt is megállapította, hogy az alperes *„megsértette a felperes magánélethez, kapcsolattartáshoz fűződő jogát azzal, hogy a felperesről készült képfelvételek nyilvánosságra hozatalának kilátásba helyezésével a felperest napi szintű internetes kapcsolattartásra kényszerítette és megsértette a felperes egészséghez fűződő jogát azzal, hogy a felperes italába alkalmanként Xanaxot kevert.”*

---

³³ Utóbbi nem a Btk. szerinti bűncselekményként, hanem az egyenlő bánásmódról szóló 2003. évi CXXV. törvény 10. § (1) bekezdése szerinti zaklatásként szerepelt a perben.

Szintén egy igen jellegzetes bántalmazó magatartássorozatot szankcionált a Fővárosi Törvényszék P.24.138/2010/80. számú ítéletével, amikor megállapította, hogy a volt férje megsértette a rendőr foglalkozású felperes *magán-, és családi élet zavartalanságához, családban éléshez fűződő személyiségi jogát* azzal, hogy 2 év 3 hónapon keresztül nem biztosította a nála nevelkedő gyermekével a kapcsolattartás jogát, valamint megsértette a *felperes magánszférája sérthetlenségéhez fűződő személyiségi jogát* azzal, hogy az őt állományban tartó rendőrkapitányság parancsnokához 3, a nő magánéletére, illetve feltételezett szolgálatszégésére vonatkozó levelet küldött, továbbá a felperes munkáltatója elé tárta egy gyermektartási és gyermekelhelyezési perben készült igazságügyi pszichológus szakértői vizsgálat felperesre vonatkozó eredményét - ez utóbbi bejelentéseivel a felperes *magántitok védelméhez fűződő személyiségi jogát* is megsértette. *„Továbbá a felperes megsértette a felperes emberi méltóságát is azzal, hogy fenti bejelentéseivel, illetve ezek nyomán indított további (ügyészi) eljárásokat kezdeményező cselekedeteivel, különféle polgári és büntetőeljárások kezdeményezésével felperes hivatásbeli, emberi lejáratására törekedett, és törekszik.”*

Elmondható, hogy a sérelemdíj/nem vagyoni kártérítés megítélt összege nemzetközi összehasonlításban is meglehetősen alacsony szintű, s mivel az ügyfelek sok esetben amerikai példákban inspirálódnak, rendszeresen előfordul, hogy nagyságrendekkel magasabb összegre nyújtják be a keresetet, mint amennyit végül megkapnak. A vizsgált 11 perből (1 ugyanis még folyamatban van, ott még elsőfokú ítélet sem született), összesen 1 per zárult a kereset elutasításával, minden más ügyben valamilyen összegben, de megítélték a személyiségi jogsértés folytán a kártérítést/sérelemdíjat. Ez az 1 per is némileg kivételes volt, itt ugyanis a bántalmazott nő a sérüléseit ellátó kórházat perelte (segítségünkkel), amiért nem tettek eleget a rendőrség felé bejelentési kötelezettségüknek. A maradék 10 perben összesen 2 olyan eset volt, amikor a bíróság teljes egészében megítélte a kért összeget, a többi ügyben a kereseti kérelemhez képest azt jócskán csökkentette. Erre a 2 perre az volt a jellemző, hogy a felperes kirívóan súlyos sérülést szenvedett el. Egyikben 15 millió forint nem vagyoni kárt ítélt meg a bíróság a bántalmazott nő új házastársának, akit a volt élettárs nyakon lőtt, s emiatt lebénult, magatehetetlenné vált, 3 millió forintot az érintett nőnek és 1-1 millió forintot a gyerekeknek. A másik esetben megkapta a kért 25 millió forintot az a nő, akit volt partnere maró lúggal öntött le és kábult állapotban magára hagyott a lakásában.³⁴ Volt olyan szélsőséges eset, amikor a kért 6 millió forint nem vagyoni kártérítés helyett a sértett fél 1 millió forintban részesült, illetve 30 millió forint helyett 15 millió forint sérelemdíjat tartott a bíróság arányosnak a reparációra, az ügyek többségére azonban a kisebb mértékű csökkentés volt a jellemző: a kért 1 millió forint helyett 600, 500, 400, 300 ezer, 3 millió helyett 1 millió forint, 2 millió forint helyett 1,5 millió forintot vélt a bíróság arányosnak.

Azon 10 eljárás közül, melyekben a keresetnek részben vagy egészben a bíróság helyt adott és már jogerősen lezárultak, 8 perben nem változtatott a másodfokú bíróság a

---

³⁴ Nyögvenyelős procedúra után, de megérkezett Renner Erika számlájára a 25 millió forintos kártérítés [online], Telex, [megtekintve: 2022.01.10], Elérhető: <<https://telex.hu/belfold/2021/10/06/renner-erika-karteritesi-osszeg-utalas>>

megítélt sérelemdíj/nem vagyoni kár összegén, 1 esetben 1 millió forintról 2 millióra emelte, egy másik ügyben pedig 1 millió forintról 750 ezer forintra mérsékelte azt. A sérelemdíj összegén kívül is az volt általánosnak mondható a vizsgált esetekben, hogy a másodfokú bíróság minimális módosításokat hajtott csak végre az elsőfokú döntésen. Ennek példaként mellőzte az első fokon megállapított családban éléshez fűződő jog megsértésének megállapítását, mivel a jogsértések elkövetésekor a peres felek már nem éltek egymással életközösségben, egy másik esetben korrigálták az elszámolt illetékfizetési kötelezettség mértékét, de arra is volt példa, hogy a perköltség összegén változtattak, vagy az első fokon elrendelt nyilvános elégtételt módosította az ítéletábra magánlevélben történő bocsánatkérésre.

A nem vagyoni kárpótlás, illetve a sérelemdíj megállapításának szempontjaival szinte valamennyi érdemi határozatban részletesen foglalkozott a bíróság.³⁵ A kutatásba vont esetekben a nem vagyoni kárpótlás és a sérelemdíj összege 300 ezer forint és 25 millió forint között mozgott, mely nem mutatott számottevő különbséget a nem nők elleni erőszak áldozatai számára megítélt kompenzációhoz képest. E körben a jogalkalmazás viszonylag egységes, ezért előzetesen tudható elvek mentén, a kialakult joggyakorlatból kiindulva határozza meg a kártérítés/sérelemdíj nagyságát. A Kúria Pfv.22.932/2016/6. számú határozatában leszögezte, hogy a nem vagyoni kártérítés összegének meghatározása során a bírói gyakorlat összehasonlításra alkalmas más ügyben hozott döntéseit is értékelni kell, mely azonban nem jelenthet mechanikus számszerűsíthető összevetésen alapuló vizsgálatot. A Győri Ítéletábra például a Pf.20.240/2018/5. számú ítéletében ki is mondta, hogy a 15 millió forintot meghaladó összegű nem vagyoni kártérítés *„a bírói gyakorlatban olyan esetekben került alkalmazásra, ahol a károsult oly mértékű egészségkárosodása is bekövetkezett, mely a jövőben az emberinek tekinthető vagy a csak részlegesen teljes élet lehetőségétől is megfosztotta a károsultat.”* E tételmondatra példát is hozva említett egy olyan esetet, ahol a bíróság 22 millió forint nem vagyoni kártérítést juttatott egy közlekedési baleset miatt éberkómába esett személy javára, 14 millió forint nem vagyoni kártérítést ítélt meg egy agyi károsodást szenvedett, önellátásra képtelen és csak járókerettel helyet változtatni képes károsodott részére, s 12,5 millió forint összegű nem vagyoni kártérítést határozott meg egy féloldali bénulást elszenvedett ember számára. A tanulmányozott esetek alapján az a kép rajzolódik ki, hogy az egyszeri vagy kisebb súlyú fizikai, lelki bántalmazással okozott jogsérelem orvoslására megítélt nem vagyoni kártérítés/sérelemdíj összeg 1 millió forint alatt marad, míg az

---

³⁵ A régebbi ügyekben, utalva az 1959. évi IV. törvény (régis Ptk.) 339. § (1) és. 355. § (2) bekezdésében foglaltakra, leszögezték, hogy a nem vagyoni kártérítésnek alkalmazni kell lennie arra, hogy az okozott sérelmet a pénzübeli megtérítés nagyságrendjével nyújtotta előnyökkel enyhítse, és megközelítse azt a mértéket, amellyel a károsult megromlott életminősége ténylegesen pozitív irányba mozdítható. Az új Ptk. alapján elbírált ügyekben a bíróság több esetben is felhívta arra a figyelmet, hogy a sérelemdíjnak semmiképp nem az elkövető megbüntetése az elsődleges célja, sokkal hangsúlyosabban merül fel e jogintézmény reparatív és preventív funkciója - reflektálva az új Ptk. 2:52. § szakaszához fűzött indoklásra, mely szerint *„a sérelemdíj a személyiségi jogok megsértésének vagyoni elégtétellel történő közvetett kompenzációja és egyben magánjogi büntetése”*. Szinte minden ítéletben utalt a bíróság az új Ptk. 2:52. §-ának (3) bekezdésére, mely szerint a sérelemdíj mértékét az eset körülményeire - különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására - tekintettel, egy összegben kell meghatározni.

extrém erőszakot elszenvedett, radikális életminőség-romlás kompenzálására sem dönt a bíróság jellemzően 20 millió forint fölötti összegről.

Ugyan elvi szinten a különböző pszichés, lelki betegségek megalapoznak sérelemdíj iránti igényt, a fizikai sérülések állnak jelenleg a bírósági perek fókuszában, melyek bizonyítása minden esetben pszichológus vagy pszichiáter szakértő bevonásával történik.³⁶ A szakértő kizárólag a kirendelő által megjelölt kérdéseket vizsgálhatja, így a bíróság (és büntetőügyekben a nyomozó hatóság) előzetes ismerete különös hangsúllyal jelenik meg abban, hogy milyen lelki sérülések megállapítására térhet ki a szakértői vizsgálat. A megkérdezett szakértők megosztották, hogy a lelki sérülések megállapításával kapcsolatban a legfőbb akadályként az erre vonatkozó kérdések hiányát tapasztalták a bírósági eljárások során.

Feltűnő, hogy a vizsgált perekben mindössze 3 esetben terjesztettek elő vagyoni kár megtérítése iránti igényt, melyből kettőt a bíróság nem talált megalapozottnak. Járadékot csak annak a károsultnak, illetve családjának ítélt meg, aki a támadásban majdnem életét veszítette, s bár sikerült őt megmenteni, de így is lebénult, önellátásra képtelenné vált. Az ő esetében a bíróság a közlekedési többletköltség, a gyógyszerköltség, az ápolási-gondozási kisegítői és a háztartási kisegítői járadéokra kötelezést talált megalapozottnak, s figyelembe vette a kieső jövedelem és a kieső munkaérték miatti bevételkiesést is.

A párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ismeretek a bírósági ítéletek érvelésében nem kerültek előtérbe, ellenben megfigyelhető volt a nők felelősségét firtató hozzáállás. Így például a bíróságok az áldozat kárenyhítési kötelezettségének elmulasztásaként értékelték, amennyiben a bántalmazást követően nem tett rögtön feljelentést, vagy nem költözött rövidesen külön a bántalmazójától.³⁷

Végezetül megemlítenénk még az ítéletek indokolásának részletességét. Általánosságban úgy tűnik, hogy az érdemi határozatok lényegretörőek, túlzott részletekbe azonban nem mennek bele sem az eset ismertetése, sem az indokolás terén. Ennek kapcsán megjegyzendő, hogy a másodfokú határozatok értelemszerűen jóval rövidebbek, mint az elsőfokúak. A vizsgált iratok között előfordultak szélsőségek is: 26 oldal hosszan ismertette döntését a Fővárosi Törvényszék bírója, míg találtunk

---

³⁶ Az interjúk során megkérdezett igazságügyi szakértőket leginkább szexuális erőszak elkövetése miatt indult ügyekben rendelték ki, kisebb részben kapcsolati erőszak és legkevésbé jellemzően zaklatás miatt indult eljárásokban.

³⁷ A Győri Ítéltábla Pf.20.069/2015/7. sz. ítéletéből: „A felperes személyiségi jogát az alperesek nem sértették meg, a bejelentés elmulasztása a felperes által elszenvedett jogsértéssel, s a jogsértés következtében őt ért hátrányokkal nem áll okozati összefüggésben. A felperes az őt ért hátrányt a feljelentés megtételével, különösen a férjétől való különválással megelőzhetette, mérsékelhette volna. Ennek elmaradását a bíróság a kárenyhítési kötelezettség elmulasztása körében értékelte és a felperes keresetét elutasította.”

A Budapest Környéki Törvényszék P. 20.512/2015/4. sz. ítéletéből: „A bíróság azt is értékelte, hogy a felperes az alperes által okozott sérelmek bekövetkezése óta is a közös lakásban maradt, el nem költözött a fizikai és lelki állapota helyreállítása, a saját megnyugvása érdekében, így ezzel maga is közrejátszott, lehetőséget adott az alperesi jogsértések megismételhetőségére.”

A Fővárosi Törvényszék P.25.191/2013/30. sz. ítéletéből: „A felperesi előadással szemben nem találta megalapozottnak azt az állítást, hogy félelemérzete állandósult. A perbeli bántalmazást követően a felperes még közel 2,5 évig az alperessel élt együtt (...) munkáját bántalmazását követően is ellátta, életvitеле érdemben nem változott, funkcionálisát a fájdalom nem befolyásolta. (...) A felek közötti folyamatos pereskedés a konfliktusos viszonyt továbbra is fenntartja, ami - szakértői véleményben írtakra is figyelemmel - összefüggésbe hozható a felperes szubjektív fájdalmaival, mivel a konfliktusos kapcsolat fenntartásában a felperes maga is aktívan részt vesz (...)”

5, illetve 6 oldalas elsőfokú ítéleteket is. Nem észleltünk markáns különbséget a keresetet elutasító és az annak helyt adó határozat indokolásának minősége és részletessége között.

Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció

A 2015-2020 közötti időszakban Budapest főváros illetékességi területén szexuális erőszak elkövetése miatt 162 esetben, kapcsolati erőszak miatt 297 esetben, és zaklatás miatt 396 esetben keresték fel az áldozatsegítő szolgálatot. Országos szinten az azonnali pénzügyi segély tárgyában hozott döntések 2015-2020 időszakra esően 13.017 elbírált kérelmet tettek ki, állami kárenyhítés esetén ilyen szám nem állt rendelkezésünkre. Az általunk megkérdezett érintettek közül ketten igényeltek anyagi kompenzációt az áldozatsegítő szolgálattól, állami kárenyhítést mindketten igényeltek és meg is kapták az állami támogatást, azonnali pénzügyi segélyt az egyik áldozat igényelt és kapott az áldozatsegítő szolgálattól.

Az *azonnali pénzügyi segély* megítélésével, illetve elutasításával, valamint a konkrét összegek meghatározásának módjával kapcsolatban a méltányossági alapon, esetről esetre történő elbírálás tényén és a krízishelyzet - egyéni értelmezésnek tág teret adó - meghatározásán túl sok információ nem áll rendelkezésre. Ezáltal komoly döntési felelősség hárul az adott áldozatsegítő szakügyintézőre a jogosultság elbírálása és a konkrét összeg meghatározása terén, és nem követhető nyomon, hogy a különböző áldozatsegítő szolgálatok összehasonlítható helyzetben lévő áldozatok esetében vajon azonos módon döntenek-e az azonnali pénzügyi segély iránti kérelemről. Az egyik áldozat, aki mind az azonnali pénzügyi segélyt, mind az állami kárenyhítést kérte, nem értette, hogy a brutális bántalmazását követően miért nem a maximális összeget kapta az állami támogatási lehetőségek keretéből, holott a sérüléseinek hosszú távú következményei és az ezzel járó költségek ezt indokolták volna.

Általánosságban elmondható tapasztalat volt az érintettekkel folytatott interjúk során, hogy többségüknek nem volt tudomásuk az áldozatsegítő szolgálatról, és nem voltak tisztában azzal, hogy milyen szolgáltatások vehetőek igénybe. A pszichológiai és lelki, illetve a jogi segítségnyújtást több áldozat szívesen igénybe vette volna, ha tudatában lettek volna a lehetőségnek. Két áldozat számolt be arról, hogy az anyagi támogatási igényüket az áldozatsegítő szolgálat³⁸ visszautasította arra hivatkozva, hogy a velük (és egy esetben gyermekükkel) szemben elkövetett bűncselekmények esetén az anyagi támogatás nem alkalmazható.³⁹

Bár jelenleg Magyarországon a bántalmazó kapcsolatból való kilépést támogató anyagi juttatás nem áll rendelkezésre, az áldozatsegítő szolgálat munkatársának véleménye szerint a lakhatási kiadás keretében elvileg lehetséges albérleti kaució részbeni vagy teljes kifizetése, illetve havi albérleti költség megállapítása azonnali pénzügyi segély keretében, ha a kapcsolati erőszak áldozata menekülne a

---

³⁸ Mindkét esetben a fővároson kívüli illetékességi területű kormányhivatal járt el.

³⁹ Ezek között a bűncselekmények között szerepelt az emberölés, a kiskorú veszélyeztetése, a garázdaság, a zaklatás, valamint a testi sértés.

bántalmazóval közösen lakott lakásból. Olyan esetre is volt példa, hogy a párkapcsolati bántalmazás után elrendelt távoltage követően az érintett nő nem tudta egyedül fenntartani az albérletet, és így havi albérleti költséget állapítottak meg részére. Amennyiben pedig a bántalmazó kapcsolatból krízisszállóra menekülő nőnek más településre kellene utaznia, az utazási költségeire is elképzelhető, hogy adott esetben támogatás kérhető.

Az áldozatsegítő szolgálatnál az *állami kárenyhítés* igénylése körében a súlyos egészségkárosodásra legjellemzőbb példák a testi sértés és az emberölés bűncselekményekből eredő következmények. A nők elleni erőszaknál a megkérdezett áldozatsegítő szakügyintéző a lelki sérüléseket elsősorban a szexuális kizsákmányolás és a szexuális erőszak áldozatainál emelte ki, különösképpen a PTSD (poszttraumás stressz szindróma) fennállását, ami állami kárenyhítésre adhat alapot. A kapcsolati erőszak bűncselekménye esetén tapasztalata szerint jellemzően testi sérülések szoktak előfordulni. A kár bűncselekménnyel való okozati összefüggését elsősorban a kérelmező félnek kell bizonyítania, amely a rendőrségtől beszerzett igazolással, illetve orvosi dokumentumokkal, kórházi zárójelentéssel lehetséges, amelyek megjelölik a sérülés 8 napon túl gyógyuló voltát. Rendszerint a rendőrség rendel el bizonyítást, és szakértő bevonására az állami kárenyhítés iránti eljárásban akkor kerül sor, ha a körülmények további tisztázása szükséges, így pszichés sérülésnél például igazságügyi orvosszakértő bevonása jellemző. Ugyanakkor a bűncselekmény áldozatának is van lehetősége a pszichés károkra vonatkozó szakvélemény becsatolására. A kárenyhítés keretében továbbá arra is van lehetőség, hogy - ha a bűncselekmény sértettje igazolja a költségeit - a bírósági tárgyalásra való járás költségét megtérítse.

Azonban nemcsak a mértéke, hanem a támogatás időtartama is problémaként merült fel az interjúk során. Az egyik érintett arról számolt be, hogy a 8,5 éven keresztül folyó bírósági eljárások idejével összevetve mindössze 3 hónapig áll rendelkezésére az állami kárenyhítés, holott a vele szemben elkövetett bűncselekményből eredő sérülésekkel kapcsolatos orvosi költségek többmillió nagyságrendű kiadásokat eredményeztek.

Az állami kárenyhítés összegét az ellenük elkövetett bűncselekmény kirívó súlyossága és hosszútávú következményei tekintetében mindkét áldozat alacsonynak találta ahhoz, hogy a bűncselekmény következtében felmerült kiadásait fedezze. Az egyik érintett beszámolt továbbá arról, hogy az állami kárenyhítésre való jogosultság megállapítása iránti eljárásban megalázó bánásmódban volt része: a kirendelt igazságügyi orvosszakértő elbagatellizálta a sérüléseit, a hatóságok megkérdőjelezték ezek bűncselekményből származó voltát, és vita folyt az orvosi beavatkozások esetleges luxuskiadás voltáról is. Holott *„a látás nem luxus dolog, hanem alapvető”* - mondta.

A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény 24. § (1) bek. e) pontja alapján a bűncselekmény, illetve tulajdon elleni szabálysértés típusára figyelemmel az ismételt áldozattá válás elkerülésének lehetőségeiről az áldozatsegítő szolgálat munkatársa - a szükségletei felmérését követően - tájékoztatja a hozzá forduló áldozatot. Ez az áldozatsegítő szolgálat

tájékoztatása szerint egy elbeszélgetés keretében történik, amelynek során az érintettel átbeszéljük, hogy milyen helyzetben van, pszichológust ajánlanak fel számára, amennyiben szükségét érzi, valamint kikérdezzük arról, hogy van-e olyan családtag vagy bizalmi személy a környezetében, aki számára érzelmi támogatást nyújthat ebben a helyzetben. Az áldozattal közösen készített kockázatelemzés és biztonsági terv készítése ugyanakkor nem képezi az áldozatsegítő szolgálat eljárásának részét. Azon érintettek, akik eljutottak az áldozatsegítő szolgálathoz, valamennyire eltérő tapasztalatokról számoltak be, ugyanakkor közös pont volt, hogy úgy érezték, az áldozatsegítő szakügyintézők nem tudják, hogy mennyire megterhelő helyzetben vannak, és érdemben nem tudtak segíteni, mert nem rendelkeztek speciális ismeretekkel a párkapcsolati erőszakról. Olyan benyomás is szerepelt a beszámolók között, hogy az áldozat úgy érezte, hogy kétségbe vonják a szavait és hitelességét, és ő érezte magát problémának, mert a hatóságokhoz fordult.

Korábban nem volt jellemző, hogy az áldozatsegítő szolgálat más hatóságtól (például a rendőrségtől) szerzett tudomást egy személy áldozattá válásáról, az áldozatoknak maguknak kellett felvenniük a kapcsolatot az áldozatvédelmi intézményrendszerrel, már ha tudomásuk volt róla, hogy milyen intézményekhez, milyen segítségért lehetne fordulni. Az ezzel kapcsolatos információhiányt több érintett is komoly problémaként nevezte meg az interjúk során.

Ennek fényében kedvezőnek tűnő változás, hogy 2021 januárjától kezdődött el az ún. opt-out rendszer kialakítása, amelynek során az áldozatvédelmi szolgálatok közvetlenül keresik fel a bűncselekmények áldozatait.⁴⁰ Szintén egy 2021. január 1. napjától hatályos törvénymódosítás szerint az áldozatok kérelmeit az áldozatsegítő szolgálat már e-mailen keresztül is fogadja.⁴¹ Az újonnan bevezetett opt-out rendszer eddigi hatásairól és az áldozatokkal történő kapcsolatfelvétel hatékonyságáról ez a kutatás azonban adatokkal még nem rendelkezik.

Az áldozatok jogai

A rendőrséggel az összes megkérdezett érintett kapcsolatba került, illetve többen kórházban is jártak a bántalmazás okozta sérülések miatt, továbbá közös gyermek esetén a gyámhatósággal is rendszeresen kapcsolatot tartottak. Zömüknél megfigyelhető volt, hogy több alkalommal is érintkeztek a hatóságokkal, legtöbbször a rendőrséggel - egyik interjúalanyunk sem érezte kielégítőnek a hatósági tájékoztatást. Azokban az esetekben, amikor a rendőrség valamilyen formában mégis nyújtott tájékoztatást, az egyik esetben sem terjedt ki teljeskörűen az Áldozatvédelmi Irányelvben felsorolt valamennyi információra⁴². A távoltartással kapcsolatos tájékoztatásról, a különleges bánásmódról szóló tájékoztatásról, illetve az áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételének módjáról szóló információnyújtásról

---

⁴⁰ Az Igazságügyi Minisztérium közleménye [online], Magyarország Kormánya, [megtekintve: 2022.01.03.], Elérhető: <<https://kormany.hu/hirek/az-igazsagugyi-miniszterium-kozlemenye-4>>

⁴¹ Kedvezően változott az áldozatsegítési törvény [online], Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető: <<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/komaron-esztergom/hirek/kedvezoen-valtozott-az-aldozatsegitesi-torveny>>

⁴² Lásd Áldozatvédelmi Irányelv 3. és 4. cikk

mindössze egy-egy érintett tudott beszámolni. Azonban utóbbi esetben sem terjedt ki a tájékoztatás a bűncselekmény sértettjei által igénybe vehető állami támogatási formákra. Azok az áldozatok, akik az áldozatsegítés ezen vagy más formáit igénybe vették ismerősöktől, vagy saját utánajárás következtében szereztek tudomást ezen lehetőségekről.

Az egyik érintett arról nyilatkozott az interjú során, hogy áldozati igazolást az első körben eljáró nyomozó „elfelejtett” neki adni. Mint utólag olvasta, a jegyzőkönyv szerint kapott tájékoztatást és az áldozati igazolást nem kérte. Az erről szóló tájékoztatásra nem emlékezett, bár hozzátette: lehetséges, hogy kapott tájékoztatást, de hajnalban, összevert és kimerült állapotban nem tudta magát képviselni. Abban azonban bizonyos volt, hogy az áldozati igazolás elutasítására nem került sor. A pénzügyi támogatásokról az ügyének a médiában történő megjelenése⁴³ után tájékoztatták a hatóságok az otthonában, valamint az áldozati igazolás lehetőségéről is, ami az ingyenes jogi, pénzügyi és lelki segítségnyújtásra való jogosultság előfeltétele. Az igénylés módjáról is kapott információt - ekkor igényelt azonnali pénzügyi segílyt. Az anyagi kompenzációt érintő peres lehetőségéről a kormányhivatal nem adott tájékoztatást.

Azokban az esetekben, melyek során a rendőrség valamilyen formában mégis tájékoztatta a bűncselekmények áldozatait, azt kizárólag szóban tette, két esetet kivéve, amikor az érintettek írásbeli tájékoztatást kaptak az igényelt információkról. Többen említették, hogy elképzelhetőnek tartják, hogy valamilyen tájékoztatást nyújthatott az eljáró rendőr, azonban közvetlenül az erőszakot követően nem voltak olyan állapotban, hogy az elhangzottakat pontosan követni tudják és meg is jegyezzék. Általánosan megfigyelhető volt a beszámolók során, hogy az áldozatok a tájékoztatást nem érezték kellően érthetőnek, vagy azok csupán közléseket tartalmaztak az eljárás során következő technikai lépésről. Arról, hogy milyen lehetőségeik és jogaik vannak az őket érintő eljárásban való aktív részvételre, a legtöbb esetben nem esett szó.

A hasznosnak és érthetőnek érezték, rendőrség által nyújtott tájékoztatás gyakran az éppen eljáró rendőr személyes kompetenciáján múlt: egy érintett ezzel kapcsolatban úgy nyilatkozott, hogy legalább két alkalommal kívánt a rendőrségen személyesen feljelentést tenni zaklatás bűncselekménye miatt ugyanazon a rendőrkapitányságon. Harmadik alkalommal találkozott csupán olyan rendőrrel, aki hajlandó volt a feljelentésével érdemben foglalkozni, és kimerítő tájékoztatást nyújtani. Egy másik áldozat pedig arról számolt be, hogy az iratok megtekintésével kapcsolatos kérdésére konkrétan *„azt mondták, hogy semmi közöm hozzá.”*

Egy esetben az egyik bántalmazás során történt intézkedésről szóló rendőrségi jegyzőkönyv kiadását az érintett kérelme ellenére megtagadták, azzal magyarázva, hogy az iratbetekintésre majd a bírósági eljárás keretein belül lesz lehetősége. Utóbb derült ki, hogy az intézkedésről se jegyzőkönyv, se jelentés nem készült. Egy másik esetben az áldozat úgy érezték, hogy a jegyzőkönyvben rosszul szereplő információk miatt zárhatták le a nyomozást a zaklatási ügyében. Más érintettek is azt

---

⁴³ Vádat emeltek a volt katonatiszt ellen, aki brutálisan megverte Orosz Bernadettet [online], Index, [megtekintve: 2022.01.14], Elérhető: <<https://index.hu/belfold/2021/11/08/orosz-bernadett-bunugy-buncselekmeny-ugyeszseg-sulyos-testi-sertes/>>

tapasztalták, hogy a jegyzőkönyvben gyakran nem a tényállással egyező adatok szerepeltek, így annak szövegét a rendőrségen és a bíróságon egyaránt utólag többször javíttatniuk kellett. Az áldozatok arról számoltak be, hogy a hatóságok azt éreztették velük, hogy kellemetlenséget okoznak ezen joguk gyakorlásával, és próbálták őket elrettenteni attól, hogy iratbetekintési jogukkal éljenek.

Az iratbetekintési jog gyakorlása és az információhoz való hozzáférés tekintetében az áldozatok nemcsak a nyomozás során, hanem a bírósági szakban is támogatás helyett gyakran akadályokkal szembesülnek. Arra is hangzott el példa, hogy az eljáró büntetőbíró nemhogy a segítő jelenlétének a lehetőségére⁴⁴ nem hívta fel az áldozat figyelmét, hanem a tárgyaláson egyébként jelenlévő segítőt egyenesen kiküldte a teremből. Az egyik érintett nő úgy nyilatkozott az interjú során, hogy a bűncselekmények áldozatai számára egyébként rendelkezésre álló jogokkal való élés lehetőségét *„ki kellett taposni a hatóságokból”*.

A hatóságok eljárásával kapcsolatos tapasztalatok komoly hatást gyakorolnak a bűncselekmény áldozatára, amelynek élménye az általa az áldozatvédelmi intézményrendszerbe vetett bizalom megerősítését, vagy éppen elvesztését okozza. Az utóbbi eshetőség alapjául szolgáló helytelen gyakorlatról számolt be az egyik áldozat, akit a rendőrség étlen-szomjan, fájdalmainak csillapítása nélkül hallgatott ki hosszú időn keresztül. Bizalomvesztésről számolt be egy szexuális erőszak bűncselekményének áldozata, akinek a rendőrségen egymást követően háromszor kellett vallomást tennie, egy esetben aközben, amikor még a sérüléseit fotózták, és ezt követően egy eljáró rendőr hazugsággal vádolta meg. Semmiképpen sem minősíthető jó gyakorlatnak az olyan rendőrségi eljárás sem, amely során a nő megfélemlítése céljából, a tanúkihallgatás folyamán aláíratnak vele egy nyilatkozatot, miszerint a későbbiekben nem fog panasszal élni a rendőrségi eljárással szemben. Ide sorolható továbbá a nők feljelentés megtételéről való lebeszélése, amely az érintetti beszámolók tanúbizonysága és az egyesület saját tapasztalatai szerint is tömegesen előforduló jelenség, így rendszerszintű problémának tekinthető. Egy áldozat elmesélte, hogy a rendőrségtől a zaklatás miatt tenni kívánt feljelentés rögzítése helyett azzal küldték el, hogy *„menjen haza, kislány, oldja meg a családjával.”*

Más érintett is beszámolt róla, hogy a vele szemben a volt partnere által elkövetett bűncselekményt „családi vitaként” kezelte az eljáró rendőrség, így legalább 5 alkalommal maradt el intézkedés a bántalmazóval szemben.

Általános tapasztalat volt az interjúalanyok körében, hogy nem érezték magukat biztonságban. Benyomásaikból azt a következtetést vonták le, hogy az őket ért bűncselekményeket a hatóságok nem veszik komolyan, ezáltal elveszett az intézményrendszerbe vetett bizalmuk. Többen arról számoltak be, hogy kiszámíthatatlannak érezték az eljárások menetét és azzal szembesültek, hogy a párkapcsolati erőszakkal kapcsolatos ismeretekkel a hatóságok nem rendelkeztek, bagatellizálták az elkövetett bűncselekmények súlyosságát. Akadt az interjúalanyok között, aki a kártérítés iránti per megindítását ennek következtében elvetette, mivel ha az ellene elkövetett bűncselekmény megtörténtét is megkérdőjelezték a hatóságok, az

---

⁴⁴ Be. 59.§-60.§

ezen alapuló vagyoni igényeit miért vennék komolyan. Mások arról számoltak be, hogy a bántalmazó volt partnerek olyan súlyos eljárási zaklatásnak tették őket ki, hogy azt sem tudták már követni, éppen melyik ügygel kapcsolatban kaptak értesítést. Ebből kifolyólag nem kívántak újabb eljárást indítani, csak nyugalmat szerettek volna és normális keretek között élni.

Arra is gyakran látunk példát, hogy a bíróságok tárgyalás helyett inkább békítésre és az ügy mihamarabbi lezárására töreksenek. Ezt támasztotta alá az egyik általunk megkérdezett érintett is, akit gyermekeivel közösen mediációra kényszerítettek a bántalmazó apával való kapcsolat rendezése céljából. Az apa a soron következő láthatáson a gyermekeket a mediáción elhangzottak miatt fizikailag bántalmazta. Amikor az érintett anya ezt szóvá tette, őt tették felelőssé a mediáció kudarcáért miatt. *„Olyan, mintha nem emberekkel foglalkoznának, emberi sorsokkal” - mondta.*

Ekként a hatóságok nők elleni erőszak bűncselekmények áldozataihoz való hozzáállása sok érintettben azt az érzetet kelti, hogy ugyan elméletben lehetősége van anyagi kompenzáció igénylésére, de annak olyan súlyos negatív következményei vannak rá nézve, hogy ennek kockázatát nem meri vállalni. Pedig *„sok erőt adna a nőknek, és bátran indítanának ilyen pereket, ha látnák a rendszer megértését”* - nyilatkozta egy ügyvéd.

Kirívó problémát jelent ezzel kapcsolatban a valódi és hatékony reakciót nyújtó elszámoltathatósági mechanizmusok teljes hiánya, így a hatósági hibák, mulasztások terheit és következményeit is az áldozatok cipelik. Több áldozat nyilatkozott úgy, hogy a hatósági eljárások lezárultát követően sem érzik azt, hogy biztonságban vannak, és így szélmalomharcnak tűnik számukra a vagyoni igények érvényesítése a bíróságon. Az áldozatok számára a legfontosabb előrelépést az jelentené, hogy *„biztonságban érezze magát a rendszerben”* - jelentette ki egy érintett.

Csehország

A jogszabályelemzést követően a cseh résztvevők a második kutatási szakaszban a dokumentumok gyűjtését végezték el. Ez 2021 tavaszától egészen nyárig tartott. Először az Igazságügyi Minisztériumhoz fordultak, amely megosztotta velük a 2019-2020-ban egyes bűncselekmények áldozatainak kifizetett pénzügyi támogatások statisztikáit. Rövidesen megkezdték a büntetőügyekben hozott releváns ítéletek összegyűjtését. A következő kiválasztási kritériumokat alkalmazták: (i) az ítélet az alábbiak közül legalább egy bűncselekményre vonatkozott: nemi erőszak⁴⁵, családon belüli erőszak (CSBE)⁴⁶ vagy zaklatás⁴⁷, (ii) az elkövetőt jogerős ítéletben elítélték, (iii) a károsult nő volt, (iv) az ítélet 2019-2020-as években született.

A rendelkezésre álló adatok szerint a fenti időszakban nemi erőszakért 460, családon belüli erőszakért 469, zaklatásért 381 esetben született jogerős ítélet. Ezek a számok

---

⁴⁵ s. 185 of the CrC.

⁴⁶ s. 199 of the CrC.

⁴⁷ s. 354 of the CrC.

azonban nem tesznek különbséget az áldozat neme között.⁴⁸ Ebből az 1310 releváns ítéletből 556 határozatot kértek 72 különböző bíróságtól. A lehető legmegfelelőbb és reprezentatív minta érdekében a bíróságokat régió, település és méret szerint választották ki. Ezen kívül mind a központi, mind a vidéki bíróságokat, valamint a társadalmilag kirekesztett települések bíróságait is bevonták. Ezek az ítéletek 611 olyan sértetthez vonatkoztak, akik a következő bűncselekmények áldozatául estek: 313 nemi erőszak, 216 családon belüli erőszak és 122 zaklatás.

Bár a nemi alapú erőszak (NAE) számos erőszakos bűncselekményt foglal magába,⁴⁹ a kutatást csak a fent említett három bűncselekményre összpontosítottuk, figyelembe véve a közép-európai kontextust, a cseh Büntető Törvénykönyvet (Btk.) és a kutatás megvalósíthatóságát.

A harmadik fázis az ítéletek tartalomelemző módszerrel történő tanulmányozását jelentette. Az elemzés során figyelemmel kísérték a döntő változókat (azaz elsősorban a követelt és megítélt kártérítés összegét) és a nominális változókat (pl. az elkövető sértetthez való viszonyát vagy a bíróság érveit az ítélet meghozatalakor). Az ítéletből kiszűrt információkat egy táblázatba írták be, amelyet később felhasználtak a megállapítások kinyeréséhez.

Végül a fenti elemzésből született következtetéseket használták a félig strukturált interjúk alapjául. Céljuk volt feltárni, hogy az eredmények megfelelnek-e a válaszadók gyakorlati tapasztalatainak, és kiegészíteni azokat az ítéleteken túlmutató gyakorlati meglátásokkal. 2021 őszén 14 interjút készítettek az ügyvédek, az igazságszolgáltatás, az ügyészségek, a civil szervezetek és a cseh rendőrség képviselőivel.

Ami a módszertani akadályokat és korlátokat illeti, mindenekelőtt le kell szögezni, hogy nem ellenőrizhető, hogy a bíróságok az információhoz való szabad hozzáférésről szóló törvényben meghatározott feltételeknek megfelelő összes ítéletet a rendelkezésükre bocsátották-e. A közölt ítéletek függhetnek attól a keresőrendszerrel, szűrőtől vagy pontosságtól, amellyel az egyes bíróságok az ítéletekre vonatkozó statisztikai adatokat gyűjtik. Az is kiderült, hogy egyes bíróságok a kötelező anonimizálás részeként még a kártérítési összegre vonatkozó információkat sem tették elérhetővé, vagy további kérésre sem adták hozzá az összeget.⁵⁰ Az adatsor olyan ítéleteket is tartalmazott, amelyek szövege egyáltalán nem tartalmazta a kártérítés összegét.⁵¹ Fontos megjegyezni, hogy a NAE-t 260 ítéletben egy másik bűncselekmény kísérte. Mindez

---

⁴⁸ Statisztikai adatok: Přehledy statistických listů: Přehled o pravomocně odsouzených fyzických osobách podle paragrafů – právní předpis TRZ2009. (2019, 2020). [online]. [cit. 2021-01-05. Available at: <https://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>.

⁴⁹ Pl. női nemi szervek megcsonkítása, kényszerházasságok, nők bántalmazása, szexuális zaklatás, nőgyilkosság, nőkereskedelem, kényszersterilizálás és abortusz, kényszerterhesség, nők jogaival való visszaélés az online térben.

⁵⁰ Összesen 3 ítélet

⁵¹ Összesen 27 ítélet

befolyásolhatta az igényelt és megítélt kártérítés összegét. Ez a helyzet eltérhet a külön elkövetett NAE-esetektől is.

Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció

A kutatás legfontosabb megállapítása, hogy a sérültek közel 80 %-a nem kap kártérítést a nem-vagyoni kárért. Az elsődleges következtetés az, hogy a 611 sértettből 79 % nem kapott kártérítést nem-vagyoni kárért. Ami az anyagi kárt illeti, az összes áldozat 93 %-a nem kapott kártérítést. Az anyagi kár azonban nem feltétlenül van jelen minden NAE-esetben, ugyanakkor ennek nem kell nagy kiterjedésűnek lennie (pl. tönkrement ruha), vagy összefügghet más, egyidejűleg elkövetett vagyoni jogi bűncselekménnyel is.

Az alábbiakban részletesebben bemutatásra kerül az áldozatok sikerességi rátája, illetve a sikert vagy kudarcot befolyásoló tényezők, valamint olyan részletek, amelyek azt mutatják, hogy az áldozatok egyértelmű többsége egyáltalán nem igényelt kártérítést.

Szintén jelentős megállapítás, hogy az áldozat a nem-vagyoni kárának megtérítését csak az esetek 27 %-a kérte. Ez a szám az anyagi károk esetében 9 %. Ami a bűncselekmények közötti különbségeket illeti, nem-vagyoni kár megtérítését leginkább nemi erőszak esetében kérték. Az áldozatok végtelenül csekély száma, mindössze 7%-a igényelte nem-vagyoni kár megtérítését zaklatás esetén.⁵² Az interjúkból továbbá kiderült, hogy ennek oka az, hogy a zaklatás áldozatai elsősorban a zaklató cselekményt akarják megállítani, és a kártérítés csupán másodlagos igényük.

A polgári jog hatálya alá tartozó kártérítés megítélése teljes mértékben a károsult tevékenységétől függ. Feltétlenül lényeges az igények benyújtása előtt álló akadályok azonosítása, ezért az interjúkat arra összpontosították, hogy mi tartja távol az áldozatokat ettől a folyamattól. A válaszadók nyilatkozatai számos magyarázatot adtak erre az alacsony számra. Az okok a következőképpen csoportosíthatók:

Személyi akadályok

→ Személyes kapcsolat az elkövetővel: Az elkövetővel gyakran valamilyen kapcsolatban álló sértettek sok esetben félnek attól, hogy az anyagi elégtétel keresése a helyzet súlyosbodását és más, esetleges negatív következményeket idéz elő. Amennyiben az elkövetőnek és az áldozatnak gyermeke van, a tartásdíj elmaradásától is tarthatnak. Ez azt jelenti, hogy ha az elkövető kártérítést fizet, nem lesz pénze tartásdíjra.

---

⁵² A kártérítést igénylő károsultak konkrét számaival kerül összehasonlításra

- Aggályossá teszi az áldozatok helyzetét a társadalmi felfogás is azzal a sztereotípiával kapcsolatban, hogy a sértettek szándékosan, csak vagyoni haszonszerzés céljából tesznek feljelentést.
- Egyes károsult felek nem hisznek abban, hogy ténylegesen kártérítést kaphatnak. Attól tartanak, hogy a bíróság nem ítél meg nekik semmit, vagy az elkövetőnek nincs elég pénze a kártérítés teljesítéséhez.
- Más emberek támogatásának és segítségének a hiánya is befolyásolja az áldozatokat az igény benyújtása kapcsán.

Rendszerkorlátok

- Az áldozatok jogainak és a segítő szervezetek szolgáltatásainak nem megfelelő ismerete.
- Az eljárások összetettsége laikusok számára, az eljárásokkal kapcsolatos ismeretek és a nem-vagyoni kár fogalmának megkérdőjelezése.
- Gyakran hiányzik az áldozat ügyvédi képviselése, vagy nem megfelelő színvonalú a képviselő.
- A sérelem számításának és bizonyításának bonyolultsága, amit a nem képviselt áldozat csak ritkán mer megtenni.
- Az áldozatok anyagi terhe, különös tekintettel a képviselőt és szakvélemény költségeire.
- A rendszerrel és a hatóságokkal szembeni bizalmatlanság, a nem empatikus és bizalmatlan megközelítés, a kártérítési törekvések bagatellizálása vagy helytelen értelmezése miatti aggodalmak.

A következő megállapítás az, hogy a kártérítést kérő áldozatok körülbelül 75 %-a kap minimális kártérítést. Ha az áldozat leküzdötte a fent leírt akadályokat, és kártérítésért folyamodott, a nem-vagyoni kár megtérítését kérők 79%-a, az anyagi kár kompenzálását követelők 71%-a részesült némi anyagi elégtételben. Valójában azonban nem tapasztaltak jelentős különbséget az egyes bűncselekmények sikerességi arányában. Meg kell jegyezni, hogy a nem-vagyoni kár miatt kártérítésben részesült 131 áldozat fele 70 000 CZK-nál kevesebbet kapott.⁵³ Az anyagi és nem-vagyoni károk megtérítéseként megítélt átlagos összegek⁵⁴ a követelt összegek átlagának körülbelül 50 %-a. A nem-vagyoni kárért megítélt legmagasabb kártérítés 1 412 165 CZK volt az áldozat ellen emberölés kísérletével egyidejűleg elkövetett brutális nemi erőszak miatt.

---

⁵³ Az összeg nem tartalmazza és nem is tartalmazhatja azokat az ítéleteket, amelyekben az összegeket anonimizálták vagy nem említették.

⁵⁴ Ez az összes ítélet átlaga, nem csak a megítélt követelések átlaga.

Az ítéletek és az interjúk elemzése azt is kimutatta, hogy egyes károsult felek alábecsülik saját követeléseiket.⁵⁵ Továbbá egyáltalán nem követelnek késedelmi kamatot vagy egyéb, az eljáráshoz kapcsolódó költségeket.

Megvizsgálták a kiszolgáltatott áldozatok⁵⁶ kártérítési lehetőségét. Az áldozatok teljes számából 74 volt kiszolgáltatott áldozat. A kiszolgáltatott és a nem kiszolgáltatott áldozatok összehasonlítása azt mutatta, hogy mindkét kategória hasonló sikerességi arányt mutat. A kiszolgáltatottabb áldozatok átlagosan 222 730 CZK-t kértek vagyoni kárért. Átlagosan ugyanennyit kaptak. A nem-vagyoni kár megtérítésére átlagosan 347 514 CZK-t követeltek, a bíróságok pedig átlagosan 190 169 CZK-t ítélték meg nekik. Ez azt jelenti, hogy a kiszolgáltatottabb áldozatok lényegesen magasabb összeget kaptak vagyoni kár (96 477 CZK-val) és nem-vagyoni kár(49 088 CZK-val) tekintetében, mint a nem kiszolgáltatott áldozatok.

Továbbá, nagyon fontos megállapítás, hogy a bíróságok a sértettek mintegy 25 %-át utalják polgári eljárásra. Ezért a bíróságok körülbelül minden negyedik, kártérítést kérő áldozat esetét polgári eljárásra utalják. Ez konkrétan a nem-vagyoni kár megtérítését igénylő károsultak 29 %-át, a vagyoni kárért kártérítést igénylők 21 %-át jelenti.

Különösen az interjúk mutatták ki, hogy nagy szükség van szakértői véleményre, amely nélkül a bíróságok nem fordítanak túlzott figyelmet a kártérítési kérelemre. Szakértői vélemény hiányában, amit jellemzően nem rendel el a bíróság - bár előfordulhat⁵⁷ - a bíróságok gyakran csökkentik az összeget, vagy polgári eljárásra utalják az ügyet. Azzal érvelnek, hogy a követelt összeget nem lehet kellően pontosan meghatározni, vagy azt ésszerűtlennek tartják. Ez akkor történik, amikor nem-vagyoni kárt követelnek, beleértve azokat is, ahol nem feltétlenül szükséges szakértői vélemény (elsősorban lelki gyötrelém).⁵⁸

A szakvélemény anyagi költsége az áldozatok számára nagy probléma és kihívás. Ezenkívül az áldozat mindig azt kockáztatja, hogy neki kell viselnie a költségeket, ha a követelést nem ítélik meg, vagy azt nem lehet végrehajtani. Valamennyi interjúalany hangsúlyozta és aggodalmát fejezte ki a terület szakértőinek túlterheltsége és alacsony létszáma miatt.

Az interjúkban a válaszadók azt a tapasztalatukat is megosztották, hogy bár az IPAB (rendőrség, ügyészség, bíróság) az eljárás korai szakaszában gyakran rendelkezik a

---

⁵⁵ Például a Kerületi Bíróság ítélete (6. T 58/2018 számon) kimondja, hogy az 50 000 CZK nem-vagyoni kár miatti követelés hosszan tartó fizikai, lelki, valamint szociális bántalmazás miatt, amely szintén folytatódott. a sértett terhe alatt "nem túlzott összeg. Ellenkezőleg szerény, hiszen a körülményekből adódóan magasabb összeget is igényelhetett volna a sérült".

⁵⁶ E kutatás szempontjából a kiszolgáltatott tulajdonságokkal rendelkező áldozatot "kiszolgáltatott áldozatnak" tekintjük. Ennélfogva tágabb jelentésről van szó, mint a különleges bánásmódot igénylő áldozat törvényi definíciója.. Ezért a következő áldozatokat is ebbe a kategóriába soroltuk: terhes nők, hajléktalanok, traumát szenvedett nők, vagy az elkövetőnek alárendelt helyzetben lévő nők (alkalmazottak, betegek).

⁵⁷ Cf. s. 151a of the CPC

⁵⁸ A Legfelsőbb Bíróság 2019. február 5-i ítélete, 25. sz. Cdo 2635/2018; A Cseh Köztársaság Alkotmánybíróságának 2021. február 9-i ítélete (II. ÚS 1564/20. 88 A) szerint: „Ha a kereset eldöntésére nincs kellő ok, és azt alapvető okok nem akadályozzák, [...] a bíróság tájékoztatja a károsultat arról, hogy a károsult hogyan tudja kiegészíteni az iratokat, és megad a károsultnak egy ésszerű határidőt, és azt meghatározza.”

megfelelő dokumentumokkal, nem értesítik az áldozatokat, ha azt nem tartják kellően indokoltnak. Ez a gyakorlat nem felel meg a büntetőeljárás törvénynek. A kiskorú gyermekek esetében a válaszadók egy másik akadályt is megemlítenek, amely a gyermekellátó hatóság téves igényérvényesítése a kiskorú sértettek nevében. Elmondták továbbá, hogy sok bíró úgy látja, ez az eljárás távol áll a büntetőeljárástól és nem tartozik hozzá, ebből következően úgy vélik, hogy a kártérítéssel kizárólag a polgári eljárásban kell foglalkozni.

A kártérítés polgári eljárásra való utalása azonban sok buktatót rejt az áldozatok számára. Éppen ezért az áldozatok ritkán folytatják a polgári eljárást. Egyes válaszadók azt mondták, soha nem tapasztalták, hogy az áldozatok ezt követően polgári bírósághoz fordultak volna. Ugyanis ez újabb anyagi, idő- és energiabefektetés, amelyet sokan nem akarnak vagy nem tudnak újra átélni egy megterhelő büntetőeljárás követően. A polgári eljárásban az áldozatok elvesztik a CPC-ben meghatározott sértett vagy a „különösen kiszolgáltatott áldozat” számára biztosított védelmet. Ezen túlmenően, ha a sértett nem teljesíti a büntetőeljárás bizonyítási követelményeit, a polgári perben való sikerességük valószínűsége kérdéses. Ezért, ha az áldozatot polgári bíróság elé utalják, az gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kérelmét elutasítják.

Az eljárás jelentős terhet és anyagi ráfordítást jelent az áldozat számára. Különösen, ha egy ügyvéd nem képviseli őt, sok belső és külső akadályt kell leküzdenie a kártérítés érvényesítése felé vezető úton.

A válaszadók mindenekelőtt azt nyilatkozták, hogy a sértett pszichés állapotára és energiájára nehezedő súly összességében nagyon megterhelő. A polgári eljárás az áldozat tevékenységéhez és elköteleződéséhez kapcsolódik, függetlenül attól, hogy a sértett fél milyen lesújtottnak érezheti magát a bűncselekményt követően. Ez a folyamat az áldozat számára a bűncselekményt követően rendkívül megterhelő és elbizonytalanító lehet, a bizonyítási eljárás és a nem-vagyon kár számításának szabályai miatt. Bíralták azt is, hogy számos jogot és előnyt csak az ő kérésükre kapnak meg. Ez azt jelenti, hogy az áldozatnak általában óvatosabbnak és figyelmesebbnek kell lennie az eljárás során.

Másodsorban jelentős pénzügyi költségeket említene a válaszadók, elsősorban az ügyvédi díjakat és a szakvélemény költségeit. A kutatás szerint e két intézmény nélkül kisebb az esély a kompenzációra.

Fontos figyelembe venni azt is, hogy a sértett feleket gyakran nem képviseli ügyvéd, vagy nem megfelelő képvisellel rendelkeznek. Az interjúk az áldozatok minőségi képviselőinek igényét is alátámasztották. Az ügyvédi képviselő döntő ellensúlynak bizonyult az eljárás összetettségével szemben, ami eltántoríthatja az áldozatokat a kártérítési igénytől. A minőségi ügyvéd felvilágosítást ad az áldozatnak a jogairól, elmagyarázza a kártérítés jelentését és végigvezeti a teljes eljáráson, így növelve a siker esélyét. Az ügyvédi képviselőre azonban csak kérelemre van lehetőség, ami

több válaszadó szerint nem ideális megoldás. Ehelyett célravezető lenne bevezetni az automatikus ügyvédi képviselőt a megfelelő listáról. Előremutató intézkedés lenne mindenki számára elérhető jogi segítséget biztosítani.

Másrészt voltak olyan válaszadók is, akik szerint sok ügyvéd nem ismeri az eljárást, nincs tapasztalata abban, valamint nem védi aktívan és kellően az áldozat érdekeit és jogait ezzel kapcsolatban. A válaszadók szerint ez abban mutatkozik meg, hogy a sértetteknek e jogát nem indokolták, a kártérítési kérelmeket késve nyújtották be, vagy nem támasztották alá kellőképpen a követelt összeget.

Az elemzett ítéletekben azonosítani lehetett azokat a mintákat, érveket, szempontokat, amelyeket a bíróságok figyelembe vesznek a kártérítési összegek megítélésakor. Először is le kell szögeznünk, hogy a bíróságok gyakran csak röviden indokolják meg a kérelmekkel kapcsolatos döntésüket. A legtöbb vizsgált esetben az ítélet egyetlen rövid bekezdését szentelték a kérelemmel kapcsolatos döntés indoklásának.⁵⁹ Ezenkívül az indokok sok homályos jogi kifejezést tartalmaztak további magyarázatok nélkül. A bíróság jellemzően a „bíróság mérlegelési jogköre” alapján módosította az összeget, anélkül, hogy meghatározta volna azokat a tényeket, amelyekre a mérlegelési jogkör alapul.⁶⁰

Javíthatna a helyzeten, ha a bíróságok ismernék a gyakorlatot és hasonló mérlegelési tényezőket használnának. A korlátokat azonban nem szabad mereven és módosítási lehetőség nélkül felállítani. Ha egy bíróság ipso iure követi a kialakult gyakorlatot, az azt jelentheti, hogy az egyes ügyekben nem kell egyedi megközelítést alkalmazni. Ezen túlmenően egy olyan kört hoz létre, amely egy és ugyanazt a kártérítési megközelítést támogatja, amely aligha hagyható el, és amely a NAEáldozatainak speciális kiszolgáltatottsága és szükségletei tekintetében hatástalan és pontatlan lehet.

Ha figyelembe vesszük a bíróságok által a követelések elbírálásakor alkalmazott konkrét kritériumokat, akkor a bűncselekmény jellege játszik elsődleges szerepet. Elsősorban a cselekmény időtartamát, súlyát, a végrehajtás módját és a különleges körülményeket (pl. az áldozat kiszolgáltatottságát) vizsgálják. Leegyszerűsítve: minél súlyosabb és tartósabb a bűncselekmény, annál inkább látnak realitást a kártérítésére. Másrészt nem tudunk azonosulni egyes bíróságok véleményével, miszerint a rövid ideig tartó vagy „apró” erőszak nem okoz kárt és az áldozat nem érdemli meg a megfelelő kártérítést.⁶¹ Különös hangsúlyt fektetnek a bűncselekmény

---

⁵⁹ Természetesen a bíróság mérlegelési jogköre fennáll, de a bíróság ezt a kifejezést nem használhatja általános indoklásként használja. A bíróság nem használhat homályos jogi kifejezéseket a követelések ilyen önkényes módon történő kezelésére.

⁶⁰ Például a Příbrami Kerületi Bíróság ítélete (3. T 77/2019 iratszám) a családon belüli erőszak áldozata által benyújtott 90 000 CZK követelést 18 000 CZK-ra csökkentette a következőképpen: „a bíróság a kártérítés összegét mérlegelési jogkörében és ésszerű mértékben (a bíróság a 18 000 CZK összeget abszolút megfelelőnek tekinti a védő cselekményei miatt elszenvedett sértett lelki gyötrelmeire)”.

⁶¹ A 30 T 181/2019 sz. ügyben a Prágai Kerületi Bíróság 5 kártérítést ítélt meg nem vagyoni kárért 3000 CZK, míg a követelt összeg 10000 CZK volt. Az elkövető több nőt erőszakolt meg; az áldozat paranoiás volt, félnék és nem tudott egyedül kimenni; visszaemlékezéseket élt át az eset óta. A bíróság azzal érvelt, hogy „figyelembe vette azt

következményeire. A bíróság gyakran megvizsgálja, hogy a cselekmények okoztak-e PTSD-t a sérültnek. Ha nem, akkor hajlamosak lekicsinyelni a cselekmény hatását.⁶² Mindazonáltal nem érvényes az az egyenlet, miszerint ha nincs PTSD, nincsenek következményei, és a kárt nem érdemes megtéríteni.⁶³ Például egy lány esetében, akit az apja erőszakolt meg, a bíróság úgy értékelte, hogy ha nincs PTSD és az áldozat tovább tudott lépni, az azt jelenti, hogy „nem érinti igazán komolyan ez a helyzet”.⁶⁴

Az összeg csökkentése okán gyakran használt másik érv az elkövető anyagi és személyes helyzete. E tekintetben a bíróságok gyakorlata gyakran ütközik az általános jogelvekkel, különösen az ésszerűség, a tisztesség, a méltányosság és az arányosság elvével. Hangsúlyozni kell azonban, hogy a bűncselekmény következtében kialakult gyötrelmek gyakran az áldozatot az élete végéig elkísérik, ennek fényében teljesen helytelennek tűnnek azok az aggodalmak, hogy a kártérítés megfizetése „megkárosítja” az elkövetőt és a vagyonát.⁶⁵

A válaszadók tapasztalata is azt támasztja alá, hogy ha az ügy vagyoni kárról vagy vagyon elleni bűncselekményről szólna, akkor a vádlott vagyoni helyzetét és a követelés esetleges érvényesíthetőségét senki sem értékelné döntő tényezőként az elkövető kártérítési kötelezettsége szempontjából. A bíróságok azonban másképp ítélik meg a nem vagyoni kárt, és a pénzhiány alapvetően javítja az elkövető helyzetét. Vitatható tehát annak jogszerűsége, hogy a károsult csak azért nem kapja meg a kért összeget, mert az elkövető nem vagyonos. Nincs racionális ok, hogy egy nem vagyonos személy miért legyen kevésbé felelős. Hasonlóképpen irracionális és jogszabályellenes, hogy egy gazdagabb elkövető többet fizessen.

---

a tényt, hogy a vádlott csak az egyik mellét érintette meg (a másik két sértettel ellentétben), ami azt jelenti, hogy az ilyen cselekmény nem olyan súlyos. A sértett szubjektív problémái feltehetően csak átmenetiek".

⁶² A Příbrami Kerületi Bíróság a 2 T 71/2019. sz. ügyben döntött a CSBE áldozatának ügyéről, és zaklatásról, ideértve a fizikai (zúzódasos bordák, ütések, lökések, ütések mellkasba és fejbe) és pszichoszociális erőszak (kijárási tilalom, rokonokkal és barátokkal való kapcsolattartás, mobiltelefon-ellenőrzés, tárgyak megsemmisítése) a PTSD bizonyított kialakulása nélkül. A bíróság megállapította, hogy bár „valóban bebizonyosodott, hogy a vádlott cselekményei bizonyos és bizonyíthatóan megállapított lelki kínokat és testi sértéseket okoztak a sértettnek, bár súlyos egészségkárosodásra utaló jelek nem mutatkoznak, sőt az is helyénvaló, hogy a vádlott nem vagyoni kár megtérítése indokolt, az nem lehet a követelt összegben, azaz 50 000 CZK-ban, mert a bíróság álláspontja szerint az vádlott cselekményei nem értek el olyan érdemben súlyos intenzitást, és nem okoztak maradandó következményt, és a fenti összeg nem megfelelően magas".

⁶³ A Mladá Boleslav-i Kerületi Bíróság (17 T 32/2019 iratszám) 200 000 CZK-ra csökkentette a nem vagyoni kár miatt követelt összeget azzal, hogy „a sérült által számított 300 000 CZK nem vagyoni kár, figyelembe véve azt a tényt, nem megfelelő, hogy a vádlott cselekményei súlyosak voltak, de tényszerűen nem okozott maradandó következményt, nem diagnosztizálták nála a poszttraumás stressz-betegséget.”

A Mosti Kerületi Bíróság a 6. T 13/2020 iratszám alatt hozott ítéletében úgy határozott, hogy a kereset egészét polgári peres eljárás elé utalja, mert „az egészségügyi, pszichiátriai szakértő véleménye szerint jelenleg nem nyilvánul meg a poszttraumás stressz zavar vagy más törvényszéki szempontból jelentős mentális zavar vagy jelenség, amely egy rosszul bánt személyre jellemző.”

⁶⁴ A Hradec Králové-i Regionális Bíróság ítélete (9. T 1/2020 iratszám) így szól: "Jelenleg nincs bizonyíték arra, hogy a vádlott cselekményei nyomot hagytak volna a károsulton. Megállapítható, hogy a kiskorú képes ezt az ügyet kiszorítani, és ez a tény egyáltalán nem érinti. Az sem bizonyított, hogy a sértettnek - kiskorú gyermeknek - a védő által elkövetett bűncselekmény utáni időszakban pszichés problémái lennének [...]. Egyéb negatívum nincs vagy olyan nyomokat állapítottak meg, amelyek a védő cselekményéből adódóan tartós vagy hosszan tartó, esetleg negatív hatással lehetnek a sérülte.”

⁶⁵ A České Budějovice-i Regionális Bíróság a 20 T 17/2018. sz. ügyben az igényelt 50 000 CZK helyett 20 000 CZK kártérítést ítélt meg a károsultnak nem vagyoni kára miatt.

Összegzésképpen meg kell jegyezni, hogy a bíróságok érvei sajnos még mindig a sztereotípiákra épülnek, áldozathibáztatóak és ezek leképeződnek / tükröződnek a végső kártérítési összegben is ami annak a következménye, hogy nem értik a NAE áldozatainak valóságát és a nők elleni erőszak természetrajzát.. Ilyenek lehetnek például olyan ítéletek, amelyek kimondják, hogy a sértett fél nem hagyta el időben a közös háztartást és a kínzó partnert,⁶⁶ ezzel hozzájárult a nemi erőszak kísérletének körülményeinek megteremtéséhez, mert az első testi sértés ellenére az elkövetővel maradt⁶⁷, valamint hozzájárult a nemi erőszakhoz mert részeg volt,⁶⁸ vagy nem váltott munkahelyet a nemi erőszak és a gyilkossági kísérlet után, így ez nem érintette annyira súlyosan.⁶⁹ Ez összefügg az elkövetőkkel és magatartásukkal kapcsolatos sztereotípiákkal is. Példát hozhatunk egy megerőszakolt lány ügyével, akinél a bíróság a büntetés alsó határa alá mérséklésének körülményeit találta indokoltnak. A "társadalmilag stabil, rendezett életet folytató személy"⁷⁰ vádlott számára "nem jellemző ez a cselekmény, a felnőtt nőkre való szexuális irányultságát tekintve valóban rendkívüli túlzás".⁷¹

Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció

Az állami pénzügyi támogatást illetően az a konklúzió, hogy a NAE-bűncselekmények áldozatainak csak az abszolút minimumot ítélik meg. A 2019-2020-as években 590 támogatási kérelem érkezett az Igazságügyi Minisztériumhoz. Ebből a számból a minisztérium 114 áldozat jogosultságát ismerte el. Mindössze 21 nemi erőszak és egy családon belüli erőszak áldozata kapott segítséget,⁷² összesen 2 130 306 CZK értékben. Átlagosan 101 443 CZK-t kaptak; de az áldozatok fele 50 000 CZK-nál alacsonyabb összeget kapott. Egyetlen áldozat sem kapott 200 000 CZK-nál többet. A 21 áldozat körülbelül 2 %-a, azaz abszolút töredéke annak a 929 sértettnek, akiknek az ügyében az elkövető ellen 2019-ben és 2020-ban jogerős elmarasztaló ítéletet hoztak, nem beszélve a valódi áldozatok számáról. Ezért megállapítható, hogy ez a fajta segítség csak nagyon kevés áldozathoz jut el.

---

⁶⁶ A Kladno Kerületi Bíróság az 5. T 23/2017. sz. iratszám alatt hozott ítéletében megjegyezte, hogy „azt a tényt is figyelembe vette, hogy amikor a sértett tanúval tudta bizonyítani a helyzetét, figyelmen kívül hagyta a vádlott elhagyására vonatkozó tanácsát a támadások miatt, és megmaradt a kapcsolatban, ami szintén elmélyítette a gyötrelmét”.

⁶⁷ A 19 T 57/2018. sz. ügyben az ópavai Járásbíróság megróttta a sértettet, hogy a bűncselekmény elkövetéséig különféle segítségnyújtást kért az elítélttől, közös életük befejezése után is igyekezett közel lenni, és még egy fizikai bántalmazás után is a jelenlétében maradt, és egy éjszakát töltött vele, bár "a nőnek tisztában kellett lennie azzal a kockázattal, hogy a vádlott egy újabb konfliktust idéz elő.” Mindez "hozzájárult a bűncselekmény tárgyát képező esemény folytatásának feltételeihez".

⁶⁸ A Brünni Városi Bíróság ítélete (3. T 60/2020 iratszám) a következőket tartalmazza: "Igaz, hogy a sértett egyáltalán nem provokálta a vádlottat, másrészt az ittassága kétségtelenül hozzájárult a vádlott viselkedése."

⁶⁹ A Brünni Regionális Bíróság ítélete (1. sz. irat T 8/2019): "Mivel a sértett ugyanazon a munkahelyen dolgozik a támadás után, mint korábban, látható, hogy társadalmi helyzete nem gyengült."

⁷⁰ A Hradec Králové-i Regionális Bíróság ítélete (4 T 11/2018).

⁷¹ Ua.

⁷² Öt esetben más bűncselekménnyel egyidejűleg elkövetett nemi erőszakról, egy esetben pedig CSBE-vel egyidejűleg elkövetett nemi erőszakról volt szó.

Az interjúk többsége alátámasztotta azt a megállapítást, hogy a pénzügyi segítségnyújtás igénybevétele aránytalanul hosszú ideig tart, és nem szolgálja elsődleges célját, vagyis az akut válság áthidalását. Az eljárás átlagosan körülbelül 1,5 évig tart. Teljesen egyértelműen kiderült, hogy az anyagi segélynyújtási eljárás időtartama ellentétes a tényleges céljával.

Bulgária

Bulgáriában a kutatást az ítélkezési gyakorlat áttekintésével, valamint az érintett személyekkel és az intézmények képviselőivel folytatott interjúk segítségével végezték.

Jogsetelemzés

Olyan bírósági ítéletek kerültek elemzésre, amelyeket a 2015–2021 közötti időszakban zajlódtak büntető- és polgári bíróságokon, és amelyekben a bíróság érdemben döntött. A NAE-bűncselekmények (szexuális erőszak és zaklatás) és a családon belüli erőszak (minden formája) elkövetőinek felelősségét megállapították, valamint amelyekben az áldozatok polgári jogi igényt nyújtottak be, vagy lehetőségük volt polgári jogi igényt benyújtani az ezen cselekmények által okozott károkért. Valamennyi vizsgált bírósági ítéletet felhasználták, amelyek a bolgár jogi információs rendszerekben és bolgár nyelven (anonimizált módon) elérhetőek voltak.

A „nemi alapú erőszak” kategóriába sorolásra az elkövető és az áldozat kapcsolatára és a cselekmény indítékaira vonatkozó bírói megállapításokból származó adatok elemzése után került sor. A „családon belüli erőszak” kategória ugyanígy kerül alkalmazásra a bírósági megállapításokból származó adatok alapján.

A kiválasztott időszak alatt a büntetőbíróságok által meghatározott jogerős ítéletek száma összesen 612. Ebből 184 esetben a sértettek polgári jogi kártérítési igényt a büntetőeljárásban egyáltalán nem nyújtottak be, vagy ezeket a kereseteket a bíróság nem fogadta be együttes elbírálásra.

Figyelemre méltó, hogy a sértettek szinte mindegyik ügyben ügyvéd nélkül jártak el, de ez nem elegendő magyarázata annak, hogy jelentős számban miért nem született érdemi bírósági döntés polgári jogi igényről. Az elemzett ügyek közül azonban több esetben a vádlottat több sértett ellen elkövetett azonos típusú bűncselekmény miatt vádolták, és ezekben az ügyekben a sértetteknek csak kis hányada nyújtott be polgári jogi igényt, amelyek ügyvédi úton történtek, míg az azonos típusú bűncselekmények többi áldozatát nem képviselte ügyvéd, és nem nyújtottak be polgári jogi igényt.

A 612 esetből 584 esetben férfi, 28 esetben pedig nő volt az elkövető. A női elkövetők közül 3-an különböző formákban segédkeztek férfiaknak a bűncselekmények elkövetésében. A fennmaradó 25 női elkövető esetében a bírósági adatok alapján volt

férjük vagy volt élettársuk a családon belüli pszichológiai és érzelmi erőszak különféle formáival (becsületsértés, rágalmazás, zaklatás) vádolták őket.

A vizsgált esetek közül mindösszesen 13 esetben voltak teljesen idegenek az áldozatok és az elkövetők. A fennmaradó 599 esetben a bírósági iratokból származó adatok arra utalnak, hogy a sértettnek és az elkövetőnek korábbi vagy folyamatban lévő személyes kapcsolata volt. Azokban az esetekben, amelyekben pontosabb adatok állnak rendelkezésre, az elkövetők a következő kapcsolatban voltak az áldozattal: házastárs - 25, volt házastárs - 42, élettárs - 37, volt élettárs - 63, apa - 32, egyéb családtagok - 4 (testvér, unokatestvér), rokonok - 20, sógorok - 8, családi ismerősök - 22, internetes ismerősök - 16, szomszédok - 12, tanárok / oktatók / gondozók - 19, kollégák - 10, egyéb munkahelyi ismerősök - 39 esetben. 72 esetben a sértetteknek ingyenes jogi segítséget biztosítottak a büntetőbírósági eljárás során. 67 esetben pedig 18 éven aluli személyek, 5 esetben pedig nagykorúak voltak az áldozatok. Legalább 246 esetben a sértettek saját költségükön fizették az ügyvédet, hogy képviselje őket a bírósági eljárásban, de a hiányos adatok miatt elképzelhető, hogy ez a szám magasabb is lehet. A 612 ügyből 70-ben a bolgár Legfelsőbb Bíróságnak kellett döntenie. Az esetek több mint 2/3-ában egyéb fellebbezést nyújtottak be, ezek közül azonban elenyésző a polgári jogi igényhez kapcsolódó fellebbezés.

Az elkövetők, mint vádlottak - az esetek többségében gyakrabban fellebbeztek a büntetőjogi rész vonatkozásában, mint a polgári jogi részben. A nyilvános tárgyalásokon elmondottakból kitűnik, hogy a büntetőjogi felelősséggel kapcsolatban több érv, panasz hangozott el. Nagyon sok esetben, sőt jelentős kártérítési összegek esetén sem nyújtották be a fellebbezést, még akkor sem, ha azok nem voltak erősen alátámasztva.

Az összesen 428 olyan ügyből, amelyekben a sértettek a büntetőeljárásban polgári jogi kártérítési igényt nyújtottak be, 116 keresetnek teljes körűen, 221 keresetnek pedig részben helyt adott a bíróság. 91 keresetet utasítottak el, többségüket a teljes büntetőeljárás megszüntetése miatt. Néhány esetben a polgári jogi igényeket elutasították – főként akkor, amikor a vádlottat ártatlannak találták, és felmentették a vád alól, mert a cselekmény nem minősült bűncselekménynek vagy más jogsértésnek.

Az elemzett esetek egy részében ugyanaz a vádirat több, ugyanazon sértett ellen elkövetett bűncselekményt tartalmazott. Ezekben az ügyekben az ugyanazon elkövető által elkövetett minden egyes bűncselekményből származó kár megtérítésére külön kártérítési igényt fogalmaztak meg, és ennek megfelelően a bíróság mindegyikről külön, külön indokolással döntött. A bírósági feljegyzések nem tartalmaznak indokokat a cselekmények megkülönböztető jellegére, különösen nem alapján, kivéve azokat az eseteket, amikor a nem és/vagy az életkor releváns volt magának a cselekménynek a kriminalizálása szempontjából.

A vizsgált NAE-bűncselekmények több mint fele a nemi erőszak különböző formái – összesen 369. Többségében az áldozatok gyermekek voltak – összesen 188 fő, legtöbbször 14 év alattiak. Tekintettel arra, hogy a gyermekek elleni bűncselekményeket a legközelebbi felnőttek jelentik be, és a témában végzett részletes, statisztikai kutatások adatai alapján ennek felderítési rátája igen magas lehet. Feltételezhető, hogy a nőknek felnőttkorukban csökken az elszántsága a nemi erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények bejelentésére, és hogy a felnőtt nőkkel szemben elkövetett ilyen jellegű, be nem jelentett és nyilvánosságra nem hozott cselekmények százaléka nagyon magas. A vizsgált ítéletek közül 75 emberölés és nők elleni emberölési kísérlet valósult meg, ebből 44 a családon belüli erőszak körébe tartozik. Összesen 164 egyéb bűncselekményt követtek el családon belüli erőszakkal összefüggésben, ebből 22 halálos fenyegetés, 102 testi sérülés (különböző mértékű), 8 pedig illegális behatolás más otthonába (magánlaksétés).

Arról nincs adat, hogy hány jelzést adtak be a családon belüli erőszak ellen elrendelt védelmi határozatok megsértése miatt, de a CPC 296. § (1) bekezdése szerinti büntetőügyek száma a 2018-tól 2021 szeptemberéig terjedő időszakra mindössze 149. 32 esetben (21%) vádalku megállapodás született az ügyészekkel, amit a bíróság jóváhagyott, így az elkövetők enyhébb büntetést kaptak.

Ezzel egyidejűleg 154 egyéb, a családon belüli erőszak lényeges elemeit tartalmazó, de a vádirat szerint „családon belüli erőszak feltételeivel” elkövetett nem meghatározott egyéb bűncselekmény ügyében döntöttek a bíróságok, és ezekben nem indult polgári jogi igény. 69 esetben súlyos szándékos bűncselekmények elkövetése történt, amelyek leírása teljes mértékben megfelel a NAE definíciójának (ideértve az emberölést, emberölési kísérletet, kényszerítést, könnyű testi sértést, magánlaksértést), amelyekben polgári jogi igényt nem nyújtottak be.

A büntetőeljárásról kívül, azzal párhuzamosan vagy annak befejezését követően összesen 185 polgári ügyben született döntés a bűncselekmények miatti kártérítési igények tárgyában. Ezek kevesebb mint 10%-át olyan kérelmezők kezdeményezték, akik nem vettek részt az ügyvel kapcsolatos büntetőeljárásban, de a családon belüli erőszak ellen védelmi határozatot kaptak, és az elszenvedett erőszakért kártérítést kértek. Ebben az ügycsoportban **szinte minden igényt bizonyíték hiányában elutasítottak**. A kérelmezők túlnyomó többsége nem fellebbezett, és ezek a határozatok fellebbezés nélkül jogerőre emelkedtek.

A vizsgált ítélkezési gyakorlatban a polgári jogi igény érvényesítése többségben sikeresnek mondható, például a büntetőügyekben megítélt nem-vagyoni kártérítés esetében. Az ilyen bűncselekményekből eredő vagyoni kár megtérítésére viszont ritkán kerül sor, és ilyen esetekben a követeléseket objektív kritériumok és bizonyítékok alapján bizonyították, amelyeket a bíróság értékelt és elismert.

Az elkövető vagyoni helyzete a kártérítés mértékének meghatározása szempontjából irrelevánsnak minősül, mert az nem büntetéshez társul, hanem az elkövetett

jogsérelem következménye. A bíróságok relevánsnak ítélték az országban a cselekmény elkövetésének időpontjában fennálló társadalmi-gazdasági helyzetet és az életszínvonalat. Amikor ez a pillanat az elhúzódó eljárások miatt időben meglehetősen távoli, megnő a valós kár, és a megítélt kártérítési összeg utáni késedelmi kamat is alig fedezi a károsult sérelmét.

A büntetőjogi felelősség megállapítása tekintetében a lehető legmagasabb szintű bizonyítást alkalmazzák.⁷³ A deliktuális polgári jogi felelősség megállapításához azonban ez az elvárás nem mindig teljesíthető, különösen, ha az egyén alapvető jogainak, szabadságának és egyéb jogos érdekeinek megsértéséből eredő nem-vagyoni kártérítésről, valamint ezeknek az elkövetéssel való okozati összefüggésének megállapításáról van szó.

Az elhunyt hozzátartozójának elvesztése miatti kártérítési igény esetén a bíróság megvizsgálja a polgári jogi jogosult és az elhunyt közötti kapcsolatot, hogy milyen erős, tartós és jelentős volt. Ezt annak érdekében teszi, hogy megállapítsa, helyt kell-e adni a követelésnek. A nemi alapú erőszak esetén az érzelmi és mentális egészség károsodását veszi számba, amelyek pontos és teljes felderítése nem mindig lehetséges.

Nem állnak rendelkezésre nyilvánosan elérhető adatok a végrehajtási eljárás lefolyásáról és ezen eljárások alakulásáról, amelyek a kártalanítási folyamat utolsó, de különösen fontos szakaszát jelentik. A LAFCVC gyakorlati megvalósítása a vizsgált esetekben fejletlen. A törvény ezt a lehetőséget csak a vagyoni kár megtérítésére korlátozza.

Interjúk/fókuszcsoport az érintettekkel

A joggyakorlat elemzéséből származó megállapítások összehasonlítása és ellenőrzése érdekében félig strukturált interjúkat készítettek az ilyen típusú erőszak áldozataival - 20 darabot személyesen az áldozattal, 6 esetben az áldozatok anyjával, 4 esetben az áldozatok lányával vagy hozzátartozójával, 2 esetben egyéb személyekkel (egy férfi és egy nő) – elhunyt áldozatok örökösei, valamint 5 interjú esetében egyes intézmények képviselőivel.

A megkérdezett 32 női áldozat, illetve a nemi alapú erőszak áldozatainak hozzátartozója közül minden esetben benyújtották a családon belüli erőszak elleni védelmi intézkedés iránti kérelmet, amelyben csak 2 kérelmezőtől tagadták meg a azt. További 8 esetben a védelmi intézkedés kezdeti kiadása után a hosszabbítást a jogerős bírói döntés azt elutasította. A válaszadók megosztották, hogy az elszenvedett erőszakért nem vettek fontolóra az erőszak elkövetését követő első legalább 2 évben a kártérítés követelését, a prioritás az ő túlélésük és a gyermekek védelme volt.

---

⁷³ CPC. 303. cikk (2) bek.

Mindössze 14 esetben vették figyelembe ezt a lehetőséget. 2 esetben nyújtottak be kártérítési igényt, amelyek elbírálása jelenleg függőben van. További 3 esetben a kérelmek benyújtásához szükséges dokumentumok előkészítése van folyamatban. 3 különálló ügy is van, amelyekben a kártérítés kérdése felvetődött és peren kívüli megegyezéssel rendezték el, amelynek tartalma az is, hogy az áldozatok lemondtak a családon belüli erőszak miatti védelem igényléséről, és beleegyeztek abba, hogy az erőszakkal kapcsolatban nem tesznek feljelentést.

A legtöbb válaszadó nehezen tudja megbecsülni, mennyivel lehetne az elszenvedett sérelmeket kompenzálni. Attól is tartanak, hogy a bírósági eljárások visszahozzák az emlékeket és azokat az élményeket, amelyeket szívesebben kerülnének. Szinte mindegyikük az évek során tapasztalta a személyes és társadalmi kapcsolatokban bekövetkezett tényleges problémák fennállását és azok mértékét. Néhányan először a biztonságuk érdekében intézkedtek, ezt nagyon nehéznek találták felmérni és bizonyítani erőszakhoz kapcsolódó kárként (lakáseladás és új lakás vásárlása, munkahely és szakma váltása, gyermekkel egy másik városba költözés, házi orvos váltása). E nők közül 18 esetében az elmondottak alapján semmi sem tud enyhíteni az átélt erőszakon, de az elkövetőtől és a hozzá kapcsolódó helyektől való biztonságos távolság biztosítása segíthet megbirkózni a sérelmekkel. A válaszadók többsége, akik nem kérnének pénzbeli kártérítést az elkövetőtől, azt állítják, hogy vagy nem volt igazolható jövedelme, vagy a vagyona jól el van rejtve, hozzáférhetetlen. Egyikük sem lát összefüggést az elkövető kártérítési képessége és a között, hogy tartásdíj biztosításával vagy más szülői kötelezettség teljesítésével képes gondoskodni a gyermekekről.

Összefoglalva, nagy és sürgető igény van egy szisztematikus és integrált rendszerre, amely biztosítja a nemi alapú erőszak áldozatainak igazságszolgáltatáshoz, tisztességes eljáráshoz és minősített jogi védelemhez való jogát, beleértve az elszenvedett károk méltányos összegű teljes megtérítését ésszerű időn belül. Ennek a módosításnak a jogalkotásban kell kezdődnie, világos és részletes definíciókkal, beleértve az elévülési idők szabályozását és ezekben az esetekben annak felfüggesztését, valamint egyértelműen alkalmazandó kritériumokat, megfelelő eljárásokat és szabályokat szükséges létrehozni.

A kártérítéshez való jogot az elkövető azonosítását követően a lehető legkorábbi szakaszban, de még a kártérítési eljárás megkezdése előtt lehet és kell biztosítani.

Az államtól származó kártérítéshez való hozzáférés kritériumai nagyon szigorúak, és a jelenlegi LAFCVC értelmében az áldozatok nem tudják teljesíteni azokat.

III. Jogi háttér

A nemi alapú erőszakkal kapcsolatos bűncselekmények áldozatainak kártalanítása alapvető fontosságú a teljes felépülésük és az erőszakmentes életük visszanyerése szempontjából. Bár a jogi keret, a nemzetközi kontextus és a közvélemény ebben a témában államonként eltérő lehet, az áldozatok ellen elkövetett NAE-bűncselekmények és az áldozatok szükségletei és sérelmei mindenhol ugyanazok.

Különösen a nem vagyoni kárral kell foglalkozni. A nemi alapú erőszak minden áldozata olyan mentális szenvedést él át, amely több évre csökkenti az életminőségét, nem ritkán egy életen át. Az általuk átélt erőszak életük számos aspektusát érinti, az áldozatok gyakran élnek meg kontrollvesztést, szorongást és tehetetlenséget, valamint komoly (ön)bizalomvesztést.

Ezenkívül a poszttraumás stressz-zavar (PTSD) sem kivétel az ilyen traumás események következtében. Az Amerikai Pszichológiai Társaság Mentális Zavarok Diagnosztikai és Statisztikai Kézikönyve (DSM)⁷⁴ szerint PTSD-ről akkor beszélünk, amikor az áldozat olyan helyzeteknek volt kitéve, ahol valós veszély fenyegette az életét, illetve súlyos sérülések következtében, vagy ha szexuális erőszakot szenvedett el. A PTSD tipikus jelei az emléketörések, a disszociáció és a fokozott éberség (hipervigilitás).

Azokban az esetekben, amikor a traumatikus esemény hosszabb ideig tart, vagy ismétlődő, és az áldozat nem tud elmenekülni, kialakulhatnak a PTSD tünetei. Az Egészségügyi Világszervezet leírja a PTSD és a CPTSD (Complex PTSD) közötti különbséget.⁷⁵ A CPTSD tünetei általában súlyosabbak és hosszabb ideig tartanak, mint a PTSD tünetei. Ezenkívül súlyos és hosszan tartó problémák léphetnek fel az érzelemszabályozásban, az áldozat önértékelése jelentősen csökkenhet, és legyőzöttnek vagy értéktelennek érezheti magát.

A fentiek mindössze töredékük azoknak a pszichés következményeknek és negatív hatásoknak, amelyeket a NAE-bűncselekmények gyakorolnak az áldozatokra, és ez egy újabb érv, hogy miért kell az államoknak kártérítést biztosítaniuk ezen áldozatok számára, akár saját forrásból, akár az elkövetőtől.

A következő fejezetben főként a jogi kontextuson van a hangsúly. Kitérünk az európai szabályozásra, majd a kutatásban részt vevő egyes országokra is.

---

⁷⁴ RABOCH, Jiří, Michal HRDLIČKA, Pavel MOHR, Pavel PAVLOVSKÝ a Radek PTÁČEK. *DSM-5®: diagnostický a statistický manuál duševních poruch*. Praha: Hogrefe - Testcentrum, 2015, liv, 1032 stran ; 26 cm. ISBN 978-80-86471-52-5.

⁷⁵ 6B41 Complex post traumatic stress disorder, ICD-11 for Mortality and Morbidity Statistics, Elérhető: <https://icd.who.int/browse11/l-m/en#/http://id.who.int/icd/entity/585833559>

Nemzetközi és európai kontextus

A nemi alapú erőszak összetett kérdés, amely az emberi jogok megsértésének és a diszkrimináció egyik formája. Mindenekelőtt tehát meg kell említeni az emberi jogi egyezményeket, amelyek általában nem lehetnek ellentétesek az egyes államok jogszabályaival.⁷⁶

Az Európa Tanács nők elleni erőszak és a családon belüli erőszak megelőzéséről és leküzdéséről szóló egyezménye (ismertebb nevén Isztambuli Egyezmény) célja a nők védelme az erőszak minden formájával szemben, valamint a nemi alapú erőszak megelőzése, üldözése és felszámolása. Csehország, Bulgária és Magyarország nem ratifikálta az Isztambuli Egyezményt.

A nemi alapú szabályozás hiánya azt eredményezi, hogy a NAE áldozataira ugyanazok az általános, egyetemes anyagi és eljárási szabályok vonatkoznak, mint más bűncselekmények áldozataira, bár bizonyos szakaszokban figyelembe kell venni kiszolgáltatottságukat és különleges szükségleteiket. Ez ahhoz vezet, hogy a NAE-t nem ismerik fel, félreértik és nem érzékelik, mint egy sajátos, strukturális problémát, amelynek okai, lefolyása és következményei eltérnek a nem nemi alapú bűncselekményektől. Ez segít fenntartani az erőszakkal és áldozataival kapcsolatos tartós szociokulturális sztereotípiákat, amelyek gyakran félreértést és a hatóságok nem megfelelő megközelítését eredményezik.

Az áldozatok jogairól szóló irányelv (2012/29/EU) nem csak a NAE áldozatainak megfelelő tájékoztatását írja elő – jogaikról, támogatásukról és védelméről a büntetőeljárás során, hanem arról is, hogy miként lehet érvényesíteni a kártérítést. Az irányelv értelmében a hozzátartozók körében elkövetett szexuális erőszak és bántalmazás áldozatainak esetében különleges védőintézkedésekre van szükség a másodlagos vagy ismételt áldozattá válás vagy megfélemlítés megelőzése érdekében.

Az áldozatok fontos jogai a következők is:

- Információhoz való jog
- Feljelentéshez való jog
- Tolmácsoláshoz és fordításhoz való jog
- Az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz való hozzáférés joga
- A büntetőeljárásban való részvétel joga
- A jóvátételhez való jog
- A költségmentességhez való jog

---

⁷⁶ Ezek különösen a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (és a Fakultatív Jegyzőkönyve), a Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (és a Fakultatív Jegyzőkönyve), a Kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó büntetések vagy bánásmódok elleni nemzetközi egyezmény, A Nőkkel szembeni megkülönböztetés minden formájának felszámolásáról a nők elleni diszkriminációról szóló Egyezmény (és a Fakultatív Jegyzőkönyve), A Gyermek jogairól szóló Egyezmény (és a Fakultatív Jegyzőkönyve) és a Fogyatékosokkal élő Személyek Jogairól szóló Egyezmény.

- Az elkövetővel szembeni kártérítéshez való jog
- A tulajdon visszaszolgáltatásának joga
- A védelemhez való jog
- Az áldozat és az elkövető közötti kapcsolat megakadályozásának joga

A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a NAE áldozatai a büntetőeljárásban érvényesíthessék kártérítési igényeiket az elkövetővel szemben, másrészt pedig arra kell ösztönözniük az elkövetőt, hogy fizesse ki az áldozatoknak a bíróság által megítélt kártérítést.⁷⁷

Magyarország

Magyarországon a bűncselekmények áldozatai jelenleg több módon tudnak anyagi kompenzációhoz jutni. A bűncselekmények sértettjeinek járó kártérítésről szóló 2004/80/EK irányelvnek való megfelelés érdekében megalkotott, a bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény alapján **állami forrásból** azonnali pénzügyi segély és állami kárenyhítés igénylésére lehetnek jogosultak. Lehetőség van továbbá az anyagi kárpótlás iránti igény érvényesítésére az **elkövetővel szemben** is. Egyrészt az Áldozatvédelmi Irányelv rendelkezései nyomán megreformált büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szerint polgári jogi igény érvényesítésével, illetve polgári per keretében kártérítés, valamint személyiségi jog megsértése miatt sérelemdíj címén.

A bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozó minimumszabályok megállapításáról és a 2001/220/IB tanácsi kerethatározat felváltásáról szóló, az Európai Parlament és a Tanács 2012/29/EU Irányelve (a továbbiakban: Áldozatvédelmi Irányelv) azon túl, hogy a nemi alapú és a hozzátartozók közötti erőszak bűncselekményeknek átfogó definícióját tartalmazza,⁷⁸ kifejezetten rendelkezik a bűncselekmények áldozatainak azon jogáról, hogy az elkövető által nyújtandó kártérítésről a büntetőeljárás keretében döntés szülessen.⁷⁹ Az Áldozatvédelmi Irányelv a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésével kapcsolatos áldozatvédelmi szempontokat helyezi előtérbe, és a tagállamoktól az ezen szempontokat követő jogszabályi környezet megalkotását várja el.

Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció

A polgári eljárásban a bíróság a bizonyítás meghatározott módjához vagy meghatározott bizonyítási eszközök alkalmazásához főszabály szerint nincsen kötve, így szabadon felhasználhatja a felek előadásait, valamint minden bizonyítékot, amely a tényállás megállapítására alkalmas.⁸⁰ Amennyiben azonban a kártérítés, illetve

---

⁷⁷ Az áldozatok jogairól szóló irányelv 16. cikke

⁷⁸ Lásd az Áldozatvédelmi Irányelv Preambulumának (17) és (18) bekezdéseit.

⁷⁹ Áldozatvédelmi Irányelv, 16. cikk

⁸⁰ Pp. 263. § (1) bekezdés

sérelemdíj iránti per egy korábban már jogerősen elbírált bűncselekmény vagyoni jogi következményei miatt indult, a polgári bíróság a bűnösséget megállapító ítélet ellenében nem állapíthatja meg, hogy az elítélt nem követte el a bűncselekményt - a polgári bíróságot e tekintetben köti a büntetőbíróság határozata.⁸¹ Alapul veheti továbbá a polgári bíróság a büntetőbíróság által megállapított bármely vallomást, okiratot, azonban nagyon fontos kiemelni, hogy a büntetőeljárás során megállapított tényállás nem köti a polgári bíróságot. Ez a gyakorlatban adott esetben azt jelenti, hogy a két eljárásban párhuzamosan, vagy egymást követően lefolytatásra kerül a teljes bizonyítási eljárás az akár egymástól eltérő tényállás megállapítása érdekében. A perben hivatkozott tényeket annak a félnek szükséges bizonyítania, akinek érdekében áll, hogy a bíróság azokat valóban fogadja el.⁸² Ennek mentén a bűncselekmény sértettjétől elvárt, hogy a bíróság részére a bizonyítási indítványokat megtegye, a szóba jövő tanúkat megnevezze, okiratokat csatolja, amely igen megterhelő egy áldozat számára, különösen sok utánajárást és tájékozódást igényel a részéről. Ezzel szemben a büntetőeljárásban a sértett legfeljebb tanúként jelenik meg, ugyanakkor a polgári jogi igény érvényesítésével kapcsolatban jogosult indítványt tenni, amely nagy teherrel járhat számára.⁸³

A büntetőeljárásban a jelenleg hatályos jogszabályi környezet értelmében a vád tárgyává tett bűncselekmény *közvetlen következtében* keletkezett kár megtérítésére, valamint dolog kiadására vagy pénz fizetésére irányuló követelés mint polgári jogi igény érvényesíthető. Fontos szempont azonban, hogy a kár büntetőjogi fogalma⁸⁴ nem egyenlő a polgári jogi kár fogalmával, annál sokkal szűkebb. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk., új Ptk.) meghatározása szerint a kártérítés ugyanis a jogellenes és felróható magatartás következtében keletkezett kár, így a vagyonban beállt értékcsökkenés, elmaradt vagyoni előny, valamint a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek pótlását szolgálja. A büntetőjogi kárfogalomnak ugyanakkor nem képezik részét a károsultat ért vagyoni hátrányok kiküszöböléséhez szükséges költségek. Így ez utóbbi polgári jogi igényként a büntetőbíróság előtt nem érvényesíthető.⁸⁵

2021. január 1-jétől kezdődően ugyanakkor már sérelemdíjra irányuló igény is érvényesíthető büntetőeljárásban. A sérelemdíjra vonatkozóan a bíróság bizonyítást nem folytat le, így érvényesítésére polgári jogi igényként kizárólag abban az esetben

---

⁸¹ Pp. 264. § (1) bekezdés

⁸² Pp. 265. § (1) bekezdés

⁸³ Be. 543. § (3) bekezdés

⁸⁴ A Btk. 459. § 16. pontja szerint kár a bűncselekménnyel a vagyonban okozott értékcsökkenés és vagyoni hátrány; a Btk. 459. § 17. pontja értelmében a vagyoni hátrány pedig a vagyonban okozott kár és az elmaradt vagyoni előny.

⁸⁵ Komáromi Brigitta: Kártérítés a büntetőperben (A polgári anyagi és eljárásjogi szabályok érvényesülése a büntetőeljárás bírósági szakaszában), *Az új Btk. [online]*, Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2015, Elérhető: <https://ujbtk.hu/komaromi-brigitta-karterites-a-buntetoperben/#_ftn3>

lehet mód, ha az elkövető a sérelemdíj összegét nem vitatja, és nyilatkozik annak teljesítéséről.⁸⁶

A új Ptk. vezette be a sérelemdíj fogalmát⁸⁷, amely a személyiségi jogsértéssel okozott nem vagyoni sérelem pénzbeli ellentételezéseként követelhető.⁸⁸ Annak ellenére, hogy a sérelem ellentételezése pénzben történik, a sérelemdíj célja nem a kártérítés, mivel a sérelemdíj alapjául szolgáló személyiségi jogsértésnek konkrét pénzösszegben mérhető értéke nincsen - célja a sérelemmel arányban állónak tekinthető, más nemű előny biztosítása, továbbá a pénzbeli elégtételadás mint magánjogi büntetés⁸⁹.

A Ptk. a személyiségi jogokat általános jelleggel és mindenkiel szemben védi, mely védelmet az emberi méltóságból eredezteti. Ettől függetlenül egyes személyiségi jogokat a jogszabály külön nevesít, így a személyiségi jogok megsértését jelenti különösen az élet, a testi épség és az egészség, a személyes szabadság, a magánélet és a magánlakás, a becsület és a jó hírnév, a magántitokhoz és a személyes adatok védelméhez való jog; valamint a képmáshoz és a hangfelvételhez való jog megsértése, illetve a személy hátrányos megkülönböztetése.⁹⁰

A büntetőeljárás során a bíróság háromféle módon dönthet a polgári jogi igényről: annak helyt adhat, azt elutasíthatja, vagy a törvényben meghatározott esetekben egyéb törvényes útra utasíthatja. A büntetőeljárásról szóló törvény 2017. évi XC. törvény (Be.) 560. § (1) bekezdése tételesen felsorolja a polgári jogi igény egyéb törvényes útra utasításának eseteit. Ezt a bíróság megteheti például abban az esetben, ha az eljárást megszünteti, a vádlottat felmenti, és szabálysértési felelősségét sem állapítja meg,⁹¹ illetve a polgári jogi igényt elkésetten, vagy nem a sértett terjesztette elő. A polgári jogi igény iránti kérelem formai hiányosságai⁹² is az egyéb törvényes útra utasításával járnak. A gyakorlatban a polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása a leggyakrabban az arra való hivatkozással történik, hogy az igény elbírálása jelentősen késleltetné az eljárás befejezését,⁹³ vagy annak a büntetőeljárásban való érdemi elbírálását más körülmény kizárja.

Ehelyütt említést érdemel a 2020. július 9-én hatályba lépett 2020. évi LXX. törvény, amely a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítésére indított

---

⁸⁶ Dr. Akác Zoltán, Dr. Belegi József, Dr. Belovics Ervin, Dr. Csák Zsolt, Dr. Czine Ágnes, Dr. Kónya István, Dr. Láng László, Dr. Márki Zoltán, Dr. Mészár Róza: *Büntetőeljárás jog I-II. - új Be. - Kommentár a gyakorlat számára* [online], Budapest, 2021, A HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Jogkódex

⁸⁷ Ez a jogszabály alkalmazandó a 2014. március 15. után indult ügyekre. Az 1959. évi IV. Törvény (rég Ptk) szerinti nem vagyoni kártérítés esetén, mely a sérelemdíj bevezetésével kivezetésre került a polgári jog szabályai közül, szükséges volt a nem vagyoni hátrány bekövetkeztének bizonyítása.

⁸⁸ Ptk. 2:52. §-ának (1) bekezdése

⁸⁹ Lábady Tamás: Sérelemdíj versus nem vagyoni kártérítés, *Állam-és Jogtudomány*, 2016/1. 41-42. oldal

⁹⁰ Ptk. 2:42-2:43.§

⁹¹ Szabálysértés megállapítása esetén az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben elbírálja.

⁹² Amennyiben nem tartalmazza a Be. 556. § (2) bekezdés a)-c) pontjában foglaltakat.

⁹³ Ennek esete akkor forog fenn, ha a bíróság a büntetőjogi főkérdésben már döntést tudna hozni, azonban a polgári jogi igényben való döntéshez további eljárási cselekmények lefolytatása, valamint bizonyítás felvétele szükségesnek tartja. In: Fejesné Varga, 2017

gyorsított per jogintézményét vezette be a magyar jogrendbe. A gyorsított per keretében érvényesíthető bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj iránti igény előfeltétele, hogy a bíróság előzőleg jogerősen megállapította a bűncselekmény elkövetését, valamint még nem került sor polgári jogi igény megítélésére, sem polgári per megindítására. A gyorsított per nívuma, hogy a bíróság a döntéshozatalkor soron kívül jár el, vagyis általános intézkedési kötelezettségének határideje legfeljebb nyolc munkanap,⁹⁴ amely a gyakorlatban azonban 2-3 hónapot is jelenthet a tényleges döntés megszületéséig. A bíróság a pert főszabály szerint tárgyaláson kívül bírálja el, ha pedig szükséges tárgyalást tartani, azt elsődlegesen elektronikus eszköz segítségével, valamint internetes alkalmazás útján köteles foganatosítani. Ezáltal elkerülhető, hogy az áldozat a bűncselekmény elkövetőjével szükségtelenül találkozzon.⁹⁵ Egyes esetekben a büntetőbíróság a polgári jogi igény iránti kérelmet maga küldi meg a törvény szerint illetékességgel rendelkező polgári bíróságnak, amely a kérelmet új ügyként iktatja, egyéb esetben önállóan benyújtott keresetlevéllel érvényesíthető az igény gyorsított per keretében.⁹⁶

A büntetőbíróság az ítéletében megállapított kár összegének mértékéig az előterjesztett polgári jogi igényt érdemben elbírálja. Az érdemi elbírálás esetén a bíróság az igénynek helyt ad, vagy azt elutasítja, amely mindkét esetben ítélt dolgot eredményez, így az igény ismételt előterjesztése - polgári perben azonos jogalaptól fakadóan - elutasítás esetén sem lehetséges.⁹⁷ Az érdemi elbírálásra továbbá akkor van mód, amikor a bűncselekménnyel okozott kár összege tisztázott. Ennek megfelelően az érdemi elbírálás jelenthet teljes vagy részleges elbírálást, mely utóbbi esetben a megítélt összeg feletti részt egyéb törvényes útra kell utasítani.⁹⁸ A megítélt összeg feletti rész nem eredményez ítélt dolgot, így az polgári perben minden további nélkül érvényesíthető.⁹⁹

A bíróság akkor utasítja el a polgári jogi igényt, ha kár egyáltalán nem keletkezett, vagy nincsen ok-okozati összefüggés a bűncselekmény elkövetése és a kár keletkezése között.¹⁰⁰

A törvény nem ad lehetőséget a polgári jogi igény érvényesítésének egyéb törvényes útra utasítása elleni fellebbezésre, ugyanakkor az érdemben elbíráló rendelkezéssel szemben a bűncselekmény sértettje jogosult a fellebbezésre. Továbbá az ítélet

---

⁹⁴ A bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény 6. § szakasza.

⁹⁵ Kihirdették a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló LXX. törvényt [online], Magyarország Bíróságai, Hírek [megtekintve: 2022.01.05.], Elérhető: <https://birosag.hu/hirek/kategoria/ugyfeleknek/kihirdettek-buncselekmennyel-okozott-kar-illetve-serelemdij-megteritese>

⁹⁶ A börtönzsúfoltság miatti kártalanítási eljárással összefüggő visszaélések megszüntetése érdekében szükséges egyes törvények módosításáról szóló T/13954. számú törvényjavaslat indokolásának 32. § szakasza, Be. 560. § (3b) bekezdése, valamint a bűncselekménnyel okozott kár, illetve sérelemdíj megtérítése iránt indított gyorsított perről szóló 2020. évi LXX. törvény 7. § szakasza.

⁹⁷ Dr. Dicső Gáborné Dr. Harsányi Beáta Andrea: A polgári jogi igény elbírálásának szabályai az új Be. tükrében, *Az új Btk.* [online], Budapest, HVG-ORAC Kiadó, 2019, Elérhető: https://ujbtk.hu/dr-dicso-gaborne-dr-harsanyi-beata-andrea-a-polgari-jogi-igeny-elbiralasanak-szabalyai-az-uj-be-tukreben/#_ftn2

⁹⁸ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

⁹⁹ Komáromi, 2015

¹⁰⁰ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

bármely rendelkezésével szembeni fellebbezés esetén a fellebbviteli bíróság a per járulékos kérdéseiben is hivatalból dönt.¹⁰¹ Ekként az elsőfokú bíróság által el nem bírált polgári jogi igényről való rendelkezést pótolja, például abban az esetben, ha a bűncselekménnyel okozott konkrét kár ellenére az elsőfokú bíróság a polgári jogi igény érvényesítését egyéb törvényes útra utasította.¹⁰² Ez biztosítékként is szolgálna annak érdekében, hogy az egyéb törvényes útra utasítás intézményét a bíróság „kényelmi szempontokból” ne gyakorolhassa.¹⁰³

A sérelemdíj mértékét a polgári bíróság az eset összes körülményét mérlegelve, egy összegben határozza meg. A bíróságnak a mérlegelés során tekintettel kell lennie különösen a jogsértés súlyára, ismétlődő jellegére, a felróhatóság mértékére, valamint a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatására.¹⁰⁴ A sérelemdíj fizetésére kötelezés feltételeire a kártérítési felelősség szabályait kell alkalmazni, azzal az eltéréssel, hogy a sérelemdíjra való jogosultsághoz a jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges.¹⁰⁵ A polgári bíróság dönthet az összeg teljes vagy részleges megítéléséről, illetve elutasításáról.

A Pp. a költségkedvezmények között szabályozza többek között a költségmentességet, a költségfeljegyzési jogot, továbbá az illetékfeljegyzési jogot. Költségmentesség esetén sem az illeték előzetes megfizetésére, sem a per során felmerülő további költségek előlegezésére és megfizetésére nem köteles az abban részesülő fél. A költségfeljegyzési jog az illeték előzetes megfizetésére és a per során felmerülő költségek előlegezésére terjed ki, mely költségek viseléséről a bíróság ítéletében határoz, így utóbb pervesztessége esetén annak viselésére a költségfeljegyzési jogban részesülő fél is kötelezhető.¹⁰⁶ A költségmentesség és a költségfeljegyzési jog polgári és közigazgatási bírósági eljárásban történő alkalmazásáról szóló 2017. évi CXXVIII. törvény kifejezetten rendelkezik a költségfeljegyzési jogról a bűncselekménnyel okozott kár megtérítése, illetve bűncselekménnyel összefüggésben felmerült sérelemdíj megfizetése iránt indított perben, mely tárgyánál fogva illeti meg a felet.¹⁰⁷ Egészen 2020. december 31. napig a sérelemdíj megfizetése iránti perben részt vevőket minden további megkötés nélkül megillette a tárgyi költségfeljegyzési jog.

A tárgyi illetékfeljegyzési jog esetén a fél az illeték előzetes megfizetésére nem köteles, melyről az illetékekről szóló 1990. évi XCIII. törvény (Itv.) rendelkezik. Ennek megfelelően jogosult tárgyi illetékfeljegyzési jogra az a személy, aki az életében, testi épségében vagy egészségében okozott, illetve a vagyonában bekövetkezett kár megtérítése vagy sérelemdíj megfizetése iránti igényt érvényesít, ha az élete, testi

---

¹⁰¹ Fejesné Varga, 2017

¹⁰² Komáromi, 2015

¹⁰³ Dicső Gáborné Harsányi, 2019

¹⁰⁴ Ptk. 2:52. § (3) bekezdés

¹⁰⁵ Ptk. 2:52. § (2) bekezdés

¹⁰⁶ Pp. 102. § (1) bekezdése

¹⁰⁷ 3. § (1) bekezdés f) pont

épsége vagy egészsége is veszélyeztetve volt.¹⁰⁸ A polgári jogi igény érvényesítése iránti eljárás illetékköteles, melynek mértéke a polgári peres eljárások során alkalmazott számítás szerint a pertárgyérték 6%-a, de legfeljebb 1.500.000 forint^{109,110} Erről a szabályozásról is elmondható, hogy az áldozatokra nézve roppant méltánytalan, hiszen még előlegezése sincs az igényérvényesítésének, így ez már nem csupán lelkiileg megterhelő számukra, hanem anyagilag is.

Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció

Az azonnali pénzügyi segély mint az állam által biztosított egyik anyagi kompenzációs forma azt a célt szolgálja, hogy a bűncselekmény (és a tulajdon elleni szabálysértés) eredményeként kialakult egzisztenciális krízishelyzetet orvosolja. Krízishelyzetnek minősül, ha az áldozat a történetek következtében a mindennapi megélhetéséhez szükséges kiadásait nem tudja fedezni, vagy egyéb olyan költségek merülnek fel, amelyeket nem tud megfizetni, vagy amelyeknek megfizetése veszélyezteti a megélhetését.

Pénzügyi segílyt csak közvetlenül a bűncselekmény (vagy a tulajdon elleni szabálysértés) elkövetésétől számított 8 napon belül lehet igényelni az áldozatsegítő szolgálat bármely területi szervénél.¹¹¹ Mivel a traumatizáltság mértéke a NEE bűncselekmény áldozataiban különösen magasnak tekinthető,¹¹² mely igen gyakran az érdekérvényesítésnek is komoly gátat szab.¹¹³ Ennek okán sok esetben még a bűncselekmény megtörténtének hatósági jelzésére, és így magára a büntetőeljárásra sem kerül sor.

A segílyt kizárólag meghatározott célokra lehet felhasználni, úgymint lakhatás, ruházkodás, utazás, élelmezés, orvosi költségek, illetve kegyeleti kiadások.¹¹⁴ Az azonnali pénzügyi segély nem kártérítés, nem rászorultsági alapon jár, hanem az eset összes körülményét vizsgálva, méltányossági alapon ítélik meg. Az Európai Unió tagállamának azon állampolgára, aki életvitelszerűen Magyarországon él, valamint az a Magyarországon életvitelszerűen élő magyar állampolgár, aki külföldön vált bűncselekmény áldozatává vált, szintén jogosult azonnali pénzügyi segílyre - azonban

---

¹⁰⁸ Itv. 62. § (1) bekezdés b) pont

¹⁰⁹ Itv. 53. § (1) bekezdés

¹¹⁰ Itv. 42. § (1) bekezdés a) pont

¹¹¹ Egy 2021. január 1. napjától hatályos törvénymódosítás 5 napról 8 napra emelte az azonnali pénzügyi segíly iránti kérelem benyújtására nyitva álló határidőt. Az állami kárenyhítés a korábbi 3 hónap helyett 1 éven belül igényelhető. *Kedvezően változott az áldozatsegítési törvény* [online], Komárom-Esztergom Megyei Kormányhivatal, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető:

<<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/komarom-esztergom/hirek/kedvezoen-valtozott-az-aldozatsegitesi-torveny>>

¹¹² A súlyos trauma tünetek például a szexuális erőszakot túlélő nők 94%-ban akár a bűncselekményt követő 2 héten keresztül fennállhat, míg 65%-nál ezek a tünetek a bűncselekményt követő 30 napon túl is jelen lehetnek. In: Barbara Olasov Rothbaum, Edna B. Foa, David S. Rigs, Tamera Murdock, William Walsh: A Prospective Examination of Post-Traumatic Stress Disorder in Rape Victims, *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 5, No. 3, New Jersey, Wiley Online Library, 1992, 463. oldal

¹¹³ Judith Herman: Trauma és gyógyulás - Az erőszak hatása a családon belüli bántalmazástól a politikai terrorig, Budapest, 2011, Háttér Kiadó, 65. oldal. Eredeti megjelenés: Judith Lewis Herman: Trauma and Recovery. The Aftermath of violence - from Domestic Abuse to Political Terror, New York, 1997, Basic Books.

¹¹⁴ Ez olyan helyzetekben releváns, ahol a halálos áldozat hozzátartozója (pl. a megölt nő családja, vagy a bántalmazó által meggyilkolt gyermek esetén a bántalmazott nő) igényel azonnali pénzügyi segílyt.

kizárólag olyan bűncselekmény esetén, amely szándékos és személy elleni erőszakos jellegű.

Az állami anyagi támogatás másik formája az állami kárenyhítés, amelyben az az áldozat részesíthető, akinek sérelmére szándékos, személy elleni erőszakos bűncselekményt követtek el, és ennek következményeként testi épsége, egészsége súlyosan károsodott.¹¹⁵ Az áldozaton kívül a sértett egyes közeli hozzátartozói, eltartottjai, és az a személy is jogosult lehet kárenyhítésre, aki az elhunyt sértett eltemettetéséről gondoskodott. A kár összegét és a bűncselekménnyel való okozati összefüggést minden esetben bizonyítani szükséges. A kárenyhítés megállapítása iránti kérelmet a bűncselekmény elkövetésétől számított 1 éven belül lehet benyújtani az áldozatsegítő szolgálat bármely területi szervénél. Az állami kárenyhítés egy összegben, vagy rendszeres kifizetésként, havi járadék formájában is megvalósulhat. Mind az azonnali pénzügyi segély, mind az állami kárenyhítés igénybevételének feltétele, hogy a bűncselekmény miatt feljelentést tegyen az érintett, amelyet a kérelemhez csatolni kell, vagy ennek hiányában az áldozatsegítő szolgálat szerzi be az igazolást az eljáró hatóságoktól. Szükséges továbbá az áldozati státusz igazolása, melyet a rendőrség vagy az áldozatsegítő szolgálat állít ki.¹¹⁶ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény rendelkezik az áldozati státuszról. Eszerint áldozatnak minősül a Magyarország területén elkövetett bűncselekmény és a Magyarország területén elkövetett tulajdon elleni szabálysértés azon természetes személy sértettje, aki az ellene elkövetett cselekmény közvetlen következményeként hátrányt, így különösen testi vagy lelki sérülést, érzelmi megrázkódtatást, illetve vagyoni kárt szenvedett el, amennyiben Magyarországon vagy az Európai Unió bármely más tagállamának állampolgára, az Európai Unióban jogszerűen tartózkodó nem uniós állampolgár, hontalan személy, emberkereskedelem áldozataként azonosított személy, vagy nemzetközi megállapodása vagy viszonyosság alapján erre a státuszra jogosult.

A kérelem bármely áldozatsegítő szolgálathoz benyújtható, melyhez csatolni kell a súlyos károsodást alátámasztó szakértői véleményt vagy orvosi dokumentumokat, a kár mértékét igazoló iratokat (pl. számla, nyugta, előzetes árajánlat vagy egyéb dokumentum) is. Járadék (nem egyszeri kifizetés igénylése) esetén a keresőképtelenséget igazoló szakértői véleményt vagy orvosi igazolást is csatolni kell. Állami kárenyhítés esetén különbséget teszünk támogató és döntő hatóság között.¹¹⁷ Az állami kárenyhítés igénylése során a támogató hatóság tájékoztat, kéri be az iratokat az igénylőtől és az érintett szervektől - például a rendőrségtől - és terjeszti fel azokat a döntő hatósághoz, amely értelemszerűen dönt a kárenyhítésről. Jelenleg egyedül Budapest Főváros Kormányhivatala működik döntő hatóságként, az összes

---

¹¹⁵ Ilyen bűncselekmény például a testi sértés, az önbíraskodás, illetve a szexuális bűncselekmények, de többek közt a zaklatás, rágalmazás, magánlaksértés *nem* teremt alapot állami kárenyhítés igénylésére.

¹¹⁶ Jogszabály szerint áldozati igazolást a bíróság és az ügyészség is kiállíthat (lásd: 2005. évi CXXXV. törvény 11. § (1) bekezdés), a gyakorlatban azonban az áldozatokat ezen hatóságok rendre az áldozatsegítő szolgálatokhoz irányítják.

¹¹⁷ A bűncselekmények áldozatainak segítéséről és az állami kárenyhítésről szóló 2005. évi CXXXV. törvény, 29. § (2) bekezdés

többi társhatóság - a megyei kormányhivatalok - támogató hatóságok. Ellenben azonnali pénzügyi segély megállapítására minden áldozatsegítő szolgálat jogosult. Ha 3 éven belül olyan döntés születik, hogy a cselekmény nem volt bűncselekmény (szabálysértés), vagy a kár/rendkívüli kiadás más forrásból megtérült, akkor (a megtérülés mértékéig) az anyagi támogatást, vagy annak egy részét kötelező visszafizetni. Ez a kötelezettség akkor áll fenn, hogyha az adott összeg ténylegesen a bűncselekmény áldozatának birtokában van, a bejelentési kötelezettség ezt követően áll fenn.

Az azonnali pénzügyi segély maximális összege 2021-ben 158.168 forint, míg az állami kárenyhítés maximális összege 2.372.520 forint volt.

Áldozati jogok

Az áldozatsegítő szolgáltatásokhoz és jogi segítségnyújtáshoz való jog

Az áldozatsegítő szolgálat a bűncselekmények áldozata számára az anyagi segítségen és az áldozati státusz igazolásán túl segítséget nyújt a felmerült érzelmi, lelki és egyéb problémák megoldásához, többek között azzal, hogy felvilágosítást ad az áldozatok jogairól, kötelezettségeiről, lehetőségeiről, érzelmi támogatást nyújt, gyakorlati segítséget biztosít, valamint jogi tanácsot ad, és ügyvédi segítség igénybevételéhez hozzásegít. Ezen áldozatsegítő szolgáltatások igénybevételére minden további feltétel nélkül jogosult az Európai Unió bármely tagállamának Magyarországon életvitelszerűen élő állampolgára, vagy az a Magyarországon életvitelszerűen élő magyar állampolgár is, aki jogszerű külföldi tartózkodása alatt bűncselekmény áldozatává vált.

A bűncselekmény elkövetése miatt indítandó, vagy a már folyamatban lévő büntetőeljárással kapcsolatos tájékoztatást főszabály szerint az áldozatsegítő szolgálat nyújtja. Bonyolultabb jogi kérdések esetén ugyanakkor lehetősége van a bűncselekmény áldozatának speciális jogi segítségnyújtás igénybevételére is. A jogi segítségnyújtó szolgálatnál akár peren kívüli, akár peres jogi kérdésekben ingyenes jogi tanács, vagy pártfogó ügyvédi képviselőt igényelhető.¹¹⁸ A támogatás igénybevétele akkor lehetséges, ha az igénylő erre rászorultnak minősül, mely meghatározott jövedelmi összegkerethez¹¹⁹, illetve egyes ellátásokban való részesüléshez kötődik.¹²⁰ Amennyiben a támogatást igénylő nem jogosult az ingyenes jogi segítségre, arra még van lehetősége, hogy a jogi segítségnyújtás és pártfogó ügyvédi képviselőt költségeit az állam megelőlegezze számára. Ebben az esetben a költségek viseléséről a bíróság az ítéletben határoz.

Más megítélés alá esik a bűncselekmény azon áldozata, aki áldozati státusz igazolásával rendelkezik, mivel a jogi szolgáltatás díját ebben az esetben akkor is az

---

¹¹⁸ A jogi segítségnyújtás nem csak büntetőügyekben, hanem polgári és közigazgatási ügyekben is igényelhető.

¹¹⁹ Jogi segítségnyújtás és pártfogó ügyvédi képviselő [online], Budapest Főváros Kormányhivatala, [megtekintve: 2020.12.28.], Elérhető: <<https://www.kormanyhivatal.hu/hu/budapest/jarasok/jogi-segitsegnyujtas>>

¹²⁰ Erről bővebben lásd a jogi segítségnyújtásról szóló 2003. évi LXXX. törvény 5. § (2) bekezdését.

állam viseli, ha az egyébként csupán a költségek előlegezésére jogosító jövedelmi összegkeret kétszeresét nem lépi túl. Ehhez szükséges, hogy az áldozatsegítő szolgálat az áldozati státuszt megállapítsa.

Az áldozatok védelemhez való joga a bírósági tárgyaláson

Az Áldozatvédelmi Irányelv nyomán a bűncselekmény áldozatának és az eljárásban részt vevő tanúnak a büntetőeljárás során joga van továbbá arra, hogy különleges bánásmódra jogosult személynek minősüljön.¹²¹ A különleges bánásmód¹²² célja, hogy a bűncselekménnyel kapcsolatos, illetve az áldozat személyi körülményei miatt a hatóságok fokozottabb védelmet biztosítsanak a tanúnak vagy sértettnek annak érdekében, hogy az érintett testi épsége biztonságban legyen, illetve megfélemlítés és befolyás nélkül vehessen részt az eljárásban. A különleges bánásmódot megalapozó körülmények lehetnek különösen az érintett életkora; szellemi, fizikai, egészségi állapota; az eljárás tárgyát képező cselekmény kirívóan erőszakos jellege; valamint az érintettnek a büntetőeljárásban részt vevő más személyhez fűződő viszonya. A gyermekek, a fogyatékkal élő személyek és a szexuális jellegű bűncselekmények áldozatai minden további intézkedés nélkül különleges bánásmódra jogosult sértetteknek minősülnek.

A különleges bánásmód többféle intézkedésre is alapot ad, így többek között elrendelhető a tanúvallomás kép- vagy hangfelvétellel történő rögzítése; azonos nemű hivatalos személy hallgathatja ki az érintettet a nemi élet szabadsága elleni bűncselekmény és a hozzátartozó sérelmére elkövetett személy elleni bűncselekmény miatt folyó eljárásban; mellőzhetik a különleges bánásmódot igénylő tanú szembesítését; a sértettet vagy a tanút a vádlott tárgyalóteremből való eltávolítása után hallgathatják meg; gyermekek esetében lehetőség van az e célra kialakított helyiségben (gyermekmeghallgató szoba) történő kihallgatásra; fokozottabban érvényesül a segítő jelenlétének joga; nagyobb hangsúlyt fektetnek az adatvédelemre és a zárt adatkezelésre; lehet kérni a tárgyalásokról a nyilvánosság kizárását. Speciális védelmi intézkedések vonatkoznak a 18 és 14 év alatti gyermekekre.¹²³

Csehország

Ami a nők és férfiak közötti egyenlőséget illeti az Európai Unió belül (EU), Csehország régóta az átlag alatti pozíciók valamelyikét foglalja el. A Cseh Köztársaság számára a legjelentősebb kihívások elsősorban a fizetésbeli különbségek, a nők alacsony részvétele a döntéshozó pozíciókban, a hátrányos munkaerő-piaci helyzet,

---

¹²¹ Áldozatvédelmi Irányelv, 18-24. cikkek

¹²² A különleges bánásmódot szabályozó rendelkezések a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény XIV. fejezetében találhatóak.

¹²³ Ennek megfelelően többek között elrendelhető 14 éven aluli sértett és tanú esetében a terhelt és a védő jelenlétének kizárása; a szembesítés tilalma, 14-17 évesek esetében pedig a szembesítés tilalma akkor, ha az érintett ehhez nem járul hozzá; továbbá a vallomás rögzítése kép- és hangfelvételen; valamint igazságügyi pszichológus szakértő bevonása.

a társadalomban továbbra is fennálló nemi sztereotípiák, valamint a nem hatékony és elégtelen rendszerreakciók a NAE előfordulására.

A nők elleni erőszak továbbra is állandó és gyakori jelenség a Cseh Köztársaságban. Évente körülbelül 640 nemi erőszakra, 470 családon belüli erőszakra és 340 zaklatásról számolnak be a nők. Ezek az adatok azonban csak töredékét jelentik az összes ténylegesen elkövetett bűncselekménynek. A fennálló helyzet ellenére a Cseh Köztársaság nem foglalkozik kellőképpen a vonatkozó adatok összegyűjtésével és a teljes körű segítségnyújtással.

A cseh törvény általában véve abszolút semleges megfogalmazásokat tartalmaz, és nem veszi figyelembe a NAE eltérő okait és következményeit más erőszaktípusokhoz képest. Ezért alapvetően nem léteznek olyan mechanizmusok, amelyek kifejezetten a NAE áldozatainak védelmét és támogatását céloznák. Ezek a joghézagok azt jelentik, hogy a NAE áldozataira is ugyanazok az általános, univerzális szabályok vonatkoznak, amelyek más bűncselekmények áldozataira is anélkül, hogy sajátos helyzetüket és különleges szükségleteiket figyelembe vennék. Mindez azt eredményezi, hogy a NAE-t, mint specifikus, létező és strukturális problémát nem ismerik fel és figyelmen kívül hagyják, bár okai, lefolyása és következményei tekintetében is eltérnek a többi bűncselekménytől. Ez a helyzet hozzájárul és tovább erősíti az ilyen típusú erőszakkal kapcsolatban kialakult és fenntartott szociokulturális sztereotípiákat, a megértés hiányát és a hatóságok nem megfelelő megközelítését.

Ez alól a szabály alól kivételt képezhet a közös háztartásban élő személy bántalmazása¹²⁴, ahol az áldozatok védelmének sajátos és specifikus mechanizmusai vannak. Azonban még ezek a rendelkezések is nemi szempontból semleges módon vannak megfogalmazva, és ezt a bűncselekményt sem tekintik nemi alapú erőszaknak.

A kötelező érvényű jogszabályok mellett azonban a NAE-vel foglalkozó dokumentumok is léteznek.

Ezek közé tartozik a családon belüli és nemi alapú erőszak megelőzéséről szóló cselekvési terv 2019–2022,¹²⁵ a férfiak és nők közötti egyenlőség stratégiája 2021–2030¹²⁶, valamint a bűnmegelőzési stratégia. A cselekvési tervet a Nők és Férfiak Esélyegyenlőségi Tanácsának a Családon belüli és Nők elleni Erőszak Megelőzési Bizottsága dolgozza ki és értékeli. A bizottság tagjai között szerepelnek a civil szervezetek képviselői is, akik rendszeresen találkoznak, hogy megvitassák a NAE-

---

¹²⁴ A CPC 199. §-a alapján.

¹²⁵ Úřad vlády ČR (Office of the Government of the Czech Republic). Akční plán prevence domáčího a genderově podmíněného násilí na léta 2019-2022 (Action Plan of Preventing Domestic and Gender-based Violence 2019-2022). April 2019. [online]. [cit. 2012-12-17]. Elérhető:

<https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/dokumenty/AP-DN---grafikaFINAL.pdf>.

¹²⁶ Úřad vlády ČR (Office of the Government of the Czech Republic). Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021-2030 (Strategy of Equality among Men and Women 2021-2030). February 2021. [online]. [cit. 2012-12-17]. Elérhető: https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Strategie_rovnosti_zen_a_muzu.pdf.

vel kapcsolatos kérdéseket. Ami az EU és a nemzetközi jog átültetését illeti a cseh jogalkotásban, a Cseh Köztársaság 67 jogszabályt módosított vagy fogadott el¹²⁷ az áldozatokról szóló két kulcsfontosságú uniós irányelv végrehajtásával kapcsolatban.¹²⁸ Ezek közé tartozik a büntetőeljárás törvény, a büntető törvénykönyv, az ügyészségekről¹²⁹, a jogi hivatásról¹³⁰, a szociális szolgáltatásokról szóló törvény és a rendőrségről szóló törvény módosítása. A legjelentősebb rendelkezés mégis a 2013. január 30-i, a bűncselekmények áldozatairól szóló törvény, amely az irányelvekben rögzített jogok többségét magába foglalja.

A kutatás első szakaszában desk-research módszerrel feltérképezték és elemezték a kártérítésre és a pénzbeli segítségnyújtásra vonatkozó hatályos jogszabályokat. Ez a szakasz eredményezte a kiadvány következő részét, amely a jogi kerettel és azokkal a konkrét szabályokkal foglalkozik, amelyek a legnagyobb jelentőséggel bírnak a NAE feltárása és a NAE áldozatainak kártérítési jogai tekintetében.

Mint fentebb már említettük, a cseh törvények nem határozzák meg a kifejezetten NAE-ként megjelölt bűncselekményeket. Minden bűncselekménynek teljesen semleges megfogalmazása van. Ennek ellenére a Btk. több olyan bűncselekményt is nevesít, amelyek alapján a nemi alapú erőszak cselekmények minősíthetők és üldözhetőek. Ilyen bűncselekmény például az emberi méltósághoz fűződő jog megsértését jelentő szexuális bűncselekmények, a család és gyermekek sérelmére elkövetett bűncselekmények, a zaklatás, a kényszerítés, a zsarolás, a testi sértés, a súlyos testi sértés és az emberölés.

Ami az áldozatokat illeti, a Bűncselekmény áldozatairól szóló törvény (a „VoCA”) az áldozatot olyan személyként határozza meg, akinek (i) testi sértést, (ii) vagyoni vagy nem vagyoni kárt okozott vagy okozott a bűncselekmény elkövetése, (iii) vagy akinek a sérelmére az elkövető bűncselekmény elkövetése útján gazdagodott.¹³¹ Az áldozatok olyan bűncselekmények áldozatai is, amelyek elkövetői kóros elmeállapota vagy életkora miatt nem büntethetőek.¹³² Az „áldozat” kifejezést a „valódi áldozattal” kapcsolatban álló túlélőkre is kiterjesztik, ha az áldozat az elkövetett bűncselekmény következtében meghalt (úgynevezett közvetett áldozatok).¹³³

---

¹²⁷ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.), minimumszabályok megállapítása a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozóan; tanácsi irányelv 2004/80/ES (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kártérítéséről.

¹²⁸ AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 2012/29/EU irányelve (2012. október 25.), minimumszabályok megállapítása a bűncselekmények áldozatainak jogaira, támogatására és védelmére vonatkozóan; tanácsi irányelv 2004/80/ES (2004. április 29.) a bűncselekmények áldozatainak kártérítéséről. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/cs/NIM/?uri=CELEX:32012L0029>.

¹²⁹ Act No. 283/1993 Sb., on Public Prosecutors' Office.

¹³⁰ Act No. 85/1996 Sb., on the Legal Profession.

¹³¹ A VoCA s. 2. (2) bekezdése alapján.

¹³² A VoCA s. 2. (2) bekezdése a sz. 2. (1) bekezdése alapján

¹³³ A VoCA s. 2. (3) bekezdése alapján.

a VoCA a „különösen kiszolgáltatott áldozatot” olyan áldozatként határozza meg, akinek az esetében nagyobb a kockázata az elkövető által okozott másodlagos kárnak vagy megfélemlítésnek¹³⁴. Ebbe a kategóriába tartoznak a gyermekek, a fogyatékkal élők, az időskorúak, és bizonyos bűncselekmények, például az embercsempészet, a szexuális erőszak vagy az egy háztartásban élő személlyel szembeni bántalmazás áldozatai. Különösen kiszolgáltatott áldozatok lehetnek többek között az emberi méltóságot sértő, a nemi élet szabadsága ellen elkövetett bűncselekmények áldozatai, illetve a kényszerrel, erőszakkal, erőszakkal fenyegetve elkövetett bűncselekmények áldozatai, ha az adott esetben nagyobb a másodlagos viktimizáció veszélye.

A törvény számos különleges jogot biztosít a sértetteknek, amelyek érvényesítését a büntetőeljárásban kérhetik. Először is, az IPAB-nak eleget kell tennie a speciális helyzetben lévő áldozat kérésének. Ezeknek az áldozatoknak joguk van ingyenes (pszichológiai, szociális, jogi) jogi segítséghez, ingyenes ügyvédi képviselőhöz, korlátozott kapcsolattartáshoz az elkövetővel vagy védelemhez a kihallgatás során. Ez azt jelenti, hogy a „különösen kiszolgáltatott áldozat” státusz hatékony eljárási eszköz lehet a NAE áldozatainak védelmében.

A büntetőeljárás bevezeti a „sértett fél” fogalmát is, vagyis azokat, akik „az elkövetett bűncselekményből eredő testi sértést, vagyoni vagy nem vagyoni kárt szenvedtek, vagy akinek sérelmére az elkövető meggazdagodott”.¹³⁵

Az elkövetővel szemben érvényesíthető anyagi kompenzáció

Az áldozat a büntetőeljárás keretében kártérítést követelhet az elkövetőtől az elkövetett bűncselekménnyel összefüggésben elszenvedett kára miatt.¹³⁶ Ezen túlmenően a testi sértést elszenvedett vagy a nem vagyoni kárt szenvedett szexuális erőszak áldozatai az államtól kérhetnek pénzügyi segítséget.¹³⁷ A kiadvány következő része erre a két fogalomra összpontosít.

A nyomozó, az ügyész és az ítélkező szerveknek mindig foglalkozniuk kell a bűncselekménnyel mind a kártérítés, mind a pénzügyi segítségnyújtás szempontjából is. Az eljárás indulhat bűncselekmény feljelentésével, vagy a rendőrség vagy az ügyészség saját cselekménye útján. Feljelentést bárki tehet. A törvény nem határoz meg konkrét határidőt a feljelentés benyújtására, de az elkövető bűncselekmény miatti büntetőjogi felelőssége elévülési időhöz kötött. Egyes bűncselekmények esetében a büntetőeljárás csak a sértett beleegyezésével kezdődhet meg, illetve folytatódhat.¹³⁸

---

¹³⁴ A VoCA s. 2. § (4) rendelkezései

¹³⁵ A CPC 43. (1) bekezdése alapján.

¹³⁶ A CPC 43. (3) bekezdése alapján.

¹³⁷ A CPC 23. §-a és a VoCA következő rendelkezései.

¹³⁸ A CPC s. 167.

Az elkövető által okozott kár megtérítése azt jelenti, hogy az elkövető anyagi kompenzációt nyújt az áldozatnak az elkövetett bűncselekmény által okozott kárért.

A kártérítés polgári jogi úton, a büntetőeljáráshoz nem köthető módon is követelhető. Az áldozat azonban számos akadállyal szembesül az ilyen eljárások során: bizonyítaniuk kell, hogy a kár bekövetkezett; bírósági illetéket kell fizetniük, és nem igényelhetik a fentiekben ismertetett „különösen kiszolgáltatott áldozati” jogokat, mint a büntetőeljárásban.

A követelés a büntetőeljárás során adhéziós eljárás keretében is érvényesíthető. A kérelmet szóban és jegyzőkönyvben rögzítve, vagy írásban lehet előterjeszteni. A kérelemre nem vonatkoznak formai előírások, de egyértelműen ki kell tűnnie belőle az igényelt kompenzáció okának és összegének. Az ilyen eljárásokban a Polgári Törvénykönyv kártérítési szabályaira vonatkozó általános rendelkezések az irányadók.¹³⁹

Amennyiben a sértett a büntetőeljárásban érvényesít anyagi kompenzációs igényt, akkor a kérelmet legkésőbb a bírósági tárgyalás bizonyítási eljárási szakaszának megkezdése előtt kell benyújtania.¹⁴⁰ Ha a felek a bűnösségben és a büntetésben megegyeznek, a kérelmet legkésőbb az ilyen megállapodásról szóló első tárgyaláson kell benyújtani.

Ha a kérelmet a bizonyítási eljárás megkezdése után nyújtják be, a bíróság megállapítja, hogy az áldozat a kártérítési igényét a büntetőeljárásban már nem érvényesítheti.

A kártérítés csak abban az esetben ítélt meg az áldozatnak, ha az elkövetőt a bűncselekmény miatt elítélték. Ez a helyzet kizárja a kártérítés lehetőségét, ha az elkövetőt bizonyítékok hiánya miatt felmentik, illetve a vádemelés megszüntetése esetén.

Az elsőfokú bíróság által a kártérítés tárgyában hozott ítélet ellen fellebbezéssel lehet élni; majd a bíróság határozatát a fellebbviteli bíróság felülvizsgálja.

A károsult a kártérítési kérelmet a büntetőeljárásban személyesen vagy ügyvéd útján is benyújthatja. A kérelem szóban is benyújtható jegyzőkönyvben vagy írásban, postai úton, az illetékes rendőrség vagy bíróság adattárán vagy irattárán keresztül. Ehhez a kérelemhez nincs előírt kötelező formanyomtatvány. Ennek ellenére világosan meg kell jelölnie az igényelt kártérítés indokait és összegét.

Az elkövetőtől származó kompenzáció tekintetében a károsultnak meg kell jelölnie a követelése indokát, és dokumentumokkal kell alátámasztania a követelés okát és

---

¹³⁹ CC. 2894 és azt követő rendelkezések

¹⁴⁰ CPC 43. § (3) valamint CPC 206. § (2) vagy 175a § (2)

összegét. Ha a károsult ezt elmulasztja, fennáll annak a veszélye, hogy a kérelmét elutasítják vagy polgári eljárásra utalják. Ezért a károsult fél érdeke, hogy a keresetet a lehető legpontosabban és megfelelő okirati vagy egyéb bizonyítékokkal alátámasztva készítse elő. A szakértői vélemény kulcsfontosságú, amit a károsult a saját költségén készíttethet el, bizonyos esetekben a költségeket pedig az állam fizetheti.¹⁴¹ Ha a kár bekövetkezése a bűncselekmény tényállási eleme az állam köteles a szakértői véleményt saját költségén beszerezni.

A kár összegét meghatározott összegben vagy legalább minimális összegben kell megadni, abban az esetben ha az áldozat még nem tud a teljes összegről.¹⁴² Az áldozat által követelhető kártérítésnek nincs minimális vagy felső határa. Az áldozat a kérelmet az előterjesztett bizonyítékok eredményétől függően pontosíthatja a végső tárgyalásig, ami a fellebbezési eljárásra is vonatkozik. A *ne eat ultra petita partium* elve szerint a bíróság kötve van az áldozat kérelméhez, így nem ítélt meg az igényelnél magasabb összeget.

A károsult élhet kártérítési (vagyoni kár) és sérelemdíj iránti igényével is. joggal is.

A kár minden vagyoni vagy anyagi veszteséget jelent. Az anyagi veszteség mértékének meghatározásakor a károkozásakor fennálló szokásos árat kell alkalmazni. Figyelembe kell venni azt is, hogy a károsultnak a dolog funkciójának helyreállítására vagy pótlására kell költenie az összeget. Ilyen tételek lehetnek az egészségügyi ellátással kapcsolatos költségek is¹⁴³ (gyógyfürdői kezelések, gyógyászati kiegészítők, segédeszközök költségei), amelyeket a ténylegesen felmerülő összegben jelentkeznek. Speciális kategóriákba tartozik a kieső jövedelem¹⁴⁴ vagy a nyugdíjkiesés. A meglehetősen bonyolult bizonyítási eljárás miatt többnyire polgári eljárásban foglalkoznak velük.¹⁴⁵

Nem-vagyoni kár követelése lehet minden olyan sérelem, amely a bűncselekmény következtében a sértett személyi szférájában keletkezett. A nem vagyoni károk közé tartozik a sérelemdíj¹⁴⁶ is. A sérelem megtérítése iránti kompenzációs igény fizikai és lelki szenvedésre egyaránt kiterjedhet. A kártérítés mértékéhez a Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bírósága által egészségügyi szakemberekkel együttműködésben kidolgozott *A testi sérülések nem vagyoni kártérítésének módszertana*¹⁴⁷ szolgál alapul. Ez alá sorolhatók azon esetek is, amelyek a károsult társadalomban betöltött szerepének csökkenését vonják maguk után.¹⁴⁸ Azon kártérítés értendő ez alatt, amely a bűncselekmény áldozatának maradandó egészségkárosodás, illetve a jövőben

---

¹⁴¹ CPC 151a (1)

¹⁴² CC s. 43. (3) bekezdése alapján.

¹⁴³ A CC s. 2960.

¹⁴⁴ A CC s. 2962. (1) bekezdése

¹⁴⁵ A CC s. 2963.

¹⁴⁶ Btk. 2958. §

¹⁴⁷ Legfelsőbb Bíróság Módszertana, 2014.03.12, Ref. No. Cpjn 14/2014, 6/2014.

¹⁴⁸ Btk. 2958. §

bekövetkező, életét megnehezítő akadályok okozása miatt jár. Fontos megjegyezni, hogy ez a módszertan csupán ajánlásokat fogalmaz meg, amelyeket a számításnál figyelembe lehet venni.

Van kártérítési lehetőség az emberi jogok¹⁴⁹ megsértésével kapcsolatos nem vagyoni károk körében is. Ez az áldozat alapvető jogaihoz fűződő sérelmét jelenti, mint például a becsület vagy az emberi méltóság sérelme, vagy a lelki megrázkódtatás. Erre a kategóriára nem vonatkozik egyetlen módszertan sem, a bíróságok a kártérítés mértékét az ésszerűség elve alapján határozzák meg, és hivatkozhatnak más bíróságok hasonló ügyekben hozott döntéseire is.

A bíróság minden esetben, amikor bűnösnek találja a vádlottat, dönt a kompenzációs igényről is. Ilyenkor a bíróság vagy teljes mértékben eleget tesz a károsult kérésének, és elrendeli, hogy az elkövető a szükséges összegben térítse meg az áldozat kárát; vagy az áldozat keresetének csak részben ad helyt, és a kereset fennmaradó részét polgári eljárásra utalja; vagy a teljes keresetet a polgári jogi bíróság elé utalja. Felmentő ítélet esetén a bíróság a károsult fél keresetét kizárólag polgári eljárásra utalhatja.

A vádlott bűnösségének megállapítása során a bíróságnak a követelésről az alábbiak szerint kell határozatot hoznia:

- A bíróság teljes mértékben kielégíti a károsult igényét, és kötelezi az elkövetőt a károsult kárának megtérítésére.
- A bíróság a károsult kérelmét csak részben ítéli meg; a követelés fennmaradó részét polgári eljárásra utalják.
- A bíróság a károsult teljes kérelmét polgári perre utalja. Ha a követelt összeg bármely részét megítélik, ez az ítélet végrehajtási határozatként szolgál, amely alapján a károsult fél szükség esetén követelheti az összeget az elkövetőtől.

A sértett büntetőeljárásban való részvételével kapcsolatos költségek megtérítése mindenkit megillet, akinek legalább részben kártérítést ítéltek meg.¹⁵⁰ Ugyanakkor a bíróság elismerheti a kompenzációhoz való jogot akkor is, ha ezt a követelést nem ítélik meg. A sértettnek kérelmet kell benyújtania, amely alapján a bíróság kötelezi az elítéltet, hogy teljesen vagy részben térítse meg a sértett fél büntetőeljárásban való részvételével felmerült költségeket. Ezt a döntést az ügy természete vagy körülményei sem akadályozhatják meg. Az elítélt kötelezettségéről az elsőfokú bíróság tanácsvezető bírása dönt.¹⁵¹ Az igényt az elmarasztaló ítélet jogerőre emelkedésétől számított egy éven belül kell érvényesíteni; ellenkező esetben ez a jog megszűnik.

---

¹⁴⁹ Btk. 2956. § és ezt követő rendelkezések

¹⁵⁰ CPC.154. §

¹⁵¹ CPC 155. § (4)

A károsult kártérítési eljárással összefüggő költségei tartalmazhatják az ügyvédi, a szakértői jelentésekre, véleményekre vagy a vallomásokra fordított kiadásokat, az eljárási cselekmények helyszínére érkezéssel kapcsolatos költségeit (utazási költségek), a nyomtatási, iratmásolási, elektronikus adathordozók készpénz költségét. A kapcsolódó közvetett költségek kiterjedhetnek azokra a pszichológiai vagy pszichiátriai segítségnyújtási költségekre is, amelyekre a sértettnek a büntetőeljárás nehézségei miatt volt szüksége.

Az állam által nyújtott anyagi kompenzáció

A pénzügyi segítség a bűncselekmény sértettjének nyújtott állami vagyoni segítségnyújtás, és a törvényi feltételek teljesülése esetén nyújtják az áldozatoknak. Ennek ellenére ez nem egy kompenzációs intézmény, hanem egy önálló szociális juttatásforma, amelynek célja, hogy segítsen az áldozatnak felépülni és leküzdeni azt a súlyos szociális helyzetet, amely gyakran magához az áldozattá váláshoz is vezet.¹⁵² Az állam kártérítést nem biztosít.

Míg a sértett fél büntető- vagy polgári eljárás keretében kap kártérítést, addig a sértettnek az állam pénzügyi támogatását közigazgatási eljárás keretében nyújtják. Ezt a területet a VoCA szabályozza.

Emellett az anyagi segítség részben jóvátételi pénzként is működik.¹⁵³ Pénzbeli támogatás jár, ha a nem vagyoni kárt, a testi sértésből vagy a bűncselekmény elkövetése okán történő halálesetből eredő kárt nem térítették meg teljes mértékben.

Pénzügyi segély iránti kérelmet csak az nyújthat be, aki (i) sértettként bűncselekmény következtében (súlyos) testi sérülést szenvedett, (ii) a bűncselekmény következtében meghalt áldozat meghatározott hozzátartozói csoportjába tartozó túlélője vagy, (iii) vagy az emberi méltóság ellen elkövetett bűncselekmények közül szexuális erőszak áldozata, vagy fogvatartott személlyel szembeni bántalmazás kiskorú áldozata, akinek nem vagyoni kárt okoztak.¹⁵⁴ Ez a korlátozás kizárja az állami pénzügyi segély köréből a családon belüli erőszak vagy a zaklatás olyan áldozatait, akik pusztán lelki erőszakot éltek át, fizikai vagy szexuális erőszakot nem tapasztaltak. A családon belüli erőszak vagy zaklatás lelki bántalmazást elszenvedett áldozatai számára nem érhető el állami anyagi segítség.

Pénzügyi segély akkor jár, ha az elkövetőt bűnösnek találták vagy kóros elmeállapota miatt felmentették. A bűncselekménynek minden kétséget kizáróan bizonyítottnak kell lennie. Ha azonban nem merül fel alapos kétség a bűncselekmény megtörténtét illetően, pénzügyi segély akkor is adható, amennyiben (i) az eljárást felfüggesztik, mert

---

¹⁵² VoCA 23.§ és ezt követő rendelkezések.

¹⁵³ Főleg a VoCA s. 25(2) bekezdése kapcsán összefüggésben a s. 33 cikkel.

¹⁵⁴ VoCA 24. § (1)

az elkövető ismeretlen helyen tartózkodik, vagy az elkövető kóros elmeállapota miatt nem vonható felelősségre, (ii) a büntetőeljárást megszüntették¹⁵⁵, vagy (iii) az elkövető elítéléséről szóló döntés nem vált jogerőssé.¹⁵⁶

Az állam azonban nem nyújt pénzügyi segítséget bizonyos helyzetekben,¹⁵⁷ például amikor az áldozat ellen is indul eljárás, mivel az áldozat nem járult hozzá az elkövető elleni vádemeléshez, vagy ha az áldozat elmulasztotta a szükséges lépéseket megtenni, különösen, ha a sértett indokolatlan késedelem nélkül vagy súlyos okból nem tett feljelentést.

Az anyagi támogatás iránti kérelmet írásban személyesen, postai úton vagy formanyomtatványon, illetve meghatalmazás alapján meghatalmazott útján lehet benyújtani. A kérelmet az Igazságügyi Minisztériumhoz kell benyújtani attól a naptól számított két éven belül, amikor a sértett tudomást szerzett a bűncselekmény által okozott kárról, de legkésőbb a bűncselekmény elkövetésétől számított öt éven belül. Ellenkező esetben az erre fennálló jog megszűnik.¹⁵⁸ A határidők betartásához a kérelmet legkésőbb a határidő utolsó napján be kell juttatni az Igazságügyi Minisztériumhoz. A VoCA szerint az Igazságügyi Minisztérium várhatóan legkésőbb az eljárás megindításától számított három hónapon belül dönt. Ez a határidő meghosszabbítható.¹⁵⁹

A támogatási kérelem benyújtásával kapcsolatos költségek elsősorban a mellékelt szakvéleményekkel és orvosi jelentésekkel kapcsolatos költségeket, ügyvédi munkadíjat, valamint a kérelem kinyomtatásának költségét tartalmazzák.

A törvény rögzíti a sértettnek nyújtandó anyagi segély maximális összegét, meghatározott feltételek fennállása esetén.¹⁶⁰ Ezek az összegek a törvény hatályba lépése óta, azaz 2013 óta nem változtak. Fontos szempont, hogy a szexuális erőszak áldozatai csak pszichoterápia, fizioterápia, vagy a sérelem orvoslásához kapcsolódó egyéb költségeikre kaphatnak anyagi támogatást.¹⁶¹

Az áldozat kedvező szociális helyzetét figyelembe véve a pénzügyi támogatást nem ítélik meg minden esetben, vagy annak összege csökkenthető, ha az áldozat elmulasztott minden törvényes eszközt igénybe venni annak érdekében, hogy kártérítést követeljen az elkövetőtől.¹⁶² Ez a döntés adminisztratív megfontolásokon múlik, amely során értékelik az áldozat szociális körülményeit, valamint azt, hogy a sértett milyen jogosultságot szerezhet a kártérítéshez való jogának érvényesítéséhez.

---

¹⁵⁵ CPC 172. § (1) (d), (e) illetve 172. § (2)

¹⁵⁶ VoCA 26. §

¹⁵⁷ A VoCA s. 27 rendelkezései.

¹⁵⁸ A VoCA s. 30 rendelkezései.

¹⁵⁹ A VoCA s. 30(3) rendelkezései.

¹⁶⁰ A VoCA s. 28(1) rendelkezései.

¹⁶¹ Szintén, cf. s. 25(1).

¹⁶² A VoCA s. 29 rendelkezései.

Áldozati jogok

A megértéshez való jogot, valamint az eljárásban való segítséghez való jogot a vonatkozó jogszabályok tolmácsoláshoz és fordításhoz való jogról szóló rendelkezései szabályozzák. A fordítás tekintetében ezek az eljárásjogi garanciák az áldozatot akkor is megilletik mind a büntető-, mind a polgári jogi eljárásban, amikor tanúként vagy félként vesz részt az eljárásban

Az IPAB köteles tájékoztatni az áldozatot arról a lehetőségről, hogy a bűncselekmény által okozott kár megtérítésére irányuló igényének kielégítését kérje.¹⁶³ Ezenkívül tájékoztatniuk kell az áldozatot az anyagi segítséghez való jog feltételeiről és mértékéről, ideértve az igénylési határidőre vonatkozó részeket is.¹⁶⁴

A sértettnek az eljárás során bármikor írásban vagy szóban, közérthető tájékoztatást kell adni.¹⁶⁵ A tájékoztatásnak meg kell felelnie az áldozat szükségleteinek és a bűncselekmény természetével és súlyával összefüggő tényezőknek.¹⁶⁶ Az áldozatnak, aki nem beszéli a cseh nyelvet, joga van minden ilyen információt megkapni annak az országnak a hivatalos nyelvén, amelynek állampolgára, vagy egy másik nyelven, amelyet az áldozat elsajátított.¹⁶⁷ A sértettnek joga van kérésre megkapni a büntetőeljárásban született dokumentumok fordítását is.

Hasonlóképpen, a sértetteknek joguk van bármikor tájékoztatást kapni a büntetőeljárás állásáról (kivéve azokat az eseteket, amikor az információ a tényleges eljárást veszélyeztetheti).¹⁶⁸

Végül, de nem utolsósorban, speciális segítségnyújtási szolgáltatásokhoz is hozzáférhetnek az áldozatok.¹⁶⁹ Ez elsősorban pszichológiai tanácsadást, szociális tanácsadást, jogi tanácsadást¹⁷⁰ vagy megerősítő programokat jelent. A segítők nyilvántartásába bejegyzett szervezetek szakértői segítséget nyújtanak bűncselekmények áldozatainak. A legtöbb ilyen szolgáltatást civil szervezetek nyújtják, célzottan áldozatoknak és hozzátartozóiknak.

Az ilyen szolgáltatások nyújtása független attól, hogy tettek-e feljelentést vagy sem. Emellett a szervezetek tájékoztatást nyújthatnak az áldozatoknak a kártérítési lehetőségekről, a pénzügyi segítségnyújtásról és a kapcsolódó igénylési folyamatról.

---

¹⁶³ A CPC s. 46 rendelkezései.

¹⁶⁴ A VoCA s. 8(1)(g) rendelkezései.

¹⁶⁵ A VoCA s. 8(2) rendelkezései.

¹⁶⁶ A VoCA s. 13 rendelkezései.

¹⁶⁷ A VoCA s. 12 rendelkezései.

¹⁶⁸ A VoCA s. 11(1)(b) rendelkezései.

¹⁶⁹ VoCA 4.§ és 5. §

¹⁷⁰ VoCA 6. §

Az általános tanácsadáson túl a sértett félnek joga van az ügyvédi képviselethez is a büntetőeljárás minden szakaszában. Az az áldozat, akinek pénzügyi lehetőségei korlátozottak, kérheti a bíróságtól, hogy a jogi képviseletet számára ingyen vagy csökkentett díjszabáson biztosítsák.¹⁷¹A különösen sérülékeny áldozatoknak a törvény szerint jár az ingyenes ügyvédi képviselet. Ha az ilyen sértett nem választ ügyvédet, az eljáró bíró (illetve az előkészítő ülést tárgyaló bíró) a sértett kérésére a bűncselekmények áldozatainak segítségét nyújtók nyilvántartásába felvett ügyvédet rendel ki számára.¹⁷² A gyakorlatban azonban a sértettek jelentős részét nem képviseli ügyvéd az adhéziós eljárásban, vagy nem megfelelően és nem magas színvonalon.

Az áldozat nyilatkozatot tehet arról, hogy a bűncselekmény milyen hatással volt jelenlegi életére (ügynevezett áldozati hatásnyilatkozat) és mondhat záróbeszédet is.

Bulgária

A „nemi alapú erőszak” és a „nők elleni erőszak” kifejezéseket még nem vezették be a bolgár törvényekbe, és ennek megfelelően ezekről a cselekményekről nem gyűjtenek hivatalosan és szisztematikusan adatokat és statisztikákat, és ezeket a kifejezéseket nem használják a nemzeti bíróságok ítélezési gyakorlatuk során (néhány ritka kivételtől eltekintve).

Bár széles körben elismert, hogy a NAE-re és a CSBE-re adott állami válasznak tartalmaznia kell a megelőzést, a védelmet, a támogatást, a büntetést és kompenzációt szolgáló törvényi és egyéb intézkedéseket, Bulgáriában a kifejezetten személyre szabott ilyen intézkedések mindössze főként a megelőzésre, a védelemre és az áldozatok támogatására irányulnak. Az ilyen áldozatok kártérítésével kapcsolatos kérdések általában nemi szempontból semlegesek maradnak.

A NAE-bűncselekmények sértettjei – az elkövető polgári jogi felelőssége alapján – kérhetik az elszenvedett káruk megtérítését.

Anyagi jogi szabályozás

A NAE cselekményei jellegüket tekintve nem minősülnek külön meghatározott bűncselekménynek Bulgáriában. Egészen (pl. fizikai erőszak vagy nemi erőszak) vagy részben (azaz női nemi szerv megcsonkítása, mint testi sértés) a különböző egyéb bűncselekmények definíciói alá eshetnek, amennyiben megfelelnek az adott bűncselekmény tényállási elemeinek.

Zaklatást a diszkrimináció elleni védelemről szóló törvény (LPD) kifejezetten bűncselekményként határozza meg, de ennek a definíciónak nincs büntetőjogi természete. Ezek a cselekmények továbbra is felhasználhatók kártérítési polgári jogi igények megalapozására. A Btk. 162. cikkelyének (1) bekezdésének az egyenlőség

---

¹⁷¹ CPC 51a § (1)

¹⁷² CPC 51a § (4)

elleni bűncselekményekről szóló kifejezett büntetőjogi rendelkezése magában foglalja azt a bűncselekményt, amely különböző megkülönböztetési okok alapján más személlyel szemben „diszkriminációt, erőszakot vagy gyűlöletet” hirdet vagy szít. Azonban a nemet nem említik közöttük.

CSBE sajátos típusú bűncselekmény Bulgáriában. Kifejezetten az áldozattal szembeni védelmi intézkedések előírásának indokaként van szabályozva, és bizonyos esetekben az áldozat gyermekeinek védelmében is. Ezek az intézkedések megelőzést és védelmet nyújtanak a jövőre nézve, de nem büntető vagy kompenzáló jellegűek. A családon belüli erőszakkal Bulgáriában 2005. április 2. óta foglalkoznak a családon belüli erőszakkal szembeni védelemről szóló törvény (LPDV) révén. Az LPDV 2. § (1) bekezdése szerint ide tartozik minden fizikai, szexuális, érzelmi, pszichológiai és gazdasági erőszakos cselekmény, valamint a magánélet, a személyes szabadságjogok vagy személyiségi jogok kényszerítő korlátozása. Az ilyen cselekmények kísérlete, azaz amikor az erőszakos cselekmény ténylegesen még nem fejeződött be, szintén családon belüli erőszaknak minősül. Az LPDV 2. cikkének (2) bekezdése kimondja, hogy a gyermek jelenlétében elkövetett családon belüli erőszakot a gyermek elleni pszichológiai és érzelmi erőszaknak kell tekinteni. Ez a polgári törvény csak a polgári bíróságok által rendkívül gyors, olcsó és hozzáférhető polgári eljárásban kiadott védelemre vonatkozó döntés keretében biztosít védelmi intézkedéseket. Ez történhet a kérelem benyújtásától számított 24 órán belül kiadott rendkívüli védelmi végzés keretében, valamint az ügyben hozott jogerős bírósági ítélettel együtt kiadott védelmi határozat formájában is.

A sértettek számára ilyen esetekben az egyetlen lehetőség a kártérítés igénylésére a polgári jogi igény külön előterjesztése, az elkövetőnek az elkövetett erőszakért való károkozási felelősségén alapuló általános eljárási szabályok szerint. Egy ilyen perben a felperest terheli annak bizonyítása, hogy az erőszakos cselekményt az alperes követte el, valamint az ezzel kapcsolatosan az okozott kárt és az okozati összefüggést is. A családon belüli erőszakot Bulgáriában önmagában nem kriminalizálják, és csak bizonyos formái eshetnek más bűncselekmények definíciójába.

A szexuális erőszak és nemi erőszak a Btk. 149–159. cikke értelmében kriminalizálódik, beleértve a szexuális bűncselekmények többféle típusát is. E rendelkezések egyike sem említi a családon belüli erőszakot súlyosító körülményként.

A nemi erőszak a Btk. 152. cikke értelmében minősül bűncselekménynek, és a meghatározás csak a hüvelyen keresztüli behatolást foglalja magában. A nemi erőszak alkotóelemei, hogy az áldozat „védekezésre képtelen állapotban van és beleegyezése nélkül” „erőszakkal vagy fenyegetéssel kényszerítve” követik el a cselekményt, vagy ha az elkövető „akaratnyilvánításra képtelen állapotba” hozza. A beleegyezés pusztán hiánya nem elég ahhoz, hogy a cselekmény nemi erőszaknak minősüljön. A házasságon belüli nemi erőszak nincs kifejezetten kriminalizálva, és nem foglalkoznak konkrétan az elkövető és a nemi erőszak áldozata közötti kapcsolat természetével. A szexuális zaklatás egyáltalán nem büntetendő.

A szexuális zaklatást 2003 óta a diszkrimináció elleni védelemről szóló törvény a diszkriminatív magatartás külön típusaként kezeli, és a következőképpen definiálja: „a szexuális jellegű fizikai, verbális vagy bármilyen más módozatú nem kívánt magatartás, amely az áldozat méltóságát vagy becsületét sérti, vagy ellenséges, megalázó, megfélemlítő hatással bír különösen akkor, ha ennek megtagadása vagy az erre vonatkozó kényszer befolyásolhatja a személyt a döntéshozatalban.”

A zaklatást fogalomként és külön bűncselekményként határozta meg a Btk.144a. cikk (1) bekezdésének új rendelkezése. A CSBE súlyosító körülménynek minősül, ha a zaklatást ilyen kapcsolatban követik el. A családon belüli erőszak körülményei között elkövetett pszichológiai és érzelmi erőszak egyes, más bűncselekményeit elkövetők – emberrablás, kényszerítés, fenyegetés – súlyosabb büntetést kapnak. Az egyéb hasonló jellegű bűncselekmények, mint a fenyegetés és a rágalmozás a szigorúbb büntetőjogi felelősség előfeltételeként a családon belüli erőszak körülményeinek fennállásától függetlenül továbbra is szabályozottak.

Mivel minden bűncselekmény a sértett számára sérelemnek minősül, a követelésnek a jogalapja a károkozási felelősség. Ellentmondásos gyakorlat van¹⁷³ abban tekintetben, hogy ezek a (vagyonni vagy nem vagyonni) károk a bűncselekmény alkotóelemei is legyenek-e ahhoz, hogy a polgári jogi igény elfogadható legyen a büntetőeljárásban vagy sem.

Az elkövetővel szembeni kártérítési igény megindításakor figyelembe kell venni minden olyan kárt, amelyet bizonyítottan közvetlenül és azonnal az elkövető bűnös és jogellenes cselekménye okoz - vagyonni, nem vagyonni kártérítés, elmaradt haszon, beleértve az előre látható jövőbeli károk, amelyek biztosan bekövetkeznek.

A kérelemnek helyt adva a bíróság a kérelmező részéről felmerült bírósági illetékeket és költségeket is arányosan határozza meg a felek között. Amikor a bíróság bizonyos költségekről (ügyvédi díjak) dönt, az alperesnek lehetősége van kifogást emelni az ügyvédi díjak túlzott mértéke ellen. Amikor a bíróság helyt ad a kifogásnak, e költségekből csökkentett összeget ítél meg, de nem lehet alacsonyabb, mint a rendelet szerinti minimum.

Az állam által a bűncselekmények áldozatainak nyújtott pénzügyi kompenzáció minden áldozatnak vagy az áldozat örökösének egyszeri kifizetés formájában nyújtható, és nem haladhatja meg a 10 000 BGN összeget. Abban az esetben, ha a kártérítés a tartásdíjra vonatkozik, és a 18 év alatti áldozat örökösének – a tartásdíj elvesztését fedezi –, az összeg legfeljebb 10 000 BGN személyenként.¹⁷⁴ Az anyagi kártérítés csak a vagyonni kárra és csak a bűncselekmény közvetlen következményeire terjedhet ki, és a következőképpen állapítható meg: egészségügyi kiadások, kivéve azokat a költségeket, amelyeket az Országos Egészségbiztosítási Pénztár

---

¹⁷³ Compare, Decision No. 175 / 19.10.2017 in penal case No. 677 / 2017, SCC, 1 criminal division and Decision No. 412 / 13.01.2016 in penal case No. 1397 / 2015 SCC, 3 criminal division [in Bulgarian]

¹⁷⁴ LAFCVC 13. cikk

költségvetése fedez; bevételkiesés; a bírósági eljárás költségei, valamint az eljárással kapcsolatos egyéb költségek és kiadások; elveszett tartásdíj; temetési költségek; egyéb vagyoni kártérítés.

A kárt közvetlenül okozó elkövető részéről igényelhető kártérítés mértéke nem korlátozott. A kérelmező köteles feltüntetni a követelt kártérítés indokát és összegét, és a bíróság ennél magasabb összeget nem ítélt meg. Ez a kompenzáció elméletileg meghatározható készpénzben vagy természetben, de a gyakorlatban csak anyagi ellentételezés jár. Az Art. 51. §-a szerint a kártérítés egyszer vagy időszakosan fizethető.

A munkaképesség elvesztése miatti kártérítés megítélése esetén az csökkenthető vagy növelhető, „ *ha a károsult munkaképessége az okozott kárral összefüggésben megváltozik* ”.¹⁷⁵ Ha a károsult is hozzájárult a kárhoz, a kártérítés csökkenthető, azaz alkalmazható a kármegosztás szabálya, de a bűnrészesség kifogását ebben az esetben igazolni kell.

A nem vagyoni kár megtérítését a bíróság ítéli meg a méltányosság elve alapján.¹⁷⁶ A jogszabályokban nincsenek konkrét iránymutatások vagy kritériumok az anyagi és nem vagyoni károk megítélésére vonatkozóan. Ezeket a vonatkozó ítélkezési gyakorlatban kell keresni.

A kártérítés minden esetben csak az azt megállapító döntés jogerőssé válását követően vehető igénybe. Előzetes végrehajtás nem megengedett, de a kártérítési igény garanciális intézkedései kérhetők az adós bizonyos vagyoni jogainak korlátozásával a jövőbeni határozat végrehajtásának biztosítása érdekében.

Eljárásjogi szabályozás

Az elemzett bűncselekményekből eredő kártérítés fő eszköze az elkövetővel szemben érvényesíthető polgári jogi igény, amely minden esetben jogsérelemre alapszik. Ez a kereset a büntetőeljárásban csak annak előkészítő szakaszában vagy külön - polgári bíróság előtt terjeszthető elő. A másik lehetőség az államtól való kártérítés követelése, amely nem vonatkozik a NAE-bűncselekmények minden áldozatára.

A sértett részt vehet a büntetőeljárásban tanúként, az ügyész segítőjeként, polgári perben felperesként és magánvádlóként (magánvádas bűncselekmények büntetőügyeiben). A panasztétel vagy a büntetőeljárásban más minőségben való részvétel jogának gyakorlása nem szükséges feltétele a kártérítés iránti polgári jogi igény előterjesztésének.

A törvény különbséget tesz a sértett által közvetlenül a bírósághoz benyújtott panasz (magánvád) és a nyomozást igénylő közvádas bűncselekmények között. Ezen

---

¹⁷⁵ Kbt. 51. § (3) bek.

¹⁷⁶ Szab. 52. cikk

túlmenően a felmenőnek, leszármazónak, házastársnak, testvérnek okozott testi sértés, valamint egyes egyéb cselekmények kivizsgálásához, bár közvádas eljárás alá vonható, az ügyészséghez kell feljelentést tenni, és az eljárást nem lehet megszüntetni. A magánvád alá vonható bűncselekmények közül sok – például testi sértés, rágalmazás, fenyegetés, könnyű testi sértés – jellegét tekintve nemi alapú vagy családon belüli erőszaknak minősülhet.

A polgári kereset tárgyalása nem lehet oka a büntetőeljárás elhúzódásának¹⁷⁷, és a büntetőbíróságnak kifejezetten döntenie kell arról, hogy elfogadja-e a polgári jogi igény iránti keresetet közös elbírálás és határozathozatal céljából, és ezt bármikor megtagadhatja arra hivatkozva, hogy ez esetleg késlelteti a büntetőeljárást. Ilyen esetekben a polgári jogi igényt csak a polgári jogi bírósághoz lehet benyújtani, amely teljes egészében a sértett kezdeményezésére történik. A büntetőeljárásba befogadott polgári jogi anyagi kompenzációs igényt érdemben el kell bírálni, még akkor is, ha az elkövetőt a büntetőjogi felelősséggel összefüggő bizonyos okok miatt felmenthetik. Ennek ellenére a büntetőbíróságnak vizsgálnia kell az elkövető kártérítési felelősségét az ugyanazon cselekmény által okozott károkért.

Az állami anyagi kártérítési kérelmet az Igazságügyi Minisztérium Áldozatsegítő és Kártérítési Országos Tanácshoz kell benyújtani, de csak a büntetőeljárás lezárulta után és annak kimenetele alapján (ha az elkövetőt elítélték, vagy a bűncselekmény és az okozott kár egyéb módon bizonyítható), a büntetőeljárást lezáró jogerős döntést követő egy éven belül. Anyagi kompenzációt csak egyértelmű írásos bizonyíték alapján lehet adni. Az elbírálás egyoldalú (*ex-parte*) közigazgatási eljárás keretében történik és a döntést megtámadni nem lehet. Az igazságügyi miniszternek az anyagi kompenzáció kiutalása után haladéktalanul fizetési kérelmet kell benyújtania az elkövetővel szemben az összeg megtérítése érdekében¹⁷⁸. Ezeknek a követeléseknek a sikerességi arányáról nem áll rendelkezésre elérhető adat.

A hatóságok és az áldozatsegítő szervezetek kötelesek haladéktalanul tájékoztatni a bűncselekmények áldozatait vagy örökösüket az ingyenes pszichológiai segítséghez és támogatáshoz, valamint az esetlegesen igénybe vett egyéb speciális segítséghez való jogukról. Bulgáriában azonban meglehetősen szűkösek a nemi alapú erőszak és a családon belüli erőszak áldozatai számára rendelkezésre álló speciális szociális szolgáltatások.

A szociális szolgáltatásokról szóló törvény (2019) szabályozza a családon belüli erőszak áldozatainak és krízishelyzetben a szociális szolgáltatásokhoz való ingyenes és azonnali hozzáférés lehetőségét egyéni szükségleteik alapján. Ez az új törvény azonban nem biztosít speciális szociális szolgáltatásokat az ilyen típusú erőszak áldozatai számára. Az ilyen tevékenységeket projekt alapon és külső támogatással végzik. Az ezen áldozatok számára nyújtott speciális és hozzáférhető szolgáltatások

---

¹⁷⁷ CPC. 88. cikk (2) bek.

¹⁷⁸ LAFCVC 16. §

állami támogatásának hiánya növeli jogaik érvényesülésének kockázatát, beleértve a kártérítéshez való jogukat is.

A költségmentességről szóló törvény (LLA) és az eljárásjogi szabályozás lehetőséget ad arra, hogy bizonyos személyek számára költségmentességet biztosítsanak, amennyiben igazolják, hogy nem rendelkeznek a jogi szolgáltatás kifizetéséhez szükséges anyagi forrásokkal. A költségmentesség megítéléséről az adott eljárásban eljáró állami szerv dönt.¹⁷⁹

A tárgyalást megelőző büntetőeljárásban a sértett saját költségén ügyvédet vehet igénybe. Különleges jogi képviselőt – ügyvédet rendelnek ki a sértettnek, ha az cselekvőképtelen vagy részben cselekvőképtelen, és érdekei ellentétesek gyámja vagy megbízottja érdekeivel.¹⁸⁰ A büntetőeljárás tárgyalási szakaszában az áldozat költségmentességre jogosult, de csak akkor, ha „bizonyítja, hogy nem tud ügyvédi költséget fizetni, ügyvédet kíván igénybe venni, és az igazságosság érdeke ezt megkívánja.”¹⁸¹

A polgári eljárásban a bíróság tájékoztatja a feleket az ingyenes jogi képviselet igénybevételének lehetőségéről és feltételeiről¹⁸², amelyet a fél kérelmére biztosítanak a bíróság döntése alapján, amely megjelöli az ingyenes költségmentesség típusát és terjedelmét. A kritériumok az adott személy anyagi helyzetéhez kapcsolódnak, és bizonyítandók.

A jogellenes károkozással – ideértve a bűncselekményt is – okozott kár megtérítése iránti igény benyújtásának elévülési ideje 5 év. A határidő attól a naptól kezdődik, amikor az elkövetőt azonosították.¹⁸³ Ez az időszak nem függeszthető fel mindaddig, amíg a polgári kártérítési kereset bíróság elé nem kerül, és nem befolyásolhatja a büntetőeljárás alakulása, kivéve, ha polgári jogi keresetet indítottak abban.

Előfordulhat, hogy ez az időtartam bizonyos esetekben nem elegendő, és lejárat a büntetőügyben a jogerős határozat meghozatala előtt, vagy akár a tárgyalást megelőző szakaszban, amely alatt polgári jogi kereset benyújtására még nincs lehetőség.

A magánvádas bűncselekmény miatti panaszt legkésőbb attól a naptól számított 6 hónapon belül kell benyújtani a bírósághoz, amikor a sértett tudomást szerzett a bűncselekmény elkövetéséről, vagy azt a napot követően, amikor a sértettet értesítették arról, hogy a folyamatban lévő büntetőeljárást felfüggesztették azzal az indokkal, hogy a bűncselekményt a sértett panasza alapján folytatják le. A közvád alá

---

¹⁷⁹ Kbt. 25. § (1) bek.

¹⁸⁰ CPC 101. cikkének (2) bekezdés

¹⁸¹ CPC s. 100. (2) bekezdés

¹⁸² CCP. 94. cikk

¹⁸³ LOC 114. cikk (3) bekezdés

vonható bűncselekmény miatti feljelentést csak az adott bűncselekmény elévülési ideje köti.

A LOC 114. cikkének (3) bekezdése és a Legfelsőbb Bíróság ítélkezési gyakorlata szerint¹⁸⁴ a károkozásból eredő kár megtérítéséhez való jog attól a naptól kezdve keletkezik, amikor a károkozót azonosították, és attól a pillanattól válik esedékessé.

A bűncselekmény áldozata a büntetőeljárás bírósági szakaszában csak a bíróság e kérdésben hozott külön határozata révén szerzi meg a jogosulti státuszt. Kifejezett bírói aktus nélkül az igényhez való joga nem vélelmezhető.

A sértettek az LLA értelmében ingyenes jogsegélyt kérhetnek az eljárásban szükséges indítványok elkészítéséhez, de csak abban az esetben, ha „*az illetékes hatóság okiratával igazolt jövedelmük nem meghaladja a szegénységi küszöb országosan megállapított összegét.*” Ez a követelmény néhány szegény ember számára komoly akadályt jelenthet, mivel az igazolás beszerzése során is nehézségekbe ütközhet, amely miatt előfordulhat, hogy nem tudják fenti jogukat érvényesíteni.

A közvádas büntetőeljárásban a bizonyítási teher az ügyészt és a nyomozó hatóságokat terheli, a sértettnek is joga van bizonyítékot előterjeszteni, de csak a bírósági szakaszban.¹⁸⁵ A magánvádas büntetőügyekben a sértett, mint vádló, egyedül viseli a bizonyítási terhet.

Polgári eljárásokban csak a büntetőbíróság jogerős ítélete kötelező a polgári bíróságra, amely mérlegeli a cselekmény polgári jogi következményeit, a cselekmény elkövetését, jogellenességét és az elkövető bűnösségét.¹⁸⁶ Azonban van lehetőség arra is, hogy a polgári bíróság a büntetőügy minden egyéb iratát is bekérje és figyelembe vegye.

Az ügyek ésszerű időn belüli eldöntése a büntetőeljárások alapelvei közé tartozik¹⁸⁷ és a polgári eljárás alapelve is egyúttal.¹⁸⁸ A terminusnak nincs pontos időbeli meghatározása. Az érintett félnek jogában áll az önkormányzatok kártérítési felelősségéről szóló törvény 2b. cikke alapján e jogának megsértése miatt az állammal szemben kártérítési követelést benyújtani és ennek összege legfeljebb 10 000 BGN lehet. Az eljárás időtartamának értékelése mindig az adott ügyre vonatkozóan egyedileg történik, figyelembe véve az eljárás egyéb körülményeit, a tárgyát, az ügy

---

¹⁸⁴ Interpretative Ruling No. 5/ 2005 of the Supreme Court of Cassation, Тълкувателно решение No5 / 2005 г. на ОЦГК и ОЦТК на ВКС [in Bulgarian]

¹⁸⁵ CPC 87. cikk

¹⁸⁶ CPC. 300. §-a szerint

¹⁸⁷ CPC. 22. cikk

¹⁸⁸ Btk. 13. cikk

ténybeli és jogi összetettségét, a felek magatartását, valamint az anyagi vagy eljárási szabályokat.

A kártérítési kérelmek állami elbírálása 1 hónapos határidőhöz kötött, amely szükség esetén 3 hónapra hosszabbítható.¹⁸⁹

A büntetőbíróságnak kifejezetten döntenie kell arról, hogy elfogadja-e a polgári jogi igény iránti keresetet együttes elbírálás céljából, azonban bármikor meg is tagadhatja az együttes elbírálást arra hivatkozva, hogy ez esetleg késleltetné a büntetőeljárást. Ilyen esetekben a polgári jogi igényt csak a polgári jogi bírósághoz lehet benyújtani, amely teljes egészében a sértett kezdeményezésére történik. A büntetőeljárásba befogadott polgári jogi anyagi kompenzációs igényt érdemben el kell bírálni, még akkor is, ha az elkövetőt a büntetőjogi felelősséggel összefüggő bizonyos okok miatt felmenthetik. Az esetleges felmentés ellenére a büntetőbíróságnak vizsgálnia kell az elkövető kártérítési felelősségét az ugyanazon cselekmény által okozott károkért. Mivel a CSBE tágabb polgári jogi koncepciója alapján sokkal gyorsabb polgári jogi eljárásban védelmi intézkedést kérni, ennek eredménye, hogy ezek az áldozatok szinte soha nem jelentik az adott cselekményt mint bűncselekményt, így büntetőeljárás sem indul, amin keresztül anyagi kompenzációt igényelhetnének.

A károsultak az ítélet ellen csak a polgári jogi igénnyel kapcsolatos döntéssel kapcsolatban, valamint jogaik és jogos érdekeik megsértése esetén fellebbezhetnek.¹⁹⁰ A képviselőik önállóan is rendelkeznek fellebbezési joggal.

A büntetőeljárásban a polgári jogosult jogait csak a polgári jogi igény megalapozottságának és összegének bizonyításához szükséges keretek között gyakorolja. Részt vehet jogi eljárásokon; követelheti a polgári jogi igényének biztosítására szolgáló intézkedések meghozatalát a tárgyalást megelőző eljárási szakasztól kezdve;¹⁹¹ az ügyet figyelemmel kísérheti és a szükséges másolatokat elkészítheti; bizonyítékokat nyújthat be; kérelmet, észrevételt és kifogást tehet, valamint fellebbezhet a jogait és jogos érdekeit sértő cselekmények ellen. Ezeket elektronikus úton, minősített elektronikus aláírással ellátva lehet benyújtani.¹⁹²

A büntetőeljárásban a sértettnek joga van ahhoz, hogy saját és hozzátartozói biztonsága érdekében védelemben részesüljön, valamint jogi képviselője legyen a tárgyalást megelőző szakasztól kezdve.¹⁹³ Tanúként a büntetőeljárásban védelmi intézkedésekre jogosult. Ez a fajta védelem a büntetőeljárás szükségleteinek biztosítására szolgál, és maximum az eljárás tartamára terjedhet ki.

---

¹⁸⁹ LAFCVC 24. § (1) bek.

¹⁹⁰ CPC 318. cikk (5) bekezdés

¹⁹¹ CPC 73. cikke

¹⁹² Sztv. 87. §

¹⁹³ CPC. 75. § (1) bek.

Az ügyész javaslatára a sértett hozzájárulásával vagy a sértett külön kérelmére a bíróság megtilthatja, hogy a vádlott személyesen közelítse meg a sértettet, és/vagy a sértettel bármilyen formában – telefonon, e-mailben sem – kapcsolatba léphessen.¹⁹⁴

Az ügyész vagy a bíróság a tanú kérelmére vagy hozzájárulásával intézkedik a tanú azonnali védelméről, ha alapos okkal feltételezhető, hogy a tanúvallomás valós életveszélyt okozott vagy okozhat számára. A tanú védelme ideiglenes, és személyes fizikai védelem vagy személyazonossági titoktartás útján valósul meg.¹⁹⁵

A büntetőeljárással összefüggésben veszélyeztetett személyek védelméről külön törvény is rendelkezik, amely szabályozza a büntetőeljárással összefüggésben veszélyeztetett és a vele közvetlen kapcsolatban álló személyek különleges védelmének előfeltételeit és eljárási rendjét. A különleges védelem előzetes védelmi programon keresztül történik, amely magában foglalhatja az egyén beilleszkedését támogató szociális, orvosi, pszichológiai, jogi és anyagi segítségnyújtást is.

Egyes esetekben, amikor a sértett „tehetetlen állapota” vagy „az elkövetőtől való függés” miatt nem tudja megvédeni jogait és jogos érdekeit, az ügyész beavatkozhat a magánvádas eljárásba¹⁹⁶. Ez az eljárás bármely szakaszában megtörténhet és vállalhatja a büntetőeljárás fenntartását. Ilyen rendkívül súlyos esetekben a sértett helyett az ügyész kezdeményezheti is a magánvádat.¹⁹⁷ Ha a sértett kiskorú vagy testi vagy szellemi fogyatékosága miatt nem tudja jogait és jogos érdekeit önállóan megvédeni, az ügyész a büntetőeljárásban polgári jogi igényt is benyújthat a javára.¹⁹⁸

A „különleges védelmi igényű” sértettet kötelesek értesíteni, ha a vádlott megszegi az ellene foganatosított őrizetbe vételt vagy a házi őrizetet.¹⁹⁹

Az eljárás során felmerülő bírósági illetékeket és költségeket nem kell megfizetni azon természetes személyeknek, akikről a bíróság elismerte, hogy nem rendelkeznek elegendő jövedelemmel. A bíróság az illetékmentesség iránti kérelemről dönt: 1. a személy és hozzátartozói jövedelme; 2. nyilatkozattal igazolt vagyoni állapot; 3. családi állapot; 4. az egészségi állapot; 5. foglalkoztatás; 6. életkor; 7. egyéb megállapított körülmények alapján.

A polgári igényre vonatkozóan az ítélet kihirdetése előtt a felperesnek listát kell benyújtania az általa követelt költségekről, és be kell mutatnia az ezekre vonatkozó összes bizonyítékot.²⁰⁰

---

¹⁹⁴ CPC. 67. cikke

¹⁹⁵ CPC 123. cikke

¹⁹⁶ CPC. 48. cikk

¹⁹⁷ CPC. 49. §

¹⁹⁸ CPC. 51. cikk

¹⁹⁹ CPC 67a. cikke

²⁰⁰ CPC 80. cikk

IV. Kompenzáció közép-európai összehasonlításban

Az áldozatoknak joguk van az anyagi kompenzációra és egyéb segítségre a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények által okozott károkkal és sérelmekkel összefüggésben. E jog megfelelő, időben történő és sikeres gyakorlásához hozzáértő támogatásra van szükségük. Azonban nem állnak rendelkezésre speciális mechanizmusok a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények áldozatainak támogatására az anyagi kompenzáció és/vagy pénzügyi támogatások tekintetében.

Az Áldozatvédelmi Irányelv szerinti jogok többségét mindhárom országban átültették a nemzeti jogba, azzal a fontos különbséggel, hogy ezeknek a bűncselekményeknek a nemi vonatkozását nem említik.

Ideális esetben a sértettet az eljárást megelőzően és az eljárás során is ügyvéd képviseli, illetve bizonyos esetekben közeli hozzátartozót is meghatalmazhat a képviselőre. Az áldozatok egy része sérülékenyséjük, és/vagy kiszolgáltatott helyzetükből és a tapasztalataikból adódó fokozott kockázati tényezők miatt különleges bánásmódra és/vagy segítségnyújtással kapcsolatos speciális intézkedésekre jogosultak.

A nemi alapú erőszak jellemzőit, az azt megalapozó okokat és annak elkerülhetetlen káros következményeit jogalkotási szinten nem ismerik fel, emiatt pedig nem is foglalkoznak vele a jogszabályok. Ahol léteznek erre vonatkozó jogszabályi rendelkezések és azok alkalmazhatóak is a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények vonatkozásában, nem tartalmazzák az ilyen típusú erőszak alapvető elemeit sem, például, hogy melyek a sajátos megnyilvánulási formái, milyen körülmények és tényezők vezetnek el az erőszakig, mi az erőszak belső dinamikája.

Ezek a joghézagok azt jelentik, hogy a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények áldozatai, akik jellemzően nők, csak a többi bűncselekmény áldozataira is vonatkozó általános szabályokra támaszkodhatnak, miközben szükség mutatkozik arra, hogy figyelembe vegyék sajátos helyzetüket és speciális szükségleteiket. Ez azt is eredményezi, hogy a nemi alapú erőszakot, mint specifikus, tartós, ismétlődő és strukturális problémát nem ismerik fel, nem foglalkoznak vele, sőt figyelmen kívül hagyják, még annak ellenére is, hogy okai, megnyilvánulása és következményei eltérőek a többi bűncselekménytől. Ez a helyzet hozzájárul az ilyen típusú erőszakkal kapcsolatban fennálló és tartós sztereotípiák fenntartásához, amelyek csak tovább táplálják a megértés hiányát, a formalista és megbélyegzett attitűdöket, valamint a nemi alapú erőszak áldozataival kapcsolatos téves megközelítéseket.

Ez a helyzet jelentősen korlátozza az áldozatok lehetőségét arra, hogy a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekményeket azonosítsák és az elkövetőt feljelentsék, majd ennek megfelelően anyagi kompenzációt követeljenek az általuk elszenvedett valamennyi sérelemért és kárért.

Így a vonatkozó uniós jog átültetése nem teljes, nem megfelelő és nem hatékony. Csak úgy, mint sok más bűncselekmény áldozata esetében, a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények áldozatai számára biztosított jogok egy részét sem lehet érvényesíteni konkrét jogi mechanizmusok hiányában. Ahol léteznek ilyen mechanizmusok, a végrehajtás elemzése során kiderült, hogy az esetek egyikében sem bizonyultak megfelelőnek és nem szolgálják a jogszabályi célt.

Az áldozatokat az ilyen típusú károk megtérítéséhez való joguk gyakorlásában segítő szakpolitikai intézkedések is hiányoznak. Úgy tűnik, hogy a döntéshozók az áldozatok kompenzációhoz való jogát nem tekintik a nemi alapú erőszak megelőzése és védelme közvetlen részének. Ugyanez vonatkozik a családon belüli erőszakra is, amelynek áldozatai túlnyomórészt nők, a bűncselekmény elkövetése pedig nemi alapon történik.

A gyakorlat szintjén sincsenek meggyőző példák sem az állami hatóságok közötti összehangolt és eredményes együttműködésre, sem a szolgáltatóként működő, a témára specializálódott társadalmi szervezetekkel való kooperációra. Ez a helyzet növeli annak kockázatát, hogy az áldozatok elvesznek az eltérő és félrevezető továbbírányítások, tanácsok és információk között, ami tovább fokozza a kétségeiket és bizonytalanságukat az anyagi kompenzációhoz való joguk gyakorlásában.

Nehéz és gyakran hosszadalmas folyamat a nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények összes kárának azonosítása és felmérése, amelyben az áldozatoknak megfelelően képzett és különböző típusú szakmai segítségre lehet szükségük. Kulcsfontosságú lenne, hogy megértsék a saját helyzetüket, és azt, hogy mit várhatnak és mit nem várhatnak egy esetleges anyagi kompenzációs igény elérésének folyamatában. Tudniuk kell, hogyan készüljenek fel a jóvátételhez vezető hosszú útra, és mérlegelniük kell az eljárás lehetséges kimenetelét is.

Annak ellenére, hogy jogszabályban garantált a tájékoztatáshoz való jog, még mindig nincs egyértelmű jele annak, hogy ezek átfogó módon eljuttánának az áldozatokhoz. Az áldozatoknak átadott információk minősége döntő szerepet játszhat az anyagi kompenzációról való döntésükben. A beszámolók szerint elterjedt az a megközelítés, hogy az áldozatoknak bemutatnak egy sűrűn írt, a releváns jogszabályokkal teletűzdelt szöveget, amit alá kell írniuk. Ehelyett érthető és gyakorlati módon kellene közölni velük ezeket az információkat. Az áldozatoknak gyakran segítségre és kiegészítő információra lenne szükségük döntéseik meghozatalához. A nemi alapú erőszak körében elkövetett bűncselekmények áldozatainak világos és megbízható útmutatásra van szükségük a kompenzációhoz való joguk gyakorlásához. A legtöbbször

személyes, intim vagy egyéb közeli kapcsolatban állnak vagy álltak az elkövetővel, és még gyakran a bűncselekmény elkövetése után is sokféle – anyagi, érzelmi, közös gyermekekkel kapcsolatos vagy egyéb – függőségben állnak vele.

Az áldozatok speciális jogi igényét segítő szolgáltatások elérhetőségének és a szakszerű jogi segítségnyújtásnak a hiányát a kérelmek alacsony száma is mutatja.

Sok áldozat még mindig nincs tisztában a jogaival, és nem gyakorolja azokat a jogszabályi előírások szerint. Még azok az áldozatok sem nyújtanak be kompenzációs igényt, akik kaptak erről hivatalos tájékoztatást. Önmagában nem elegendő, hogy az ilyen cselekmények áldozatai tudnak az őket megillető jogok létezéséről, vagy hogy konzultálnak velük a jogaik gyakorlásáról. Nagy szükség van a megfelelő intézkedések körében képzett és tetterre kész szolgáltatókra, továbbá fontos lenne, hogy a büntető- és/vagy polgári eljárások minden szakaszában – beleértve a végrehajtást és az államtól való kompenzációs eljárást is –, megfelelő szolgáltatások és speciális jogsegély-rendszer legyen elérhető az áldozatok számára.

V. Jó és rossz gyakorlatok

A következő fejezetben az egyes országoknak az áldozatok kártalanításával kapcsolatos jó és rossz gyakorlatait értékeljük.

Magyarország

Bevezették a bűncselekménnyel okozott kár megtérítésére és a sérelemdíjra irányuló gyorsított eljárás jogintézményét (2020. július 9-től hatályos). A büntetőjogi kár fogalmába azonban nem tartoznak bele a sértett által elszenvedett anyagi veszteségek, az orvoslásához szükséges költségek. Ezért ez utóbbiak nem érvényesíthetők polgári jogi igényként a büntetőbíróság előtt.

A bűncselekmények áldozatai számára az áldozatok jogairól szóló irányelv alapján különleges védelmi intézkedéseket vezettek be. Hiányzik azonban a különleges bánásmód hatósági alkalmazása, és az a gyakorlat, hogy a nyomozóhatóság által elrendelt különleges bánásmódban részesülő személy státusza automatikusan elismerése kerüljön a bíróság előtti eljárásba (a bíróságnak saját maga kell döntenie a különleges bánásmód alkalmazásáról).

A rendőrség számára nem létezik hivatalos, nyilvánosan hozzáférhető utasítás arról, hogy az áldozatok jogairól szóló irányelv rendelkezéseivel összhangban hogyan kell kihallgatni a szexuális erőszak áldozatait.

A büntetőeljárásban lehetőség van polgári jogi igény érvényesítésére is (2021. január 1. óta hatályos). A törvény által előírt feltétel azonban az, hogy a büntetőeljárásban kártérítési igényt csak a vád tárgyát képező bűncselekmény közvetlen következményeként okozott kárra lehet érvényesíteni.

A törvény nem egyértelmű azzal kapcsolatban, hogy az áldozat legkésőbb mikor nyújthatja be polgári jogi igényét. További probléma, hogy a büntetőeljárás során érvényesített polgári jogi igényeket legtöbbször automatikusan a polgári bírósághoz utalják.

A polgári eljárásokban nincsenek különleges védelmi intézkedések, abban az esetben sem, ha a polgári eljárás bűncselekményhez kapcsolódik, vagy olyan büntetőeljárást követ, amelyben a sértett különleges bánásmódra volt jogosult.

Sok áldozat nincs tisztában azzal, hogy a büntetőeljárásban polgári jogi igény formájában kártérítési vagy jóvátételi kérelemmel élhet, illetve vagyoni követeléseket érvényesíthet.

A rendőrség köteles tájékoztatni a sértettet az áldozatsegítő szolgáltatásokról. A gyakorlatban a hatóságok nem nyújtanak elegendő információt az áldozatsegítő szolgáltatásokról, különösen nem írásos formában. A csak szóbeli tájékoztatás nem elegendő.

Csehország

A Cseh Köztársaság aláírta és ratifikálta az emberi jogi szerződések többségét, beleértve azok jegyzőkönyveit, azonban még nem ratifikálta az Isztambuli Egyezményt.

Számos stratégiai szakpolitikai dokumentum foglalkozik a NAE megelőzésével és a nemek közötti egyenlőséggel. A bűncselekmények áldozataira és jogaikra vonatkozóan létezik egy speciális, összetett jogi norma is, az áldozatok jogairól szóló 145/2013. sz. törvény (Act No. 145/2013 Sb., on Victims of Crime, VoCA)

A törvény elismeri a „különösen kiszolgáltatott áldozatok” kategóriáját, beleértve a szexuális erőszak áldozatait is, és különleges védelmet és jogokat biztosít számukra. A különösen kiszolgáltatott sértetteknek joguk van az ingyenes jogi képviselethez. Ezzel szemben nem áll rendelkezésre széles körben garantált ingyenes jogi képviselet minden áldozat számára. A civil szervezetek által nyújtott jogi segítséggel kapcsolatban, amelyet az államnak (Igazságügyi Minisztérium) kellene támogatnia, több gyakorlati probléma is felmerül: a szolgáltatókkal való kapcsolatfelvételt sem a minisztérium, sem a rendőrség nem osztja el hatékonyan; e szolgáltatások finanszírozása évről évre csökken; az állam nem ellenőrzi és nem biztosítja a szolgáltatások minőségét.

Még akkor is, ha a büntetőjogból hiányzik a nemi szempont, sok olyan meghatározott bűncselekmény létezik, amelyek keretében a NAE-cselekmények is büntethetőek és besorolhatók azokba. A családon belüli erőszakkal és zaklatással kapcsolatos speciális bűncselekmények is léteznek. A cseh jogrend azonban teljes mértékben nem-semleges, és nem ismeri el bizonyos bűncselekmények nemi jellegét. Nincs kifejezetten NAE-t célzó bűncselekmény.

A nyomozó, vádemelő és ítélkező szervek (IPAB) által a sértetteknek a jogaikkal kapcsolatban nyújtott tájékoztatás nem hatékony és elégséges. Az áldozatok gyakran nem ismerik a jogaikat, vagy nem tudják, hogy együttműködhetnek szakosodott civil szervezetekkel. A kompenzáció és a NAE témakörében az IPAB és az ügyvédek ismeretei és oktatása tekintetében is vannak korlátok és hiányosságok.

Megemlíthető jó gyakorlat, hogy számos olyan elkötelezett civil szervezet létezik, amelyek szociális, jogi és pszichológiai tanácsadást nyújtanak az áldozatoknak, és érdekképviselői tevékenységet folytatnak. Munkájukat az Igazságügyi Minisztérium is támogatja.

A sértettek választhatnak, hogy polgári perben vagy büntetőeljárásban (ügynevezett adhéziós eljárásban) követelnek kártérítést.

A büntetőeljárásban létezik egy működő adhéziós eljárás, amely ítélethozatal esetén az áldozatok kárának megtérítését vonhatja maga után.

A kártérítési kérelem formáját illetően nincsenek szigorú feltételek, akár szóban is előterjeszthető. A sértett által követelhető kártérítésnek nincs alsó vagy felső korlátja. A bíróság kötve van az áldozat követeléséhez. De az állítás számszerűsítésére és specifikációjára vonatkozó előírások meglehetősen szigorúak.

A jogszabályi keretek lehetővé teszik, hogy a sérelemre vonatkozó szakvélemény költségeit az állam állja. Az esetek többségében a sértett viseli a kárösszeg megállapításának költségeit, különös tekintettel a szakértői véleményre. A kártérítési igényt legkésőbb a bizonyítási eljárás megkezdése előtt kell benyújtani. A NAE sok áldozata azonban ilyen pillanatban nincs jelen a tárgyalóteremben, mert nem akar az elkövetővel találkozni.

Az eljárás lelki és anyagi megterhelést jelenthet a sértett számára. Az áldozatok közel 80 %-a nem kap kártérítést nem vagyoni kárért. Csupán az áldozatok végtelenül csekély száma (7%) kért kártérítést nem vagyoni kárért a zaklatásos ügyekben.

Az áldozatok kártérítési hajlandóságának számos személyes akadály van: személyes kötődés az elkövetőhöz, társadalmi elutasítás miatti aggodalmak, az eljárás eredménytelensége miatti félelmek, a támogatás hiánya. A rendszer akadályai a következők: a jogok és a szakosodott civil szervezetekkel való együttműködés lehetőségének elégtelen ismerete, az eljárások bonyolultsága, a jogi képviselő hiánya, a pénzügyi teher és a rendszerrel és az IPAB-bal szembeni bizalmatlanság.

A kártérítést igénylők körülbelül 75 %-a kap legalább némi pénzt. Ezzel szemben a kártérítést igénylők mintegy 25 %-át polgári eljárásra utalják. Ez a gyakorlat tulajdonképpen azt jelenti, hogy keresetüket elutasítják, mert a károsult ritkán folytatja a polgári eljárást. A nem vagyoni kár miatt kártérítést megítélt sértettek fele kb. 2 855 EUR (70 000 CZK) összegben részesült.

Jó gyakorlat, hogy ha a sértettet polgári eljárás alá vonják, nem kell bírósági illetéket fizetnie.

Egyes bírák úgy látják, hogy a adhíziós eljárás távol áll a büntetőeljárástól és nem tartozik hozzá, és úgy vélik, hogy a kártérítéssel kizárólag a polgári eljárásban kell foglalkozni. A bíróságok gyakran csak röviden indokolják a keresetekkel kapcsolatos döntéseket. Az ítélethozatal körében a bíróságok a következőket veszik figyelembe: a bűncselekmény jellegét, következményeit (a PTSD-re összpontosítva), az elkövető anyagi és személyes körülményeit.

A kártérítés összegének meghatározására vonatkozó iránymutatást illetően létezik a Cseh Köztársaság Legfelsőbb Bírósága által egészségügyi szakemberekkel együttműködésben elkészített, a nem vagyoni károk megtérítésének módszertana, amelyet a bíróságok felhasználhatnak. Azonban ezen a szakterületen csak néhány szakértő működik, akik emiatt elfoglaltak és túlterheltek.

Az áldozatok gyakran nem kapnak tényleges kártérítést az elkövetőtől. A végrehajtási eljárás nehézkes és komoly kihívást jelenthet. A büntetőeljárásban, különösen az adhíziós eljárásban általában nem képviseli az érintetteket ügyvéd, vagy nem megfelelően járnak el a képviselők.

Az áldozatok továbbra is szembesülnek a NAE-vel kapcsolatos sztereotípiákkal, előítéletekkel és a bíróságok általi félreértésekkel.

Bár van jogi lehetősége az áldozatoknak az államtól pénzügyi segítséget kérni, ez azonban nem áll rendelkezésre a CSBE és a zaklatás minden áldozata számára, különösen a pszichés erőszakot átélők számára.

A szexuális erőszak áldozatai a pénzügyi támogatást meghatározott kategóriákon belül csak korlátozott mértékben igényelhetik. Más sértettekkel ellentétben ők nem tarthatnak igényt egyéb felmerült költségekre. A pénzügyi támogatás összege 2013. óta nem változott.

A gyakorlatban a pénzügyi támogatás a NAE áldozatainak csupán egy töredékét éri el. A pénzügyi segítségnyújtáshoz való hozzájutás aránytalanul hosszú ideig tart (kb. 1,5 év).

Bulgária

A vonatkozó nemzetközi, regionális és uniós szabályok többségét a bolgár állam átvette. Az elemzett bűncselekmények nemi vonatkozásaival azonban nem foglalkoznak a jogszabályok, így az ítélezési gyakorlat sem.

Bulgária is átültette az EU áldozatokról szóló irányelvét; ez az átültetés azonban nagyon fokozatosan és különféle jogi módosítások révén történt, és az irányelvet még

mindig nem hajtották végre teljes mértékben. A fő kihívást a nemi szempontból semleges megközelítés jelenti jogalkotási és végrehajtási szinten is.

A büntetőeljárás alkalmas arra, hogy az áldozatok kártérítést igényeljenek anélkül, hogy külön illetéket kellene fizetniük. Erre azonban a jogszabályok nagyon rövid határidőket tartalmaznak.

Hasznos lehet az áldozatnak, hogy a bizonyítási teher az ügyészt terheli. A büntetőeljárásban azonban a polgári jogi igény sorsa nagyban függ attól, hogy a bíróság hogyan dönt az együttes elbírálásról.

A családon belüli erőszak elleni védelemről szóló törvény értelmében a CSBE áldozatai számára speciális védelmi intézkedések állnak rendelkezésre, amelyek a polgári bíróság előtti gyors eljárást is lehetővé teszik, és így a CSBE áldozatai védelmet kaphatnak a további erőszakkal szemben. Ezzel szemben a CSBE elleni védelemről szóló törvény nem tartalmaz eljárási rendelkezéseket a kártérítési igényre vonatkozóan, így a károsultak csak külön polgári perben követelhetik a kártérítést.

A büntetőeljárásban a bizonyítékgyűjtést jelentősen elősegíti a bűncselekmény elleni hatóságok által végzett nyomozás. Azonban a polgári eljárásokban a sértett mint károsult egyedül viseli a bizonyítási terhet, emiatt nem számíthat a hatóságok támogatására.

A büntetőeljárásban a bűncselekmény bizonyítása során fontos, hogy "kétséget kizáróan bizonyítottak" kell lennie, ami mindig érvényes az ügyben benyújtott polgári jogi igényre is. Ám ez a bizonyítási "mérce" túl magas elvárás a polgári keresetre vonatkoztatva – mind a büntető-, mind a polgári bírósági eljárásban elegendő lenne a jogellenes cselekmény közvetlen következményeként keletkezett kár, illetve az elkövető bűnösségének bizonyítása.

A kártérítésről szóló döntés jövőbeni végrehajtásának biztosítására – mind büntetőeljárásban, mind polgári eljárásban – vannak törvényi rendelkezések az előzetes intézkedésekről. Azonban nem sok példa van arra, ahol ilyen intézkedéseket alkalmaznának, emiatt megítélt kártérítésről szóló döntések végrehajtásának súlyos akadályai vannak.

A büntetőeljárás törvény különleges védelmi intézkedéseket ír elő a sértettek és a tanúk számára a büntetőeljárás során és annak keretében. Ezek a rendelkezések azonban csak a büntetőeljárás biztosítását célozzák, és csak az eljárás időtartamára érvényesek. Ezeket az intézkedéseket nem alkalmazzák magánvádas bűncselekmények esetén, amely miatt az érintettek súlyos hátrányba kerülnek.

A Büntetőeljárás Törvénykönyv olyan speciális rendelkezéseket tartalmaz, amelyek felhatalmazzák az ügyészeket arra, hogy:

- a vádemelésre és a polgári jogi igény fennállásának bizonyítására az áldozat nevében és érdekében, valamint lehetőségük van beavatkozni a magánvádas bűncselekmény miatt indult büntetőeljárásba is;
- a különösen veszélyeztetett sértett nevében és érdekében polgári jogi igényt lehet benyújtani a büntetőbírósághoz.

Ezeket a rendelkezéseket nagyon ritkán alkalmazzák. Az áldozatok nem is tudják, hogyan kérik fel az ügyészt ezek alkalmazására. Nincsenek egyértelmű kritériumok arra vonatkozóan, hogy mikor és hogyan kell bizonyítani és értékelni az áldozatok sérülékenységét. Az ügyésznek erre nincs jogi kötelezettsége, és nincs lehetőség fellebbezésre, ha a kérelmet elutasították.

2019 januárjában a Btk. módosításával végre megtörtént a CSBE kriminalizálása Bulgáriában. A CSBE-t ma már súlyosító körülményként határozzák meg. Ahhoz, hogy egy bűncselekmény a CSBE definíciója alá tartozzon, megköveteli a CSBE cselekményeinek szisztematikusságát – legalább három különálló alkalommal kell a cselekményt hozzá elkövetni.

A zaklatást 2019 januárjában külön bűncselekményként, széles definícióval ültették be a jogszabályba. Ugyanakkor a zaklatást nem mindig azonosítják és alkalmazzák megfelelően, mivel nem különül el egyértelműen a többi hasonló bűncselekménytől – ezekben a büntetőügyekben az áldozatok többsége - egy kivételével - nem igényelt kártérítést.

A szociális szolgáltatásokról szóló törvény (2019) néhány ingyenes és egyszerű hozzáférést biztosít a szociális szolgáltatásokhoz a CSBE áldozatainak. Azonban nincsenek államilag finanszírozott speciális támogató szolgáltatások a NAE-bűncselekmények áldozatai számára, és ez a szexuális erőszak áldozataira is vonatkozik. A támogató szolgáltatások nem elegendőek, a meglévők pedig rövid időtartamú támogatást tudnak nyújtani. A szociális szolgáltatások nem tartalmazzák az ingyenes jogsegélyre és konzultációra való lehetőséget, és ezen szolgáltatásokon belül nincs speciális ingyenes jogi segítségnyújtás az áldozatok számára.

Az áldozatsegítő szolgáltatásokat gyakran civil szervezetek nyújtják jól képzett szakértőkkel és módszertannal pszichológiai segítségnyújtás és konzultációk keretében. Ezek egy részét az állam vagy az önkormányzatok társfinanszírozzák. A legtöbb ilyen tevékenység projekt alapon zajlik, így nem rendszeresek és nem fenntarthatóak, hanem inkább a kapott finanszírozástól függenek. A civil szervezetek támogatási tevékenysége nem mindenhol elérhető, még a nagyvárosokban sem teljesen.

A jogi segítségnyújtásról szóló törvény és annak közelmúltbeli módosításai alapján ingyenes jogsegély biztosított a CSBE áldozatainak. Az ingyenes jogi segítségnyújtás elérhetősége és hozzáférhetősége azonban nem egyszerű és gyors. Az ingyenes jogsegélyt nem biztosítják a NAE-bűncselekmények minden áldozatának. A

költségmentesség nem terjed ki a bírósági eljárás minden szakaszára, nem terjed ki a végrehajtási eljárásra és az állami kártérítési kérelmek közigazgatási eljárására sem. Sok sértett nem kér vagy nem engedhet meg magának jogi képviselőt a büntetőeljárás során, ezért nem készíti elő és nem nyújtja be kártérítési igényét. Sokan közülük nem veszik figyelembe, és nem is követelnek kártérítést a bűncselekményből eredő összes hosszú távú kárért, mert ezeket a károkat nem azonosítják kellő időben.

A kártérítési igény a büntetőeljárás keretében a büntetőbíróság előtt, vagy külön - polgári bíróság előtt - a sértett választása szerint benyújtható, ami a büntetőeljárás megindításának módjától függ. Ezzel szemben a pénzügyi feltételek és a bizonyítékokhoz való hozzáférés tekintetében lényeges különbségek vannak a két eljárástípusban. Ez gyakran megnehezítheti a választást.

A jó gyakorlat az, hogy a büntetőeljárásban a polgári jogi igény formáját illetően nincsenek szigorú törvényi előírások – szóban is előterjeszhető. A polgári ügyekben a keresetlevél tartalmát illetően szigorúak a formai követelmények, a bíróságnak jogában áll utasítást adni a kérelmezőnek a jogszabályi előírások betartására. Bár a polgári pereskedők számára ez könnyítő szabályt jelent, amely egyben félrevezető is lehet számukra, és olyan mulasztásokhoz vezethet, amelyek később az eljárás során nem orvosolhatók vagy pótolhatók. A büntetőeljárásban előterjesztett polgári jogi igény indokolásának kijavítására nincs eljárási szabály és idő meghatározva.

A bűncselekmény közvetlen következményeként keletkező kár megtérítése iránti igény - mind a büntető-, mind a polgári eljárásban - illetékmentes, azonban a polgári eljárásban csak akkor, ha a büntetőjogi felelősségről és az elkövető bűnösségéről jogerős bírósági ítélet születik.

A nemi alapú bűncselekmények miatt elszenvedett áldozatok kártérítési összegét mindig a méltányosság elve, mint a törvény egyetlen kritériuma alapján határozzák meg. Ezzel szemben nincsenek iránymutatások arra vonatkozóan, hogyan kell alkalmazni ezt az elvet ilyen esetekben. Csak olyan kár téríthető meg, amely közvetlenül a bűncselekményből ered, és ez nem feltétlenül jelenti az egyes jogok esetleges sérelmét.

A joggyakorlat szerint az elkövető anyagi helyzete és vagyoni vagyona nem szempont a megítélt kártalanítás mértéke meghatározásakor. De az ország társadalmi és gazdasági helyzete, valamint az elkövetéskori életszínvonal olyan kritérium, amelyet a kártérítés összegének meghatározásakor figyelembe kell venni.

A büntetőbíróság ítélete kötelező a polgári bíróságra nézve a cselekmény elkövetése, jogellenessége és az elkövető bűnössége tekintetében. A büntetőbíróság fenti kritériumokat tartalmazó ítélete esetén a jogosult polgári bíróság előtti kártérítési igénye illetékmentessé válik. A kártérítési igény még ilyen bírósági ítélet nélkül is elfogadható, de teljes költséggel és a követelés alátámasztásának bizonyítási teherével.

Végül, de nem utolsósorban meg kell említeni, hogy a kártérítési igényről szóló döntést a büntetőbíróságok általában egy későbbi időpontban hozzák meg – gyakran túl későn ahhoz, hogy az áldozatok polgári jogi keresetet nyújtsanak be.

VI. Ajánlások

Az utolsó fejezet a kutatás eredményei alapján megfogalmazott ajánlásokkal foglalkozik. Az áldozatok kártérítése kapcsán fennálló nem elégséges helyzettel kapcsolatban célszerű elgondolkodni azon, hogy miként lehetne változtatni rajta, és mi szükséges ehhez.

Magyarország

A magánindítvány, illetve annak megtételére nyitva álló egy hónapos határidő méltánytalanul rövid a traumatizált áldozatok számára. Több lehetőség van a probléma kezelésére, a leghatékonyabb mód az lenne, ha eltörlésre kerülne a magánindítvány, amennyiben ez nem következik be, úgy a határidejének meghosszabbítása, vagy az áldozatok közvetlen elérésén alapuló opt-out rendszer létrehozása hozhatna javulást.

A különleges bánásmód intézményét nem alkalmazzák automatikusan a soron következő eljárásban, ezen segíthetne egy olyan eljárásrend, amelyben a rendőrség által elrendelt különleges bánásmód folytatólagosan kerüljön alkalmazásra a bírósági szakaszban is. Előrelépést lenne, ha az áldozatokat képviselő ügyvédek fokozottan figyelnének arra, hogy az ügyfelüket jogosultság esetén különleges bánásmódban részesítsék az eljárás során.

Az egészségügyi dolgozóknak nem adnak tájékoztatást az áldozatvédelmi szolgáltatásokról. Álljanak rendelkezésre írásos tájékoztatást az áldozatvédelmi szolgáltatásokról. Az egészségügyi szakemberek sajátításuk el az alapvető tudnivalókat az áldozat részéről igénybe vehető szolgáltatásokról.

A zaklatás bűncselekménye gyakran nincs felderítve, komolyan véve. Erre vonatkozó továbbképzés megtartása az érintett szakemberek számára javulást hozhatna.

Általánosságban kevés az információ a nők elleni erőszak áldozatainak speciális helyzetéről, a partnerkapcsolati és szexuális erőszak hatásairól, a traumatizált ügyféllel való bánásmódról a büntetőeljárás során. Ismételten a továbbképzések tartása, valamint a családon belüli, párkapcsolati és szexuális erőszak ügyek elbírálására erre szakosodott egységek létrehozása a különböző hatóságoknál és a bíróságokon javítana a jelenlegi helyzeten.

Az eljárási zaklatás jelensége jelenleg következmények nélkül marad, amelyre megoldást jelentene az eljárási zaklatás pönalizálása.

Az anyagi kompenzáció megvalósulását nehezítő, időnként ellehetetlenítő problémához sorolható az elévülési idő rövidsége. A személy elleni erőszakos bűncselekmény következtében traumatizált ügyfél esetében az 5 éves elévülési idő túl rövid, javítható lenne, ha a jogalkotó célzottan egyes nők elleni erőszakos bűncselekmények esetében kiterjesztené az elévülési időt.

Az áldozatok gyakran nem értesülnek az anyagi kompenzáció lehetőségéről (azonnali pénzügyi segély, állami kárenyhítés, a büntetőeljárás során érvényesíthető polgári jogi igény, sérelemdíj vagy kártérítés iránti per). Javulást hozna, ha rendelkezésre állnának információs anyagok akár szórólap, akár plakát formájában a rendőrségek, egészségügyi szolgáltatók épületében, valamint az ügyvédek ügyfeleiket ezen lehetőségekről megfelelően tájékoztatnák.

A 8 napos határidő az azonnali pénzügyi segély iránti kérelem benyújtására nagyon rövid. A kérelem benyújtására nyitva álló határidő módosítása legalább 15 napra javulást hozhat ezen problémára.

Különösen súlyos személy elleni erőszakos bűncselekmények esetében az állami kárenyhítés összege nem kielégítő. Egy speciálisan nők elleni erőszak áldozatok számára elérhető kártérítési alap létrehozása jelentene előrelépést, amely az áldozatok egészségügyi költségeinek fedezését szolgálja. Az igények értékelésére egyértelműen meghatározott és nyilvánosan elérhető protokollok létrehozása is segíthetne, valamint a kártérítés összegének alsó és felső határának meghatározására az elkövetett bűncselekmény típusokra vonatkozóan.

A büntetőjogi kárfogalom szűkebb a polgári jogi kárfogalomnál, erre a két kategória fogalmának összedolgozása és a büntetőjogi kárfogalom kiterjesztése lehet megoldás.

A büntetőeljárás során érvényesíteni kívánt polgári jogi igényeket általában polgári peres eljárásra utalják. A polgári bíróság előtt a bűncselekmény elkövetőjével szemben indított kártérítés vagy sérelemdíj iránti perben az áldozatnak nem jár a különleges bánásmóddhoz hasonló védelem abban az esetben sem, ha a különleges bánásmódot a hatóságok a büntetőeljárásban azonos felek között indokoltnak látták. A családon belüli, párkapcsolati és szexuális erőszak ügyek elbírálására erre szakosodott egységek létrehozása a különböző hatóságoknál és a bíróságokon, valamint a vegyes tanácsok létrehozása egy kártérítésben, sérelemdíjban jártas polgári bíró részvételével a polgári jogi igény elbírálásának megtámogatására jelentene előrelépést. A polgári bíróság előtti eljárásban is kerüljön bevezetésre a különleges bánásmód intézményéhez hasonló - a polgári eljárás elveire és az áldozatok biztonságára egyaránt tekintettel lévő - intézkedés.

A polgári bíróság előtt újabb bizonyítást folytatnak le gyakran ismételve a bizonyítási eljárásokat, szakvizsgálatokat, amely újra traumatizálhatja az áldozatot. Személy elleni erőszakos bűncselekmények esetén a vagyoni kérdéseket is érintő bizonyítási eljárásrendek közelítése alakíthatna ki kíméletesebb eljárást.

Az igazságügyi szakértők a bírósági eljárás során csak a feltett kérdésekre szakértenek, mely kérdések a speciális ismeretek hiányában nem teljeskörűek, általában csak a fizikai sérülésre vonatkoznak, a pszichés károkat nem minden esetben vizsgálják. A problémára ismételten a családon belüli, párkapcsolati és szexuális erőszak ügyek elbírálására erre szakosodott egységek létrehozása jelentene megoldást a különböző hatóságoknál és a bíróságokon.

Kárenyhítési kötelezettség elmulasztásaként értékeli a bíróság, ha a nő nem költözik el. Ebben az esetben az jelentene előrelépést, ha erre vonatkozó továbbképzés kerülné megtartása az érintett szakemberek számára, valamint speciális egységek, tanácsok kerülnének létrehozásra a bíróságokon, melyek feladata a családon belüli, párkapcsolati és szexuális erőszak ügyek elbírálása.

Csehország

Bármennyire is ellenálltak a jogalkotók annak, hogy a cseh jogrendszerbe beépítsék az áldozatok jogait, mégis a NAE áldozatainak alapvető jogai 2013 óta²⁰¹ jogrendszerük szerves részét képezik. Viszont, továbbra is vizsgálni kell a gyakorlatból származó tapasztalatokat, mivel egyes rendelkezések nem felelnek meg az áldozatok akut szükségleteinek, főleg a „különösen kiszolgáltatott áldozatoknak”. Ezen a ponton ki kell emelni a civil szervezetek jelentős szerepét, amelyek aktívan részt vesznek az áldozatok megsegítésében, a vitatható rendelkezéseket folyamatosan bírálatnak vetik alá, és jogszabálmódosítási javaslatokat tesznek.

Ami az áldozat kárának megtérítésére vonatkozó konkrét jogszabályokat illeti, problémát jelent, hogy a vádemelés megszüntetése esetén a követelés nem érvényesíthető. A büntetőeljárás megszüntetése esetén a károsult nem kérhet anyagi kártérítést, így hátrányos helyzetbe kerül. Egy másik vitatható szabály kimondja, hogy a károsultnak legkésőbb a bizonyítási eljárás előtti tárgyaláson kell keresetét benyújtania.

A NAE sok áldozata azonban ebben a pillanatban fizikailag egyáltalán nincs jelen a tárgyalóteremben a védelem és az elkövetővel való érintkezés megakadályozása miatt.²⁰² Ha a sértett a tárgyalás előtt nem rendelkezik kellő információval erről az eljárásról, valószínűleg nem tudja érvényesíteni e jogát.

---

²⁰¹ Vagy 2013. 02. 25., 2013. 04. 01., 2013. 05. 01. és 2013. 08. 01. óta, amikor a VoCA egyes rendelkezései fokozatosan jogilag hatályossá váltak.

²⁰² JEŽKOVÁ, Veronika. Právev proti násilí na ženách: Bílá místa české legislativy. Praha: proFem (2016), ISBN: 978-80-904564-7-1. Elérhető: https://www.profem.cz/shared/clanky/678/BilaMista-Jezkova-proFem_WEBverze.pdf, p. 93-94.

Ami az állami pénzügyi támogatást illeti, jelentős problémának tartjuk, hogy a CSBE és a zaklatás azon áldozatait, akik nem szexuális erőszakot szenvedtek el és testi sértés elszívédése nélkül történt a bűncselekmény elkövetése, a törvény által nem jogosultak erre a támogatásra. A szexuális alapú bűncselekmények áldozatai az anyagi támogatás igénylésekor²⁰³ is hátrányos helyzetbe kerülnek a többi jogosult áldozathoz képest, ugyanis csak a pszichoterápia, fizioterápia és egyéb, nem-vagyoni kár orvoslását célzó szolgáltatások költségeinek megtérítésére tarthatnak igényt, átalányfizetésre vagy egyéb dokumentált költségekre, mint más bűncselekmények áldozatai nem. Nem állja meg a helyét az az érv sem, hogy ezek az áldozatok kisebb sérelmet szenvedtek, mint a testi sértések áldozatai; sokszor épp az ellenkezője. Végül, de nem utolsó sorban hangsúlyozni kell, hogy a fix átalányösszegek 2013 óta nem változtak. Éppen ellenkezőleg, gyakorlatilag az infláció több mint 13 %-kal nőtt a VoCA elfogadása óta, így az összegek tényleges értéke csökkent.²⁰⁴

Bulgária

Bulgáriában nehéz, hosszadalmas, bonyolult és költséges a nők – a nemi alapú erőszak áldozatai – útja a károk megtérítéséhez. Gyakran nem is tesznek erre kísérletet, különösen akkor, ha biztonságuk továbbra is veszélyben van.

Az átélt erőszakból eredő anyagi, egészségügyi, szociális és személyes nehézségeik gyakran elsőbbséget élveznek a kártérítéshez való jogukkal szemben.

Az áldozatoknak nem az az első gondolatuk, hogy kártérítést kérnek, mivel gyakran vádolják és megbélyegzik őket. Az ilyen döntés a viszonylagos felépülés folyamatát követően, egy olyan ügyvéddel való alapos egyeztetés után születik, aki vállalja, hogy ilyen ügyben képviselje őket a bíróságon.

A kérelmek alacsony számának jelentős oka a minősített jogi segítség hozzáféréseinek korlátozottsága vagy annak hiánya. Nem tudni, hogy az ilyen áldozatok az államhoz is benyújtottak-e kártérítési igényt.

Nem elég, ha az ilyen cselekmények áldozatai csak tudatában vannak az őket megillető jogok létezésének. A büntető- és/vagy polgári eljárások minden szakaszában, így a végrehajtási szakaszban, valamint az államtól való kártérítés igénylésekor is szükség van a megfelelő intézkedések, szolgáltatások szakképzett és készséges szakembereire, valamint szakosodott jogi segítségnyújtásra.

---

²⁰³ Azaz áldozatok a sz. 24. (1) bekezdés d) pontja összefüggésben a sz. 28. (1) bekezdés d) pontja alapján.

²⁰⁴ ČSÚ (Czech Statistical Office). Výpis ze statistického zjišťování (Statistical findings extract) (2021)

[online]. [cit. 2021-11-22]. Elérhető:

https://www.czso.cz/document/10180/132433649/Inflace_2000_2020.pdf.

Az ilyen bűncselekményekkel okozott károk méltányos megtérítéséhez átfogó ismeretek szükségesek a NAE természetéről, lényeges különbségeiről, káros hatásainak mechanizmusáról, sajátosságairól.

Az áldozat érzelmi állapota és pszichológiai helyzete nem mindig nyilvánul meg a hozzátartozók számára is látható módon, és ennek megfelelően az eljárási szabályok elvárásai ellenére sem mindig egyértelmű.

Az ilyen típusú erőszakos cselekmények általi sérelmek és károk megtérítéséhez való jog hatékony érvényesülése speciális jogi keretet és mindenekelőtt olyan jogi definíciót igényel, amely kiterjed a kár minden sajátosságára típusonként, intenzitásonként, megnyilvánulásonként és időtartamonként.

A kártérítéshez való jog az áldozatok megfelelő védelmének eleme, és mint ilyen, az erőszak elleni védelmi intézkedés különleges típusa lehet. A sértett kártérítéshez való joga nem mehet az áldozatok biztonságára vonatkozó garanciák rovására, és megengedhetetlen, hogy e jog gyakorlása a kiszolgáltatottságot növelő tényezővé váljon. A kártérítési igény előzetes biztosítása az állam válaszlépéseinek egyik első lépése kell legyen, az áldozatok védelmét, valamint az elkövető felderítését és megbüntetését szolgáló intézkedések mellett.

VII. Konklúzió

Ez a kutatás, amely egy kétéves nemzetközi európai projekt része, amely a jogszabályok és a joggyakorlat elemzésén, valamint az érintettekkel folytatott interjúkon alapul, számos felismerést és megállapítást hozott az erőszakkal kapcsolatos kompenzáció és pénzügyi segítségnyújtás elméletével és gyakorlatával kapcsolatban is.

E terület tanulmányozása jelentős új adatokat hozott, amelyek megerősítették azt a feltételezést, hogy a büntetőeljárásokban nyújtott kártérítés vagy a nők elleni erőszakkal összefüggésben nyújtott pénzbeli támogatás a gyakorlatban nem teljes mértékben szolgálja az I. fejezetben meghatározott célját.

Továbbá, komoly akadályt jelent az áldozatok számára a jogaikkal kapcsolatos releváns információhoz való hozzájutás, valamint az, hogy önállóan kell összegyűjteniük az összes fontos bizonyítékot. Sok áldozat megerősíti, hogy nem volt tisztában a jogaival, különösen a kompenzációt illetően. Mivel számukra a személyes biztonságuk és védelmük az elsődleges szempont, gyakran alábecsülik és elhanyagolják a jövőbeni kompenzációs igény bizonyítékainak összegyűjtését, vagy nem is tudnak ezekről a jogokról. Amikor a nyomozást felfüggesztik vagy megszüntetik, akkor az áldozatok nem mindig férnek hozzá a büntetőeljárásban összegyűjtött bizonyítékokhoz.

A bizonyítékok értékelésének fő kihívása, hogy továbbra is hiányzik a nemi alapú erőszak definíciója, és az ilyen bűncselekményeket nem az emberi jogok, vagy az

áldozat komplex emberi jogainak megsértéseként tekintik, hanem sokszor például a testi épség vagy vagyon ellen elkövetett bűncselekmények körében értékelik. E jogok nemi vonatkozására az ítélkezési gyakorlat ritkán, vagy egyáltalán nem utal. A nemi alapú erőszak definícióinak jogszabályi és joggyakorlatbeli hiánya teret enged a tévhitnek, sztereotípiáknak és előítéleteknek.

Amikor végül a bíróság megítéli az anyagi kompenzációt, az ítéleteket általában nem hajtják végre önként. Az elkövetőtől igényelhető kompenzációról hozott döntéseket nagyon bonyolult, sokszor egészen lehetetlen végrehajtani, amely egy újabb akadály, amivel az áldozatok szembesülnek az anyagi kompenzáció iránti eljárás során.

Állam általi nyújtott kompenzációt vagy pénzügyi segílyt ritkán ítélnék meg, és az összegek is meglehetősen csekélyek ahhoz, hogy hatékony segítséget jelentsenek. Nem szolgálhatnak tehát az elkövető által igényelhető teljes kompenzáció alternatívájaként.

A kutatás azonban nem maradt csupán a probléma leírásának és a problémafelvetésnek a szakaszában, hanem arra a kérdésre is választ keresett, hogy hogyan lehet megváltoztatni és javítani a tényleges állapotot. Ezért konkrét ajánlásokat is megfogalmaztunk, és hasznos külföldi jó gyakorlatokat is feltérképeztünk. Ez további inspirációként szolgálhat az áldozatok jogainak valós és hatékony érvényesülése érdekében. Ez a kiadvány biztosítja a szükséges kontextust, amely a téma megértéséhez szükséges, annak minden sajátosságával együtt.

Ez a kiadvány egy olyan törekvés, amely általánosan és konkrétan is tudatosítja, hogy mivel szembesülnek az áldozatok. Emellett javaslatokat és iránymutatásokat kíván nyújtani arra vonatkozóan, hogyan lehet hatékonyabbá tenni a kompenzációs rendszert, és ez biztosítaná az áldozatokkal szembeni összes állami kötelezettség eredményesebb teljesítését.

Azok az akadályok, amelyek továbbra is fennállnak az áldozatok többsége előtt az elszenvedett károk megtérítése iránti igény érvényesítése során, valamint a nemi alapú erőszak megelőzéséhez és védelméhez kapcsolódó állami kötelezettségek körében, elsősorban holisztikus megközelítést, és az áldozatok kompenzációhoz való jogának integrációját kívánják meg.